

ศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา

A STUDY OF RETREAT (KANKHAOKAM) IN LANNA

พระครูวิธานโสภณ (สุรินทร์ วิสุทฺธิจิตฺโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาการเข้ากรรมในด้านนา

พระครูวิธานโสภณ (สุรินทร์ วิสุทฺธิจิตฺโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF RETREAT (KANKHAOKAM) IN LANNA

Phrakhruweerasathsophon (Surin Visuddhacitto)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for The Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2010

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

..... ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร,ดร.)

..... กรรมการ

(พระครูปริยัติยานุศาสตร์,ดร.)

..... กรรมการ

(พระครูศรีรัตนกร,ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

..... กรรมการ

(พระครูอดุลสีกิตติ์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูปริยัติยานุศาสตร์,ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูศรีรัตนกร,ดร.

กรรมการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา
- ผู้วิจัย** : พระครูวิโรศาสน์โสภณ (สุรินทร์ วิสุทฺธจิตฺโต)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร. ป.ธ.๔, B.A. (Pali & Buddhism),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
 - : พระครูศรีรัตนากร, ดร. ป.ธ.๖, พธ.บ. (English),
M.A. (Philosophy), M.A. (English), Ph.D. (Pali & Buddhism)
 - : ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑ เมษายน ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ประเภท และความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการการเข้ากรรมในล้านนา และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของการเข้ากรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา โดยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

การเข้ากรรม หรือการอยู่กรรมเป็นการขัดเกลาชำระจิตใจให้สะอาดด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นการสำรวมจิตใจของผู้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตลอดถึงการบรรเทาความหวังหาอาลัยยึดติดในอามิสทั้งปวง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ปรีวาสกรรม นิโรชกรรม และชุกดกรรม การเข้ากรรมในล้านนา มีความสำคัญหลายประการ เช่น มีความสำคัญในฐานะเป็นคติธรรม เป็นเนติธรรม เป็นสหธรรม ความสำคัญในฐานะเป็นส่วนแห่งพิธีกรรม ในฐานะเป็นการสอดแทรกข้อคิด ปรัชญาชีวิต ในฐานะเป็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต ในฐานะเครื่องมือควบคุมสังคม การเข้ากรรมในล้านนา ส่งผลต่อคุณค่าในด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านการพัฒนาสาธารณประโยชน์ และด้านประเพณี การเข้ากรรมในล้านนา มี ๕ รูปแบบ คือ ปรีวาสกรรม นิโรชกรรม โสสานกรรม รุกขมูลกรรม และยถาสันถิตกัณฑ์กรรม ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนานั้น คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในด้านประเพณีพิธีกรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านวัฒนธรรม และที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา วรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์ในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอน

Thesis Title : A Study of Retreat (Kankhaokam) in Lanna
Researcher : Phrakhruweerasathsophon (Surin Visutdhacitto)
Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhrupariyattianusath, Dr. Pali IV., B.A. (Pali & Buddhism),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
: Phrakhrusrirattanakorn, Dr. Pali VI, B.A. (English),
M.A. (Philosophy), M.A. (English),
Ph.D. (Pali & Buddhism)
: Asst. Prof. Dr.Phoonchai Panthiya B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : April 1, 2011

Abstract

This thesis entitled “A Study of Retreat (Kankhaokam) in Lanna” aims at a study of meaning, category, pattern, methods and the significance of practicing meditation in Lanna tradition and also analyzes the value and its traditional wisdom which is found in the practicing meditation in Lanna tradition. All collected data were analyzed by descriptive ways.

The retreat was the way to purify ones’ mind and the way of mental practice of the strict practitioners. The practicing of meditation was the way to reduce all defilements. It was divided into three categories as follows: the Parivaskamma, Nirodhakamma and Dhutanga or the austere practice. There were several important aspect of the meditation retreat such as the morale, legitimacy, co-religion as the part of the ritual, as the insertion of ideas and philosophy of life, as the value of life and as the social control tools. The meditation retreat in Lanna has affected the value of mind, social, public development and culture. There were five forms of the Lanna meditation retreat; 1) Parivasakamma 2) Nirodhakamma 3) Sosanakamma 4) Rukkhmulakamma 5) Yathā-santhatik’anga The intelligence of locality which appeared in the practicing of meditation retreat in Lanna was the traditional ritual, social, economic, education and culture and also appeared in the Lanna text as the didactic literature.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา สำเร็จด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาจากพระครูปริยัติยานุศาสน์,ดร. พระครูศรีรัตนากร, ดร. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันธิยะ ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษาปรับปรุงแก้ไข ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์ดำเนินไปตามแนวทางที่ถูกต้อง จนสำเร็จด้วยดี ขอขอบคุณอนุโมทนาคณะกรรมการทั้ง ๓ ท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูโฆสิตปริยัติยาภรณ์ (ธีรพงษ์ สิรินุชรโร) รองอธิการบดี วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ให้ความเมตตาดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ขอขอบคุณศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการศึกษาและทำการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดวงจันทร์ กุตตสีโล,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ และอาจารย์ ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์ เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา ที่ได้เมตตากระตุ้นให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ขออนุโมทนาคุณจิตรกร จันทร์ศิลป์ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา ที่ได้เป็นภารธุระคอยอำนวยความสะดวกทุกอย่าง และที่สำคัญยิ่งขอกราบของพระคุณ พระเดชพระคุณ พระปัญญากรภี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดศรีทรายมูล ที่ได้โปรดเมตตาส่งเสริมสนับสนุนทุนทรัพย์เป็นค่าศึกษาเล่าเรียนระดับปริญญาโทและให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณพระครูอดุลสีกิตติ์ เจ้าคณะตำบลห้วยยา เจ้าอาวาสวัดธาตุดำ ที่ได้อุปการะที่พักอาศัยและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์

ขออนุโมทนาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณอนุโมทนาอาจารย์เทวัญ เอกจันทร์ (ป.ธ.๕) ที่กรุณาจัดหาข้อมูลเพิ่มเติมและให้คำปรึกษาการเขียนวิทยานิพนธ์ตามแนวทางแห่งระเบียบวิธีวิจัย

บุญใดกุศลใดอันเกิดจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และขอ น้อมบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวรทั้งหลาย ของงได้รับอานิสงส์โดยทั่วกัน.

พระครูวิโรตศาสนโสภณ (สุรินทร์ วิสุทธจิตโต)

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ การเข้ากรรมในล้านนา	๙
๒.๑ ความหมายของการเข้ากรรม	๙
๒.๒ ประเภทของการเข้ากรรม	๑๐
๒.๒.๑ ปรีวาสกรรม	๑๐
๒.๒.๒ นิโรชกรรม	๑๑
๒.๒.๓ ชุกตกรรม	๑๒
๒.๓ ความสำคัญของการเข้ากรรม	๑๔
๒.๓.๑ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นคติธรรม	๑๖
๒.๓.๒ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นเนติธรรม	๑๘
๒.๓.๓ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นวัตรธรรม	๑๕
๒.๓.๔ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นสหธรรม	๒๐
๒.๓.๕ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นพิธีกรรม	๒๓

๒.๓.๖	ความสำคัญของการเข้าร่วมในฐานะสอดแทรกแนวคิดปรัชญาชีวิต	๒๔
๒.๓.๗	ความสำคัญของการเข้าร่วมในฐานะเป็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต	๒๔
๒.๓.๘	ความสำคัญของการเข้าร่วมในฐานะเครื่องมือการควบคุมทางสังคม	๒๕
บทที่ ๓	รูปแบบและวิธีการการเข้าร่วมในล้าंना	๒๖
๓.๑	รูปแบบและวิธีการเข้าปรีวาสรกรรมในล้าंना	๒๖
๓.๑.๑	รูปแบบของการเข้าปรีวาสรกรรม	๒๖
๓.๑.๒	วิธีการของการเข้าปรีวาสรกรรม	๒๗
๓.๒	รูปแบบและวิธีการเข้านิโรธกรรมในล้าंना	๔๑
๓.๒.๑	รูปแบบของการเข้านิโรธกรรม	๔๑
๓.๒.๒	วิธีการของการเข้านิโรธกรรม	๔๒
๓.๓	รูปแบบและวิธีการเข้าโสดานกรรมในล้าंना	๔๒
๓.๓.๑	รูปแบบของการเข้าโสดานกรรม	๔๒
๓.๓.๒	วิธีการของการเข้าโสดานกรรม	๔๓
๓.๔	รูปแบบและวิธีการเข้ารุกขมุลกรรมในล้าंना	๔๖
๓.๔.๑	รูปแบบของการเข้ารุกขมุลกรรม	๔๖
๓.๔.๒	วิธีการของการเข้ารุกขมุลกรรม	๔๗
๓.๕	รูปแบบและวิธีการเข้ายถาสันถติกัังกรรมในล้าंना	๔๘
๓.๕.๑	รูปแบบของการเข้ายถาสันถติกัังกรรม	๔๘
๓.๕.๒	วิธีการของการเข้ายถาสันถติกัังกรรม	๕๐
บทที่ ๔	คุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้าร่วมในล้าंना	๕๓
๔.๑	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंना	๕๓
๔.๑.๑	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंनाด้านจิตใจ	๕๓
๔.๑.๒	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंनाด้านสังคม	๖๐
๔.๑.๓	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंनाด้านการพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์	๖๒
๔.๑.๔	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंनाด้านประเพณี	๖๒
๔.๑.๕	คุณค่าของการเข้าร่วมในล้าंनाด้านความเชื่อและพิธีกรรม	๖๓
๔.๒	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้าร่วมในล้าंना	๖๘
๔.๒.๑	ด้านประเพณีพิธีกรรม	๖๘
๔.๒.๒	ด้านสังคม	๗๕
๔.๒.๓	ด้านเศรษฐกิจ	๗๖

๔.๒.๔	ด้านการศึกษา	๓๖
๔.๒.๕	ด้านวัฒนธรรม	๓๗
๔.๓	ภูมิปัญญาที่เกิดจากอานิสงส์การเข้ากรรมในล้านนา	๓๗
๔.๓.๑	อานิสงส์จากวรรณกรรมคัมภีร์ธรรมล้านนา	๓๗
๔.๓.๒	การจัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์	๓๘
๔.๓.๓	ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในสังคม	๘๐
๔.๔	อิทธิพลของการเข้ากรรมในล้านนาที่มีต่อสังคม วัฒนธรรมจารีตประเพณี ของล้านนา	๘๒
๔.๔.๑	อิทธิพลของการเข้ากรรมในล้านนาที่มีต่อสังคม	๘๓
๔.๔.๒	อิทธิพลของการเข้ากรรมต่อการสร้างระบบวัฒนธรรม จารีตประเพณี ของล้านนา	๘๐
๔.๕	องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรม	๘๑
๔.๕.๑	องค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้	๘๑
๔.๕.๒	องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ผสมผสาน	๘๔
๔.๕.๓	องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกิดจากการเข้ากรรมในล้านนา	๘๖
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๐๑
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๑
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
บรรณานุกรม		๑๐๗
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงที่มา เล่ม / ชื่อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๕ / ๔๘๔ / ๒๑๔ = ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๕ ชื่อ ๔๘๔ หน้า ๒๑๔

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)

ม.มู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ (ภาษาไทย)

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ (ภาษาไทย)

สั.สพ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)

อง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.จตุกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.สตตก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ทสก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)

ช.ชา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก (ภาษาไทย)

ช.เถร. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา (ภาษาไทย)

ช.ธ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางของล้านนาและมีความรุ่งเรืองทางด้านการเมืองการปกครอง ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย เพราะพระมหากษัตริย์ของล้านนาทุกพระองค์มีความเชื่อและเลื่อมใสในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้นำหลักคำสอนนั้นมาประพฤติปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากการสร้างวัดวาอาราม ดังเช่น ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๒๐) ซึ่งเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาในล้านนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด เรียกว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนา^๑ ในสมัยของพระองค์ได้มีการชำระพระไตรปิฎก หรือเรียกว่าการทำสังคายนา ครั้งแรกในประเทศไทย ทำให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับคนล้านนามาโดยตลอด แสดงให้เห็นว่าคนล้านนานำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาประพฤติปฏิบัติ ทำให้มีลักษณะอุปนิสัยอ่อนน้อม โอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อ เพราะมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ ตลอดถึงพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหน่อเนื้อของพระพุทธศาสนาที่ยึดมั่นในหลักคำสอนและการปฏิบัติตนเพื่อให้ถึงความหลุดพ้น

พระสงฆ์ในล้านนานั้นแบ่งเป็น ๒ ฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี ซึ่งต่างก็ประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยเหมือนกัน แต่จะเน้นหนักไปคนละอย่างกัน ฝ่ายคามวาสีจะให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาพระพุทธพจน์และการสั่งสอนประชาชน ฝ่ายอรัญญวาสี เมื่อศึกษาพระพุทธพจน์แล้วจะเน้นไปในเรื่องของการปฏิบัติธรรม หรือกัมมัฏฐานฐาน^๒ พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายทั้งคามวาสี และอรัญญวาสีเมื่อศึกษาแล้วก็ทำการเผยแผ่สั่งสอนประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานั้นคือการปฏิบัติกัมมัฏฐานฐาน หรือทางล้านนาเรียกว่าการเข้ากรรม(เข้าคำ)

^๑สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

การเข้ากรรม นอกจากจะเป็นการปฏิบัติในการสำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อขัดเกลาจิตใจ ให้เบาบางของพระภิกษุโดยตรง ซึ่งเรียกว่าการฝึกฝนอบรมในศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งยังเป็นการเผยแผ่สืบต่อพระพุทธศาสนาด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลากหลายรูปแบบ หลากหลายวิธี แล้วแต่ว่าผู้เผยแผ่จะมีความชำนาญในทางด้านใดที่จะสามารถสร้างความศรัทธาของชาวบ้านได้ การเข้ากรรม เป็นอีกวิธีหนึ่ง และเป็นรูปแบบที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์และหลักคำสอน เพราะว่าการเข้ากรรม หรือการปฏิบัติธรรมเป็นการนำเอาสาระที่มีอยู่ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้ในส่วนของวิปัสสนากัมมัฏฐานฐานและที่ปรากฏอยู่ในหลักธุดงค์ ๑๓ ข้อในสมัยพุทธกาลก็มีพระสาวกหลายท่านที่ได้รับการยกย่องในข้อปฏิบัติ ได้แก่ พระมหากัสสปเถระ ที่เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางปฏิบัติด้านธุดงค์

ในสมัยปัจจุบันที่สถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สังคมความเป็นอยู่ของพุทธบริษัทและวิธีการปฏิบัติ ตามหลักธรรมเพื่อให้เข้าสู่เป้าหมายอาจปรับหรือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยตามสถานการณ์ การเข้ากรรมของล้านนาที่เริ่มมาจากการประพฤติปฏิบัติในรูปแบบของธุดงค์วัตร และการปฏิบัติธรรมได้แปรเปลี่ยนไป เหลือไว้อยู่เพียงไม่กี่ประเภท อีกทั้งยังปฏิบัติไม่เหมือนกันทำให้การเข้ากรรมที่ปรากฏในล้านนามีความแตกต่างจากการเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรมในภาคอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านพิธีกรรม รูปแบบ และแนวทางในการปฏิบัติตนที่แตกต่างกันออกไปที่ยึดหลักของอาจารย์ที่ได้สั่งสอนและถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทำให้เกิดภาวะหรือปรากฏการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติที่ยึดถือตามแบบมาบางแห่งได้เปลี่ยนแปลงไป การเข้ากรรมจึงเป็นเพียงคำที่กล่าวขึ้นในภาพรวมเท่านั้น แต่การปฏิบัติไม่สอดคล้องกับรูปแบบและแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา ในการรวบรวมรูปแบบที่ถูกต้องทั้งข้อปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องพุทธดำรัสว่า “ดูกรท่านผู้เห็นภัยในวัฏสงสารทั้งหลาย ทาง คือสติปัญญา ๔ นี้เป็นทางสายเดียวที่เป็นไปพร้อม เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความเศร้าโศกเสียใจ พิโรธำพัน เพื่อดับทุกข์ ดับโทมนัสเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน”^๓ อีกทั้งเพื่อการประพฤติปฏิบัติในการเข้ากรรมในล้านนาเป็นประโยชน์และเป็นประเพณีที่สืบเนื่องต่อชาวล้านนาต่อไป

^๓สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๓๘.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมาย ประเภท และความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของการเข้ากรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในเรื่องของการเข้ากรรมในล้านนา ผู้วิจัยได้มุ่งประเด็นศึกษาที่เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ รวมทั้งรูปแบบ วิธีการ แนวทาง และประโยชน์ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาเท่านั้น

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับธรรมทาน ในส่วนของพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของประวัติความเป็นมาของการเข้ากรรม พระวินัย ที่เกี่ยวข้องกับข้อวัตร และแนวทางการปฏิบัติของการเข้ากรรม และพระอภิธรรม ที่เกี่ยวข้องกับ คุณค่า ที่ได้รับจากการเข้ากรรม

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ ความหมาย ประเภท และความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๔.๒ รูปแบบและวิธีการของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๔.๓ คุณค่าของการเข้ากรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเข้ากรรม หมายถึง การอยู่กรรม คือ การปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมตามประเพณี และปฏิบัติธรรมตามแบบพระวินัย

ล้านนา หมายถึง เขต ๘ จังหวัดในภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ **ชาญ วงศ์บาลี** กล่าวว่า คัมภีร์วิสุทธิธรรมรคนี้ เป็นพระคัมภีร์แสดงทางของธรรมอันบริสุทธิ์ คือพระอมตมหานิพพาน ตั้งแต่พระพุทธโฆษาจารย์ได้รจนาขึ้น ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่พระพุทธศาสนา ทั้งในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นที่ปลูกศรัทธาพุทธศาสนิกชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ให้ตั้งจิตบำเพ็ญรักษาศีลบริสุทธิ์ และเล่าเรียนสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน แผลไฟศาลรุ่งเรืองไปทั้งในชุมพูทวีปและลังกา ทวีปหาที่สุดมิได้สืบ ๆ มาจนปัจจุบันกาลนี้^๔

๑.๖.๒ **แม่ชีอัครกัญญาณี (พรพิศ ศิริวิสูตร)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สติและวิธีการพัฒนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสติและวิธีการพัฒนาสติเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ได้รู้ว่า “สติ” มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างไร สติเป็นธรรมที่ทำให้มนุษย์ทำกิจต่าง ๆ ได้ เป็นธรรมที่ทำให้ปัญญาเกิดและทำงานได้อย่างเต็มที่ ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการและปัญญา พบว่า วิธีการพัฒนาสติเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมี ๒ วิธี คือวิธีการตามหลักโดยทั่วไป และวิธีการตามหลักสติปัฏฐาน ๔ โดยวิธีการตามหลักสติปัฏฐานเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อใช้สติให้บังเกิดผลดีที่สุดและเหมาะสมสำหรับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด^๕

๑.๖.๓ **หนานปวงคำ ต้อยเขียว** จากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ปริวรรตมูลกัมมัฏฐานรอม จากอักษรล้านนาของครูบามหากัจจณเธร สูงเม่น เมืองแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้กล่าวถึงการปฏิบัติกัมมัฏฐาน และวิธีปฏิบัติแบบล้านนา ซึ่งในขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๐๐ ครูบามหากัจจณเธรได้ศึกษากัมมัฏฐาน ณ วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ว่า พระกัมมัฏฐาน คือข้อปฏิบัติให้ชีวิตมีความสุขในขณะที่ยังเป็นอยู่ในโลกนี้ และเมื่อความหวังอันไพบูลย์เมื่อจากโลกนี้ไป ผู้ที่ไม่เคยฝึกกัมมัฏฐาน ย่อมเป็นผู้ที่ถูกนิรณห์เข้าครอบงำ จะไม่พบกับคำว่าสุขกายสุขใจเลย^๖

๑.๖.๔ **พระมหาเสกสรร อคฺคฺพลฺโล** หนังสือเถระประวัติพระสุพรหมยานเถระ ได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมของพระเดชพระคุณพระสุพรหมยานเถระนั้น ขึ้นแรกของการปฏิบัติ ท่านได้ตั้งสมาทานอธิษฐานเอาธุดงค์วัตรในข้อใดข้อหนึ่งหรือหลาย ๆ ข้อ ตามกำลังที่จะปฏิบัติได้แล้ว ให้ฝึกหัดเป็นคนสันโดษ มั่นถ้อย อยู่ง่าย ถิ่นง่าย ปรับปรุงจิตให้เข้ากับธรรมชาติ พยายามฝึกจิตให้อาจหาญเป็นสมาธิด้วยภาวนา มีพุทธานุสสติและอภิณหปัจจเวกขณะ เป็นต้น แล้วพิจารณาสังขาร

^๔ วงศ์ ชาญบาลี, คัมภีร์วิสุทธิธรรมรค, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๓), หน้า ๑๕.

^๕ แม่ชีอัครกัญญาณี, สติและวิธีการพัฒนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มปป.), หน้า ๕.

^๖ หนานปวงคำ ต้อยเขียว, มูลกัมมัฏฐานรอม, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

นามรูปให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามระเบียบวิธีแห่งการปฏิบัติ^๓ มิใช่มุ่งหมายเป็นอย่างอื่น หากมุ่งหมายตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ปหานะ คือ ความละเว้นเพื่อนิโรธ ความดับทุกข์ ดังนี้ ...ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้เราประพฤติเพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อเรียกร้องให้คนอื่นนับถือ มิใช่เพื่อลาภสักการะและความสรรเสริญเยินยอ ที่แท้พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อสังวรคือ ความสำรวม เพื่อปหานะ คือ ความละเว้น เพื่อนิโรธ คือความดับทุกข์ ดังนี้^๔

๑.๖.๕ พระครูอดุลสีกิตติ์และคณะ ได้กล่าวถึงการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติธรรมของ พระภิกษุสามเณรในล้านนาว่า ...ที่นี้จักกล่าวขังมังคลองอันควรปฏิบัติในศาสนาเล่าและ พระพุทธเจ้าสอนลูกศิษย์ทั้งหลายให้อุกระทำยังธุระคลอง ๒ ประการ คือว่า ให้อุสตุตฺเรียนเขียนอ่าน เล่าเลียบ ผ่อคู ให้อุรู้จักที่ผิดที่ชอบแท้ อันนี้ชื่อว่าคณธุระและ อันหนึ่งเล่าพระพุทธเจ้าสอนยังลูก ศิษย์ทั้งหลายให้อุปฏิบัติยังคลองอันดีให้อุมีศีลบริสุทธิ์ และให้อุภาวนาเพื่อให้อุได้ถึงยังนิพพานธรรม ดังอันได้ชื่อว่า “วิปัสสนาธุระ” จะเห็นได้ว่าแม้การเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ของ พระภิกษุทั้งหลายพระพุทธองค์ก็มองเห็นความสำคัญของการศึกษาและปฏิบัติให้มากที่สุดเพื่อจะ ไม่ให้เสียเวลา ซึ่งการเข้ามาบวชและได้เรียนรู้ทั้ง ๒ ประการ คือ คณธุระและวิปัสสนาธุระ จะทำ ให้เกิดองค์ความรู้นำไปประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕

๑.๖.๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงเรื่องของชฎงค์ ๑๓ ในพจนานุกรมพุทธ ศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า ชฎงค์ คือ องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส ข้อปฏิบัติประเภทวัตร ที่ผู้สมาธิจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมกน้อยและ สันโดษ เป็นต้น^๖

๑.๖.๗ พระราชพรหมจารย์ กล่าวไว้ว่า แสงคือปัญญาญาณอันเป็นแสงที่ประเสริฐที่สุดใน โลก ปัญญามี ๓ อย่างคือ สุตตมยปัญญา ปัญญาอันเกิดจากการฟัง จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจาก การคิด ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการเจริญภาวนา สุตตมยปัญญาและจินตมยปัญญา ๒ อย่าง นี้เป็นปัญญาที่เอาชีวิตรอดเท่านั้น ส่วนภาวนามยปัญญา เมื่อปฏิบัติจะทำให้จิตหลุดพ้นจากทุกข์ทั้ง ปวงได้ ดังนั้น แสงแห่งปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่ง

^๓ พระมหาเสกสสร อุกฤษฏ โภ, *ละระประวัติพระพุทธพรหมยานเถร*, (เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนนารัฐการ พิมพ์, มปป.), หน้า ๑๕-๑๖.

^๔ พระครูอดุลสีกิตติ์และคณะ, *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๖๓๕ ปี*, เชียงใหม่ : โรง พิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๘.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐๖.

พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายได้ดำเนินไปสู่มรรคผลนิพพานด้วยทางเส้นไค ทางเส้นนั้น คือ สติปัฏฐาน ๔ ดังนี้แล^{๑๑}

๑.๖.๘ **คณะศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าโสภณ (บัว)** ได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมของครูบาเจ้าโสภณ ในหนังสือ “นักบุญของหมู่เฮา ครูบาเจ้าโสภณ (บัว) โสภโณ” ว่า ท่านเป็นศิษย์อีกรูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เจริญรอยตามข้อวัตรปฏิบัติเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นวัตรปฏิบัติในชุดองค์ ๑๑ อาทิเช่น วัตรปิงสุกติกังคะ ปิณฑิปปาทิกังคะ โสทานิกังคะ รุกขมุลิกังคะ เอกาสนิกังคะ และวัตรฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ครูบาเจ้าโสภณได้ถ่ายทอดให้ดู หนูให้ฟัง นั่งสมาธิ ไตร่ตรองกรรมฐาน ท่านบำเพ็ญตนเป็นส่วนอึดอดสมบัติและปรหิตสมบัติแก่คนทั่วไปด้วยสี่ลาขิคุณบุญกรรมฐาน ผลงานที่ครูบาเจ้าโสภณได้กระทำมาในส่วนที่เป็นอดีตารมณ ทำให้คณะศิษยานุศิษย์มีความเลื่อมใสกราบไหว้เคารพบูชา มาจนถึงทุกวันนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะมรณภาพไปนานแล้วก็ตาม^{๑๒}

๑.๖.๙ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง ว่า คำว่าปฏิบัติ หมายความว่า ปฏิบัติธรรมก็คือการเอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตในการทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ยังไม่เรียกว่าการปฏิบัติ คำว่า “ปฏิบัติ” นี้ เดิมแปลว่า “เดินทาง” การเดินทางตามปกติ นั้นเป็นการเดินทางด้านวัตถุ เอาเท้าเดิน หรือแม้มีรถแล้ว เอารถวิ่งไปตลอดจนไปด้วยเครื่องบิน ก็เรียกว่า เป็นการเดินทาง ชีวิตของคนเราก็เป็นการเดินทางอย่างหนึ่ง แต่เรามักเปลี่ยนคำพูดจากเดินมาเป็นดำเนิน ที่จริงเดินกับดำเนินนั้น ก็เป็นศัพท์อันเดียวกัน การดำเนินชีวิตนั้น ก็เหมือนกับที่เราเอาชีวิตมาเดินทาง การเดินทางที่ถูกต้อง ก็คือการดำเนินชีวิตที่ดี ถ้าเดินทางชีวิตไม่ถูกต้อง ก็เรียกว่าดำเนินชีวิตที่ผิด การเดินทางชีวิตถ้าเราไม่เอาธรรมมาใช้ การเดินทางชีวิตของเราก็อาจจะผิด อาจจะเขว อาจจะพลาด อาจจะหลง อาจจะไปในทางที่เกิดความเลื่อมความพินาศ แทนที่จะเป็นทางแห่งความสุขความเจริญ แต่เมื่อเราธรรมมาช่วย เอาธรรมมาปฏิบัติ ก็คือเอาธรรมมาใช้ช่วยให้การเดินทางชีวิตนี้ถูกต้องเกิดประโยชน์ขึ้น พุดง่าย ๆ ว่า การปฏิบัติธรรมคือการเอาธรรมมาใช้ ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของเรานั่นเอง^{๑๓}

^{๑๑} พระราชพรหมอาจารย์, **ทางสายเอก ฉบับสมบูรณ์**, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^{๑๒} คณะศิษยานุศิษย์ของครูบาเจ้าโสภณ, **นักบุญของหมู่เฮาครูบาเจ้าโสภณ (บัว) โสภโณ**, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๗), หน้า ๓-๔.

๑.๖.๑๐ พระครูเวฬุวันพิทักษ์ ได้กล่าวว่า การปฏิบัติตามชุดงควัตรและปฏิปทาของครูบา ทั้งสี่ ท่านปฏิบัติในเรื่องของชุดงควัตรนั้นอย่างเคร่งครัด จะเริ่มต้นการปฏิบัติที่ชุดงควัตรใน ๓ ข้อก่อนคือ ปังสุกุลิ๊งคะ ปินทปาติ๊งคะ เอกาสนิ๊งคะ เฉพาะ ๓ อย่างนี้ นักบวชเมื่อเริ่มต้นสมาทานชุดงควัตรสมาทาน ๓ วัตรนี้ไปก่อน ภายหลังจึงค่อย ๆ เพิ่มวัตรต่าง ๆ ตามแต่จะสมาทาน ท่านยังกล่าวไว้ อีกว่า โยคาวจรผู้บำเพ็ญเพียรเจริญกรรมฐานภาวนา ไม่ค่อยได้ผลก้าวหน้า ควรสมาทานชุดงควัตรควบคู่ไปด้วย เพื่อให้กรรมฐานของตนเจริญก้าวหน้า ถึงแม้ว่ากรรมฐานฐานของตนเจริญแล้วก็ยัง ควรสมาทานชุดงควัตรอีก เพื่อรักษาอริยวงศ์ คือปฏิปทาของพระอริยเจ้าทั้งหลายไม่ให้เสื่อมสูญไป อีกอย่างหนึ่ง ก็เพื่อจะได้เป็นทิฏฐานาคติ คือแบบแผนที่ถูกบุตรผู้เกิดมาภายหลังจะได้ถือเป็นแบบอย่าง ด้วยการให้เห็นตัวอย่าง และเชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติดำเนินตามปฏิปทาเพื่อพระนิพานแท้แล

การเข้ากรรมนั้นมิมีมาแต่สมัยโบราณกาล คือจัดอยู่ในชุดงควัตร ๑๓ ในสมัยโบราณนั้นการเข้ากรรมไม่มีกำหนดและนัดหมายกัน หากแต่ว่าพระภิกษุรูปใดจะไปปฏิบัติก็ได้ โดยไม่จำกัดว่าที่รูป มาสมัยปัจจุบันนี้ การเข้ากรรมนั้น นอกจากจะเป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุแล้วซึ่งหมายถึงให้ คุณค่าทางด้านจิตใจ ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่ออบรมศรัทธาซึ่งจะเป็นการทำให้คนล้านนาเราได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข หมายถึงให้คุณค่าทางสังคม และยังมีการพัฒนาในด้านวัตถุ เช่น การสร้างถนนหนทาง สะพาน ศาลาพักร้อน รั้วกำแพง เมรุเผาศพ และเสนาสนะอันเป็นถาวรวัตถุ ในวัด เครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ อันให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ท้องถิ่นและผู้คนได้เจริญไปพร้อม ๆ กัน^{๑๓}

๑.๖.๑๑ มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่า ในล้านนาไทยซึ่งพระสงฆ์และศรัทธาประชาชนได้ ร่วมกันจัดทำในระหว่างเดือน ๓-๔-๕ เหนือ คือช่วงเดือนทางสุริยคติ ธันวาคม มกราคม กุมภาพันธ์ นิยมให้พระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ไปเข้ารุกขมูล หรือเข้าโสสานกรรมในป่าช้า กิจกรรมเหล่านี้ทำขึ้นจนเป็นประเพณีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า การเข้ากรรม หรือ เข้าโสสานกรรม พระสงฆ์ที่จะไปอยู่ในป่าช้าหรือสุสาน หรือโสสานนี้ ต้องเข้าไปพักอยู่ที่โคนไม้ใหญ่ในป่าช้า แต่ละต้นห่างกันพอประมาณ จึงเรียกว่า ไปอยู่รุกขมูล หรือ เข้ารุกขมูล การเข้าโสสานหรือรุกขมูลนี้ พระสงฆ์ต้องถือปฏิบัติในชุดงควัตรอย่างเคร่งครัด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อยู่กรรม คือ ปฏิบัติจริงจึงไม่ยอมเดินทางไปไหน ๆ ชาวบ้านเรียกกันว่า ชูเจ้าเข้ากรรม^{๑๔}

^{๑๓} พระครูเวฬุวันพิทักษ์, ประวัติสี่ครูบา, (เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิกส์, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๖.

^{๑๔} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๗.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากวิชาการอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านั้น โดยสัมภาษณ์ ผู้รู้ นักปราชญ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเข้ากรรม

- (๑) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ากรรม
- (๒) สัมภาษณ์ผู้รู้ นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเข้ากรรม
- (๓) วิเคราะห์รวบรวมข้อมูลที่ค้นคว้า
- (๔) สรุปข้อมูลตีพิมพ์จัดรูปเล่ม

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๖.๑ ทำให้ทราบความหมาย ประเภท และความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๖.๒ ทำให้ทราบรูปแบบและวิธีการของการเข้ากรรมในล้านนา
- ๑.๖.๓ ทำให้ทราบคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

บทที่ ๒

การเข้ากรรมในล้านนา

การศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา ได้ทำการศึกษาเอกสารที่ปรากฏทั้งพระไตรปิฎก เอกสาร ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเข้ากรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงความหมาย ประเภท ความ เป็นมา และความสำคัญของการเข้ากรรม ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับ

๒.๑ ความหมายของการเข้ากรรม

การเข้ากรรม หมายถึง การอยู่ปริวาสกรรมของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งเรื่องของ อาบัตินี้เป็นเรื่องของพระที่ล่วงละเมิดพระวินัยหรือศีลแล้วเกิดโทษหรือความผิด เมื่อเกิดโทษแล้วก็ ต้องมีการลงโทษอันเป็นเรื่องธรรมดาของการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีขอบเขตของสังคม หรือ กฎระเบียบต่าง ๆ ที่สังคมนั้น ๆ บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันรักษาคนหมู่มากหรือสังคมส่วนรวม ไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบของสังคม^๑

การเข้ากรรม หมายถึง กัมมัฏฐานข้อปฏิบัติให้ชีวิตมีความสุขในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และเป็นความหวังอันไปบุญล้นเมื่อจากโลกนี้ไป ผู้ที่ไม่เคยฝึกกัมมัฏฐาน ย่อมเป็นผู้ที่ถูกนิรณห์เข้าครอบงำ จะไม่พบกับคำว่าสุขกายสุขใจเลย^๒

การเข้ากรรม หมายถึง การเข้าปริวาสกรรม เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อพระภิกษุใน พระพุทธศาสนาต้องล่วงอาบัติสังฆาทิเสส ด้วยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม หากจะให้พ้นอาบัติที่ต้อง ล่วงนั้นก็ ต้อง อยู่กำ คือเข้าปริวาสกรรมจึงจะพ้นได้^๓

พระมหาเสกสรร อุคฺคปฺญฺโณ^๔ ให้ความหมายของการเข้ากรรม ว่า การเข้ากรรม คือการ ปฏิบัติธรรมที่ได้ตั้งสมาทานอธิษฐานเอาธุดงค์วัตรในข้อใดข้อหนึ่งหรือหลาย ๆ ข้อ ตามกำลังที่จะ

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาพุทธานันท์ ฐมมานนฺโท, เจ้าอาวาสวัดสุวรรณประดิษฐ์, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๑.

^๒ นานาปวงคำ ดุษฎี, มูลกัมมัฏฐานรอม, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒.

^๓ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒, เข้ากรรม, (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย : ธนาคาร ไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

^๔ พระมหาเสกสรร อุคฺคปฺญฺโณ, เถระประวัติพระสุพรหมยานเถร, (เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนนารัฐกร พิมพ์, มปป), หน้า ๑๖.

ปฏิบัติได้ ฝึกหัดเป็นคนมักน้อย สันโดษ อยู่อย่างเรียบง่าย มีพุทธานุสติและอธิณหปัจจเวกขณะ เป็นต้น

ในขณะที่ พระครูเวฬุวันพิทักษ์ กล่าวว่า การเข้ากรรม หมายถึง การปฏิบัติธรรมตามชุดควัตรการเริ่มต้นปฏิบัติเฉพาะอย่างก่อน คือ ปังสุกุลิ๊งคะ ปินทปาติ๊งคะ เอกาสนิ๊งคะ ไปก่อน ภายหลังค่อยเพิ่มวัตรต่าง ๆ ตามแต่จะสมทาน การปฏิบัติกรรมฐานของคนเจริญแล้ว ก็ควรสมทานชุดควัตรอีก เพื่อรักษาอริยวงศ์ คือ ปฏิปทาของพระอริยเจ้าทั้งหลายไม่ให้เสื่อมสูญไป^๕

พระมหาพุทธานันท์ ฐมมานุโท ได้กล่าวว่า การเข้ากรรม หมายถึง การสำรวมอาการ ทั้งกาย วาจา และจิตใจให้อยู่ในครรลองข้อปฏิบัติ เป็นการสำรวมระวังเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบางลง โดยจะนำเอาวิธีการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งไปปฏิบัติก็ได้^๖

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การเข้ากรรม หรือ อยู่กำ เป็นการปฏิบัติเพื่อชำระจิตใจให้สะอาดด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นการสำรวมจิตใจของผู้ปฏิบัติพระสงฆ์อยู่กำหรือเข้ากำ เพราะจะต้องกำกิน กำอยู่ คือสังวรหรือสำรวมความประพฤติทุกอย่างโดยเคร่งครัด เพื่อต้องการบรรเทาความห้วงหาอาลัยต่อวัตถุข้างของที่ได้รับจากการถวาย โดยพยายามผ่อนคลายการยึดติดทั้งปวง พร้อมกันนั้นก็ชวนผู้ต้องการบำเพ็ญภาวนาทั้งที่เป็นสามเณรและประชาชน ไปบำเพ็ญศีลและภาวนาร่วมกันด้วย

๒.๒ ประเภทของการเข้ากรรม

การเข้ากรรมในล้านนา แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ ปรีวาสกรรม นิโรธกรรม และชุดคกรรม ซึ่งในแต่ละประเภทนั้น ยังแบ่งเป็นข้อปฏิบัติตามหัวข้อย่อยได้อีก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ ปรีวาสกรรม

ปรีวาสกรรม หมายถึง พิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อพระภิกษุต้องล่องอาบัติสังฆาทิเสส หากจะพ้นอาบัติที่ต้องล่องไปก็ต้องอยู่กำหรืออยู่ปรีวาสกรรมจึงจะพ้นได้ การเข้าปรีวาสกรรมของภิกษุในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่น อาจ会有ความแตกต่างกันไปในด้านพิธีกรรม^๗

^๕ พระครูเวฬุวันพิทักษ์, ประวัติสิ่ครุบา, (เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิกส์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^๖ อ้างแล้ว.

^๗ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒, เข้าปรีวาสกรรม, มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

การเข้ากรรมของพระภิกษุนั้น เป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นการทำให้พระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ได้มีโอกาสชำระสิ่งที่กระทำอันเป็นความผิดทางพระวินัย เพื่อให้การกระทำนั้นเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ปราศจากความเศร้าหมอง ดังมีเรื่องเล่าว่า

ครั้งนั้น มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ล่องเรือไปตามแม่น้ำคงคาได้เอามือไปจับใบตะไคร่น้ำขาดเข้าใจว่าเป็นอาบัติเพียงเล็กน้อย จึงมิได้แสดงอาบัติ ต่อมาแม้ว่าพระภิกษุรูปนั้นจะปฏิบัติธรรมอยู่ในป่าเป็นเวลานานก็ยังคงนึกอยู่เสมอว่า ตนต้องอาบัติอยากจะใคร่แสดงอาบัติแต่ไม่มีพระภิกษุรับแสดง ครั้นเมื่อพระภิกษุรูปที่กล่าวมรณภาพแล้ว ก็ไปเกิดเป็นนาคชื่อเอเรกปิต^๔ จากเหตุเพียงอาบัติเล็กน้อยเพียงเป็นอาบัติเบายังมีกรรมติดตัวขนาดนี้ ถ้าเป็นอาบัติหนักก็คงจะบาปมากกว่านี้ ดังนั้นจึงจัดให้มีการอยู่ปริวาสกรรมเพื่อให้พ้นจากอาบัติ

การเข้าปริวาสกรรม เป็นการกระทำเพื่อให้พระที่ต้องอาบัติที่หนักรองลงมาจากปาราชิก ทำพิธีวุฒฺชานวิธซึ่งเป็นระเบียบอันเป็นเครื่องออกจากอาบัติ อันเป็นพิธีกรรมที่ทำให้จิตใจไม่มัวหมอง หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อระลึกถึงการกระทำอันเป็นบาปที่ทำมาตลอดเข้าพรรษา^๕ หรือตั้งแต่กำเนิด การเข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุเป็นการทดแทนการอยู่กรรมของมารดาที่แสนจะทรมาณในขณะตั้งครรภ์ ซึ่งชาวล้านนาถือว่าเป็นการทดแทนคุณของมารดาที่ได้ประคับประคองลูกน้อยที่อยู่ในครรภ์ตลอดระยะเวลา ๙ เดือน และหลังคลอดแล้วต้องทนทุกข์ทรมานในเรื่องอาหารการกินเพื่อให้ลูกน้อยได้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์

๒.๒.๒ นิโรชกรรม

นิโรชกรรม เป็นการเข้ากรรมของภิกษุในล้านนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติขัดเกลากิเลสให้เบาบางลงได้ เป็นพิธีกรรมแบบผสมผสานระหว่างนิโรชกรรมกับชุดงควัตร เป็นนิโรชกรรมสมมติสงฆ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยได้ปฏิบัติมาก่อน และเป็นแบบอย่างให้แก่พระภิกษุในล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

การเข้านิโรชกรรม เป็นการตั้งใจให้มันคง จากนั้นภายใน ๓-๕-๗-๙ วัน จะไม่ฉันอาหารจะฉันก็แต่เพียงน้ำที่อยู่ในบาตร ชั่งตัวเองอยู่ในกุฏิหรือกระท่อมที่จัดสร้างขึ้น กว้าง ๕ วา ยาว ๕ วา มีประตูปิดเปิด การเข้านิโรชกรรมดังกล่าว มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่า การเข้ากรรม ๓ วัน หมายถึง พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ๕ วัน หมายถึง พระเจ้า ๕ พระองค์ คือ พระกุกุสันธะ พระโกนาคมะ พระกัสสปะ พระโคตรมะ และพระอริยมตไธย ๗ วัน หมายถึง พระอภิธรรม ๗

^๔ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถา แปล ภาคที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

^๕ www.thainews 70.com {19 มีนาคม 2553}.

คัมภีร์ (สังคณี วิภังค์ ชาตุกถา ปุคคลปัญญาญติ กถาวัตถุ ยมก ปัญญา) และ ๕ วัน หมายถึง โลกุตตรธรรม ๕ ประการ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑

การเข้านิโรธกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อความดับทุกข์ ดับต้นทำให้สิ้นเชิง อันเป็นการปฏิบัติของพระอริยบุคคลและเป็นที่ยปรารถนาของนักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการฝึกจิตมุ่งปฏิบัติฝึกฝนตนเองให้คลายจากความทุกข์ ขจัดกิเลสต้นทำให้เบาบางลงไปตามลำดับ

๒.๒.๓ ชุติกรรม

ชุติกรรม ภาษาบาลีใช้คำว่า ชุตังคะ หมายถึง องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้กำจัดกิเลส กล่าวคือ เจตนาความตั้งใจขจัดเหล่ากิเลส เจตจำนงความจงใจที่ทำให้ละกิเลสได้

ชุติกรรมเป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขจัดเหล่ากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกก็บินไปจะนั้น มิใช่เพื่อสะสมหรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง ถ้าทำเพื่อลาภ เพื่อชื่อเสียง ต้องอาบัติทุกกฏ

ชุติกรรมในภาษาไทย ใช้เรียกพระภิกษุแบกกลดเดินไปตามทางหรือเข้าป่าไปว่า เดินชุติกรรม หรือ ออกชุติกรรม เรียกภิกษุที่ปฏิบัติเช่นนั้นว่า พระชุติกรรม ชุติกรรมในภาษาไทยนี้จึงมีความหมายเฉพาะตัวตามประเพณีของพระวัดป่าของประเทศไทย ซึ่งต่างจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอย่างมาก เพราะชุติกรรมตามคัมภีร์นั้น ผู้ปฏิบัติไม่จำเป็นต้องเดินเที่ยวไปทั่ว ไม่จำเป็นต้องอยู่ป่า ไม่มีการใช้กลด ไม่รับเงิน เป็นต้น^{๑๑}

ชุติกรรม หมายถึง กิจวัตรของการชุติกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตมี ๑๓ วิธีจัดเป็นข้อสมათานละเว้น และข้อสมათานปฏิบัติ คือ^{๑๒}

๑. บังสุกุลกัณณะ คือ ละเว้นใช้ผ้าที่ประณีต เหมือนที่คหบดีใช้ สมათานถือใช้แต่ผ้าบังสุกุลที่เขาทิ้งแล้ว

๒. เติจิวริกัณณะ คือ ละเว้นการมีผ้าครอบครองเกิน ๓ ผืน สมათานการใช้สอยผ้าเพียง ๓ ผืน

๓. ปิณฑปาติกัณณะ คือ การละเว้นรับอดิเรกลาภ คือรับนิมนต์ไปฉันที่ได้มานอกจากบิณฑบาต เช่น ไปฉันในบ้านที่โยมจัดไว้ต้อนรับ สมათานเที่ยวบิณฑบาตเป็นประจำ

^{๑๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษพระพุทธศาสนา ชุดคำวัด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดียวกัน, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๕๘.

๔. **สพทานจาริกังคะ** คือ ละเว้นการโลเล ไม่ยึดติด เที่ยวจาริก เพื่อมิให้ผูกพันกับญาติโยม สมทานบิณฑบาตตามลำดับบ้าน ไม่เลือกบ้านที่จะรับบิณฑบาต เดินแสวงหาบิณฑบาตไปตามลำดับ ส่วนบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มเติมนอกเหนือจากคัมภีร์อีก คือ ละเว้นบิณฑบาตซ้ำที่เดิม ถืออย่างเบาหยาบสาวยบิณฑบาตทุกวัน อย่างหนักออกเดินทางย้ายที่เที่ยวบิณฑบาตไม่ต่ำกว่าที่เดิมไม่เกิน ๑ โยชน์ หรือ ๑๖ กิโลเมตร สมทานบิณฑบาตตามลำดับบ้าน ลำดับอายุพรรษา ไม่เดินแข่งแย่งอาหาร ซึ่งไม่ผิดจากพระไตรปิฎก อรรถกถาแต่อย่างใด สามารถทำได้เช่นกัน

๕. **เอกาสนิกังคะ** คือ ละเว้นอาสนะที่ ๒ สมทานอาสนะเดียว ฉันทมือเดียว ส่วนของบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มเติมนอกเหนือจากคัมภีร์อีก คือ จะละเว้นฉันทร่วมกันเป็นวงเข้าไปด้วยการฉันทเป็นวงนั้นทำได้ไม่ผิดคณ โภชนสิกขาบท เพราะสิกขาบทนี้ห้ามการรับนิมนต์ที่ทายกระบุงช่อภัตตรเป็นหมู่ ไม่ได้ห้ามฉันทเป็นวง ซึ่งหากจะตั้งกติกาเป็นส่วนตัวก็สามารถทำได้ไม่ผิดอะไร เพียงเป็นแค่พิธีกรรมแปลก ๆ อย่างหนึ่งไปเท่านั้น

๖. **ปัตตปิณฑิกังคะ** คือ ละเว้นฉันทภานะที่ ๒ ใส่อาหารรวมในภานะเดียวกันทั้งหมด สมทาน ฉันทเฉพาะในบาตร ส่วนบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มเติมนอกเหนือจากคัมภีร์อีก คือ จะต้องคนอาหารรวมกันด้วย ซึ่งแม้จะไม่มีในข้อฐดงค์ตามคัมภีร์แต่ก็ทำได้ไม่ผิดอะไร

๗. **ขลุปัจจัยกัตติกังคะ** คือ ละเว้นการรับประทานอาหารเหลือ สมทานเมื่อเริ่มลงมือฉันทแล้วไม่ยอมรับเพิ่ม. ส่วนบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มเติมนอกเหนือจากคัมภีร์อีก คือ ละเว้นฉันทเหลือให้เป็นคน ฉันทเหลือเนื่องจากไม่ประมาณในการบริโภค ซึ่งก็ทำได้ไม่ผิด ทั้งยังเป็นมรรยาทที่ดียิ่งและพบตัวอย่างของพระสมัยพุทธกาลที่ทำเช่นนี้ด้วย

๘. **อารัญญิกังคะ** คือ ละเว้นการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน สมทานการอยู่ในป่าไกล ๕๐๐ ช่วงคันธนู หรือ ราว ๑ กิโลเมตร โดยจะต้องให้ตะวันขึ้นในป่า หากตัวอยู่ในบ้านตอนตะวันขึ้น เป็นอันฐดงค์แตก สมทานถืออยู่ในป่า

๙. **รุกขมุลิกังคะ** คือ ละเว้นนอนในที่ที่มีที่มุงที่บัง เช่นบ้าน ถ้า กุฎิ สมทานอยู่โคนไม้ ส่วนบางที่นั้นจะต่างออกไปเล็กน้อย คือ จะมีการปกกลดด้วย ประเพณีนี้ไม่ทราบที่มาแน่ชัดนัก แต่ถ้าไม่เอาค้ำกลดปักคินก็ทำได้เพราะถึงอย่างไรกลดก็ไม่ใช่กุฎิ

๑๐. **อัปโภกาสิกังคะ** คือ ละเว้นการเข้าในที่ที่มีที่มุงที่บังและใต้ต้นไม้ สมทานอยู่กลางแจ้ง คือการไม่เข้าไปพักในร่มไม้หรือชายคาหลังคาใด ๆ หรือแม้การกางร่ม กลดเพื่อกันแดดกันฝนก็ไม่ได้ แต่ท่านอนุญาตให้ทำชุ่มฉวีรได้ ข้อนี้ก็เหมือนกับรุกขมุลิกังคะตรงที่ถ้าอยู่ในบ้านตอนตะวันขึ้น ฐดงค์ก็แตกเช่นกัน บางทีก็ถือการไม่ใช้อาสนะใด ๆ เลยเช่น เก้าอี้ เตียง ผ้าปูหรือแม้แต่ผูกเปล รวมทั้งไม่นอนบนต้นไม้ โดยถือหลักการไม่อิงอาศัยสิ่งใดเกินจำเป็น

๑๑. โสทานิถังกะ คือ ละเว้นการอยู่ในสถานที่ที่ไม่เปลี่ยว สมทานอยู่ป่าเขาซึ่งต้องเคยมีการเผาศพมาก่อนอย่างน้อยครั้งหนึ่ง แต่ไม่ใช่ป่าช้าฝั่งผี ข้อนี้ก็เหมือนกับ ๒ ข้อก่อนตรงที่ถ้าอยู่ในบ้านตอนตะวันขึ้น ชุติงก็แตกเช่นกัน บางทีมักถือการไม่นอนในป่าช้าใกล้ กับที่มีคนอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ เพื่ออยู่ในที่เปลี่ยวไกลผู้คนจนอาจไม่เกิดความกลัวและหมายถึงป่าทั้งที่ฝั่งและเขา

๑๒. ยถาสันถติงกะ คือการละเว้นการโลเล ยึดติด ในเสนาสนะ สมทานอยู่ในที่ตามมีตามได้ เสนาสนะหาปะจกัให้อย่างไรก็อยู่ตามนั้น ส่วนของบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มออกนอกไปจากคัมภีร์อีก คือ ละเว้นการนอนซ้ในที่เดิม เพื่อไม่หวงแหนยึดติดในสถานที่ อันประกอบด้วย

๑. ถืออย่างเบา คือ นอนย้ายที่ในอาวาสทุกวัน
๒. ถืออย่างหนัก คือ ออกเดินทางย้ายที่นอนทุกวัน
๓. นอกอาวาส ถ้าหลายรูปให้รูปที่มีพรรษาสูงกว่าเลือกให้และให้พรรษาสูงกว่าเลือกก่อน ข้อนี้เป็นสมาจาริกศีล ไม่ใช่ชุกังค
๔. อยู่บนกุฏิวิหารให้ทำให้สะอาด ถ้าตามโคนไม้ไม่กวาดหรือทำอะไร เพราะใบไม้มีประโยชน์ เช่น ทำให้เท้าไม่เปื้อนก่อนเข้าอาสนะ และสัตว์หรือคนเข้ามาข้อมได้ยินเสียง

๑๓. เนตฺตชชิกังคะ คือ การสมทานถืออิริยาบถนั่ง อิริยาบถยืน อิริยาบถเดิน เพียง ๓ อิริยาบถ ไม่อยู่ในอิริยาบถนอน ส่วนบางที่นั้นจะมีวิธีการเพิ่มออกนอกไปจากคัมภีร์อีก คือ ละเว้นการหลับด้วย ซึ่งก็ทำได้ไม่ผิด มักเรียกการประพฤตินี้ว่า เนตฺตชชิกะ

ในบรรดาชุกังคกรรมทั้ง ๑๓ นั้น ชุกังคกรรมที่ชาวล้านนานิยมถือปฏิบัติมากที่สุดมีอยู่ ๓ อย่าง คือ รุกขมุถิกังคะ โสทานิถังกะ และยถาสันถติงกะ ทั้งนี้ เพราะการเข้ากรรมในล้านนาจะทำเป็นประเพณีนิยมด้วย นอกจากเป็นพิธีทางสงฆ์แล้ว ชาวบ้านก็นิยมปฏิบัติร่วมและอำนวยความสะดวกในการเข้ากรรมให้แก่คณะสงฆ์ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดของการเข้ากรรม

๒.๓ ความสำคัญของการเข้ากรรม

ความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ๆ ก็ตามต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย เพื่อยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก ทั้งต่อตนเอง ชุมชนหรือธรรมชาติ การเข้ากรรมในล้านนาจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมประสานให้เกิดการเรียนรู้ ผู้ความหลุดพ้น เป็นการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับวัด เพราะชาวบ้านมองเห็นว่าการได้ช่วยเหลือขนววยพระสงฆ์ในการปฏิบัติธรรมถือเป็นมงคลเป็นบุญกุศลอย่างแรงกล้าในการทำบุญ ตามหลักของบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๑๐ ประการ อันประกอบไปด้วย

๑. ทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
๒. สීමมัย	บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย	บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจายนมัย	บุญสำเร็จด้วยการประพฤติก่อมนตต่อผู้ใหญ่
๕. เวยยาวัจจมัย	บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ
๖. ปัตติทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
๗. ปัตตานุโมทนามัย	บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
๘. ฌัมมัสสวนมัย	บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
๙. ฌัมมเทศนามัย	บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
๑๐. ทิฏฐชุกกัมม	บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ให้ตรง ^{๑๒}

การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ย่อมเกิดกุศลแก่ตน คือ ทานมัยทำให้ปัดอึดอัดใจ สීමมัย ทำให้เยือกเย็นสุขุม ภาวนามัย ทำให้เกิดปัญญา อปจายนมัย ทำให้ได้รับความเอ็นดูสูงส่ง เวยยาวัจจมัย ทำให้ได้รับความนับถือเกิดความสามัคคี ปัตติทานมัย ทำให้ใจกว้างปราศจากอคติ ปัตตานุโมทนามัย เกิดชื่นชม โสมนัส ยินดีปรีดา ฌัมมัสสวนมัย ทำให้รู้แจ้งเห็นจริง ฌัมมเทศนามัย ทำให้ผู้อื่นรู้ ย่อมได้รับความยกย่องสรรเสริญ และทิฏฐชุกกัมม ทำให้ประพฤติถูกต้องตามธรรม

การเข้ากรรมนั้นจัดเป็นเวยยาวัจจมัยสำหรับชาวบ้านในเบื้องต้นและเป็นบุญกิริยาวัตถุข้อต่าง ๆ ตามมาอีก ในการเข้ากรรมแต่ละครั้งก็จะจัดอยู่ในบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๑๐ ประการนี้ทั้งยังเป็น การช่วยส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ประพฤติธรรมตามสมควรแก่ธรรม เป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การเข้ากรรมในล้านนานั้นเมื่อมองในภาพรวมแล้วมีความสำคัญเป็นอย่าง ความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนามิได้อยู่แค่เพียงการทำบุญของชาวบ้านและการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์เท่านั้นแต่ยังเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างกันให้เหนียวแน่นอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงแรงศรัทธาในของชาวบ้านต่อพระพุทธศาสนาที่ประสานเชื่อมโยงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีสังคมซึ่งมีความสำคัญจัดอยู่ในฐานะต่าง ๆ ดังนี้^{๑๓}

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาพุทธนิรันทน ฐมมานนุโท, เจ้าอาวาสวัดสุวรรณประดิษฐ์, ๑๘ มกราคม ๒๕๕๑.

๒.๓.๑ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นคตินธรรม

การเข้ากรรมในล้านนาเป็นการเชื่อมระหว่างพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จากบริบทสังคม ผู้ปฏิบัติธรรม ทุกอย่างที่สร้างขึ้นในการเข้ากรรมล้วนแล้วแต่แฝงไว้ซึ่งคตินธรรม ความเชื่อตามสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดเป็นอุทาหรณ์ในการปลงสังขารหรือการให้เข้าถึงสังขารของชีวิต ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบุพกรรมของพระเจ้าปณฺธิ^{๑๔}ที่ว่า

สมัยหนึ่งพระเจ้าปณฺธิได้เกิดเป็นกษัตริย์ ปกครองบ้านเมืองทรงมีวิริยะและมีสติปัญญา มาก วันหนึ่งพระองค์ได้ทรงเห็นพราหมณ์ผู้หนึ่งกระทำเพียรด้วยการนั่งสมาธิ แล้วพระองค์ทรงมีความพยายามให้พราหมณ์นั้นคลายจากสมาธิจึงเป็นบุพกรรมที่ทำให้พระเจ้าปณฺธิปัญญาที่บเรียนอะไรไม่ได้สักที ต่อจากนั้นกษัตริย์พระองค์นั้นทรงออกไปล่าสัตว์ ทรงใช้ช้างเป็นพระราชพาหนะ ครั้นเมื่อพระเสโท หรือเหงื่อของพระองค์ออก พระองค์ทรงใช้ผ้าขาวเช็ดและเห็นผ้าขาวที่พระองค์ทรงเช็ดมีความสกปรก จึงคิดเป็นอุทาหรณ์และอุทานออกมาว่า “อนิจจา วัต สงขารา อุปฺปาทุยธมฺมิโน อุปฺปชิตฺวา นิรุชฺชนฺติ เตสํ วุปฺสโม สุโข” ซึ่งเป็นอุปนิสัยที่ทำให้พระเจ้าปณฺธิพิจารณาและสามารถบรรลุธรรมได้ในที่สุด

เพียงแต่การพิจารณาผ้าที่เปื้อนเหงื่อก็ยังสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ คติความเชื่อในล้านนาในการเข้ากรรมก็อาศัยประเด็นดังกล่าวนี้ เป็นจุดสร้างเพื่อให้เกิดการเข้าถึงคุณธรรมบนคตินธรรม เพราะการเข้ากรรมเป็นการลดภาวะของความโลภ โกรธ หลง ด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นเป็นของไม่เที่ยง ไม่จีรังยั่งยืน มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป อย่างนี้จัดเป็นคตินธรรม องค์คุณที่ปรากฏในคตินธรรมจะสามารถสร้างให้ผู้ปฏิบัติธรรมและชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี

อย่างไรก็ตาม การเข้ากรรมในฐานะที่เป็นคตินธรรมนั้น นับว่าเป็นกุสโลบายอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนของคนในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ และเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป ซึ่งคตินธรรมดังกล่าวมานั้น ประกอบด้วย

๑) สามัคคีธรรม

การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ทั้งประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์อนาคต เกิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม ความสามัคคีกลมเกลียวกันก็เกิดขึ้น

^{๑๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมปัทมธรรมา แผล ภาคที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

๒) การวชิธรรม

การมีความเคารพในกฎข้อปฏิบัติที่ใช้ร่วมกัน ทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การเคารพบุชฌนียบุคคล เช่น พระสงฆ์ผู้มีอายุพรรษามาก ปุชฌนียวัตถุ เช่น พระพุทธรูป การได้ศึกษาเรียนรู้ข้อวัตรปฏิบัติก็เป็นส่วนหนึ่งของการเคารพ การแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ที่ประพฤติวัตรปฏิบัติในการเข้ากรรม การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกันและกัน มีสติ ไม่ประมาท ก็จัดเป็นคตธรรมในการเข้ากรรม

๓) ปัญญาธรรม

การประพฤติปฏิบัติในการเข้ากรรมนอกจากจะอยู่ในฐานะความเป็นคตธรรมแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงข้อวัตรปฏิบัติที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อชุมชนอีกประการหนึ่ง คือการได้เรียนรู้ปฏิบัติตามหลักของปัญญาธรรม หรือปัญญาวิมุติธรรม ๔ คือ^{๑๕}

๑. สัมปยุตสังเสวะ คือการได้คบกับผู้ที่เป็นคนดี เป็นครูบาอาจารย์เป็นนักปราชญ์ ที่มีความรู้ความสามารถในการสั่งสอน แม้กระทั่งการได้สนทนาพูดคุยกันกับคนดีที่มีศีล มีธรรมประจำตัว

๒. สัทธัมมัสสวนะ คือการได้เสวนาพูดคุย การได้ยิน ได้ฟังในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นแนวทางในการครองตน ครองคน ครองชีวิต ตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. โยนิโสมนสิการ คือการได้นำสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้เรียนรู้มาพิจารณาใคร่ครวญด้วยสติปัญญาของตน ไม่ใช่การได้ฟังแล้ว ไม่ได้พิจารณาอะไรเลย ไม่ก่อให้เกิดความรู้หรือปัญญาตามมา เมื่อได้ครุติ ฟังตามครุแล้วก็คิดตามครุ คือคิดในสิ่งที่เข้ามา ได้พบเจอ เพื่อที่จะทำให้เกิดสติปัญญาตามมา

๔. ฆัมมานุชฌมปฏิบัติ คือการที่ได้นำเอาสิ่งที่ได้พิจารณาแล้ว ใคร่ครวญดีแล้ว มาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข และประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง คือการทำตามสิ่งที่เห็นว่าดีงามและถูกต้อง

๔) อริยธรรม

การเข้ากรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา การพัฒนาคุณภาพของชุมชน สังคม และตัวผู้ปฏิบัติธรรม ทั้งยังเป็นการพัฒนาเชิงลบ คือ ละความเสื่อม พัฒนาจากจุดที่เสื่อมให้มาสู่จุดที่ดีที่เจริญ หรือเรียกว่าพัฒนาเชิงบวก ได้แก่การเจริญคุณธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาไปพร้อมกัน หลักอริยธรรม คือสิ่งที่เป็นคุณ

^{๑๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๓๒.

ความดีอย่างประเสริฐ ซึ่งถือเป็นทรัพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ อันหลักคตินธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน หลักอริยธรรมดังกล่าว คือ^{๑๖}

๑. ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ
๒. ศีล การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องดีงาม
๓. หิริ ความละอายใจต่อการทำความชั่ว
๔. โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว
๕. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
๖. จาคะ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๗. ปัญญา ความรู้ ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์

มิใช่ประโยชน์ รู้คิดรู้พิจารณา และรู้ที่จะจัดทำ^{๑๗}

อริยธรรม เป็นธรรมอันประเสริฐที่อยู่ภายในจิตใจ ไม่มีผู้ใดแย่งชิงไปได้ ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายใด ๆ เป็นคุณธรรมหนุนนำจิตใจให้สูงขึ้น และเป็นทุนสร้างความดีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สังคมใดที่เต็มไปด้วยอริยธรรม สังคมนั้นก็ย่อมจะพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

๒.๓.๒ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นเนติธรรม

การเข้ากรรมไม่ใช่เป็นเรื่องของการปฏิบัติแบบต่างคนต่างทำ หรือปฏิบัติไปคนละทิศละทางโดยไม่มีหลักสาระแก่นสารอะไร แต่การเข้ากรรมในล้านนาได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างเป็นเนติแบบแผนอย่างลงตัวทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ ต่างก็มีหน้าที่ปฏิบัติที่แตกต่างกันไป หน้าที่ของชาวบ้านก็จัดอยู่ในสังคหัตถุ คือการช่วยเหลือเจือจุนในทางด้านชุมชนและสังคม ซึ่งสังคหัตถุธรรม ๔ คือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หรือหลักการสงเคราะห์กันและกัน อันเป็นเนติแบบอย่างให้แก่ชุมชนและสังคม สังคหัตถุธรรม คือ^{๑๘}

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือเปยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาคุศุมใจ หรือวาจาซาบซึ่งใจ คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

^{๑๖} อ.สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖/๕.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๔๕-๒๕๐.

^{๑๘} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒.

๓. อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอดั้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรม ในแต่ละกรณี^{๑๙}

นอกจากนี้ พระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือตามหลักอปัณณกปฏิบัติ คือข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด ปฏิบัติที่เป็นแก่นสารเนื้อแท้ ซึ่งจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงความเจริญงอกงามในธรรม เป็นผู้ดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความปลอดภัยพ้นจากทุกข์อย่างแน่นอนไม่ผิดพลาด หลักธรรมดังกล่าวนี้^{๒๐} คือ

๑. อินทริยสังวร การสำรวมอินทริย์ คือระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำใจเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้ง ๖

๒. โภขเน มัตตัญญุตตา ความรู้จักประมาณในการบริโภค คือรู้จักพิจารณารับประทานอาหาร เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกาย ใช้ทำกิจให้ชีวิตผาสุก มิใช่เพื่อสนุกสนานมัวเมา

๓. ชาคริยานุโยค การหมั่นประกอบความดีไม่เห็นแก่นอน คือ ขยันหมั่นเพียรตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์ ชำระจิตมิให้มีนิวรณ์ พร้อมเสมอทุกเวลาที่จะปฏิบัติกิจให้ก้าวหน้าต่อไป^{๒๑}

การเข้ากรรมในล้านนาก็จะแสดงออกถึงหลักของการปฏิบัติที่ได้ทำสืบต่อกันมาตามหลักพระวินัยเป็นแบบแผนเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นประเพณีที่ดงามทำสืบต่อกันมาในชุมชน สังคม อีกอย่างหนึ่ง เพราะการเข้ากรรมไม่สามารถที่จะจัดขึ้นได้หากไม่มีการร่วมมือกันทั้งชุมชนและวัดหรือระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์

๒.๓.๓ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นวัตรธรรม

วัตรธรรมเกี่ยวกับสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การกินดี อยู่ดี ที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น รวมทั้งวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่กลายเป็นมรดกทางสังคมของชาติ^{๒๒}

การเข้ากรรมในล้านนาถือเอาหลักคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญการอาศัยวัตถุภายนอกมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ประพฤติปฏิบัติไปในทาง

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

^{๒๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๕/๑๔๒.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๕.

^{๒๒} คุณ โทจันทร์, พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

ที่ตีงามด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา หรือที่เรียกว่าวัตรธรรม มีความสำคัญต่อการยึดถือ ควรค่าต่อการปฏิบัติ เพราะการนำเอาวัตรมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เช่น การสร้างถาวรวัตถุในป่าช้า การพัฒนาในสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เป็นการสร้างแรงจูงใจเป็นการให้ที่พึงพอใจด้วยการยึดเอาวัตร เช่น พระพุทธรูป ป่าช้า เป็นต้น โดยน้อมนำวัตรธรรมเหล่านั้นมาเพื่อเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนใจ เพื่อน้อมระลึกถึงพระรัตนตรัย อันเป็นที่พึงพอใจอย่างแท้จริง

อีกประการหนึ่ง การเข้ากรรมเป็นการช่วยกันดูแลสมบัติของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เพราะถือว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสมบัติของตัวเอง เมื่อเห็นคุณค่าของวัตรเหล่านั้น ก็ควรที่จะรักษาดูแล เพราะเมื่อมีกิจกรรมในป่าช้า สิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและจิตใจของคนในชุมชน เพราะสิ่งที่ตีงามมีคุณค่าก็ย่อมออกมาจากใจที่มีคุณค่า มองเห็นคุณค่าแล้วสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปลักษณะ การรู้จักหน้าที่ที่จะรักษาวัตรธรรมเหล่านั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนทุกคน ซึ่งจะต้องร่วมมือกันให้ความสำคัญต่อวัตรธรรมอันเป็นส่วนรวม โดยช่วยกันบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

๒.๓.๔ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นสหธรรม

สหธรรมที่เกี่ยวกับสังคม ครอบครัว สาธารณชน และประเทศชาติ ว่าจะต้องคบค้าสมาคมช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน จะต้องมีหลักปฏิบัติต่อกันและกันอย่างไร เช่น เรื่องมารยาทต่าง ๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี การกีฬาตลอดถึงสันตนาการต่าง ๆ ^{๒๓}

การเข้ากรรมในล้านนาในฐานะที่เป็นสหธรรม หรือการรวมเอาหลักวัฒนธรรมแบบพุทธมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ในการสร้างความสัมพันธ์ ให้เกิดความเชื่อมโยงและความเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อันบังเกิดผลในทางวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์สร้างขึ้นและรักษาไว้ ไม่ใช่เกิดขึ้นมาลอย ๆ ดังนั้นการเข้ากรรมในล้านนาไม่ว่าจะในฐานะเป็น คติธรรม เนติธรรม วัตรธรรม ก็รวมเข้าเป็นสหธรรมคือเป็นสิ่งที่รวมอยู่ด้วยกันและไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เกิดเป็นความสัมพันธ์ต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการเข้ากรรมในฐานะที่เป็นสหธรรมมีความสำคัญ โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ดังจะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้โดยความเป็นสหธรรม

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นับว่าเป็นวัฒนธรรมทางสหธรรมเป็นผลของการปฏิบัติตามความต้องการอันเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มชน จนเป็นระบบแล้วยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตและจิตใจของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ว่ามีความเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร เนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตเป็นเวลายาวนาน วัฒนธรรมส่วนใหญ่มาจากพุทธศาสนา แต่ก็มีบางส่วนมาจากความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยและลัทธิศาสนาอื่นมาก่อน เมื่อนับถือศาสนาพุทธ ก็นำพุทธศาสนาเข้าไปเสริมเกี่ยวกับการประกอบพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความศรัทธาความศักดิ์สิทธิ์ ความน่าเกรงขาม ความสนิทใจ และความอบอุ่นใจ เป็นต้น^{๒๔}

อย่างไรก็ตาม คนไทยได้รับการปลูกฝังอบรมจิตใจให้เป็นไปตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา มีการประพฤติปฏิบัติ มีการดำเนินชีวิต และมีกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับพุทธศาสนา จิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยจึงถูกหล่อหลอมให้เป็นผู้มีจิตใจสูงมีจิตใจกว้างขวางและร่าเริงแจ่มใส มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความเป็นมิตร เข้ากับใคร ได้ง่าย ยินดีในการให้และแบ่งปัน พร้อมทั้งจะบริจาคและให้ความช่วยเหลือ เป็นคนมีน้ำใจ นอกจากนี้คนไทยยังมีลักษณะนิสัยที่เด่นคือ เป็นคนมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครูอาจารย์ ให้เกียรติผู้อาวุโส และเป็นคนอิสระ ที่สำคัญกิริยามารยาทเรียบร้อยงดงาม ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้น คนในล้านนาจึงมีความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะพี่น้องและโดยความเป็นมิตรที่ดี โดยมีกิจกรรมการเข้ากรรมเป็นจุดเชื่อมความสัมพันธ์

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม

ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมจะต้องมีโครงสร้างหรือส่วนประกอบของตัวเองที่รวมกันขึ้นเป็นลักษณะอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมก็เช่นกันมีองค์ประกอบซึ่งก็คือกลุ่มชนที่มาอยู่รวมกัน จะคงสภาพเป็นสังคมอยู่ได้ ก็ต้องมีโครงสร้างหรือส่วนประกอบเป็นสังคมขึ้นมา โครงสร้างของสังคมที่นับว่าสำคัญมากอย่างหนึ่งก็คือวัฒนธรรม สังคมใด ๆ ก็ตาม ถ้าปราศจากวัฒนธรรมแล้ว จะดำรงอยู่ได้ยากหรือดำรงอยู่ไม่ได้เลย เมื่อคนมาอยู่รวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็จะกลายเป็นสังคม เช่น สังคมครอบครัว จนถึงสังคมใหญ่ เช่น ประเทศชาติ จะต้องมีความวัฒนธรรม โดยเฉพาะสหธรรมเป็นส่วนประกอบสร้างสรรค์สังคมขึ้นและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมดำรงอยู่ได้ ถ้าสังคมขาดวัฒนธรรมก็เหมือนกับตัวตึกที่ไม่มีโครงเหล็ก เสาเข็ม อิฐ ปูน ก็จะตั้งอยู่ไม่ได้^{๒๕}

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๒๕} ทศนิยม ทองสว่าง, สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑๐.

มนุษย์กับสังคมแยกออกจากกันไม่ได้ จะต้องมีความสัมพันธ์กันเสมอโดยเฉพาะ เมื่อมีมนุษย์ก็ต้องมีสังคม เมื่อมีสังคมก็ต้องมีมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว หลักในการอยู่ร่วมกันของ มนุษย์ในสังคมนั้น ย่อมมีมากมายหลายรูปแบบ และย่อมแตกต่างกันออกไป แต่ในการเข้ากรรม ของล้านนา นั้น อาศัยสภธรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมเป็นจุดเชื่อม ถึงความสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะการเข้ากรรมเป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในการสร้างหลักการปฏิบัติต่อกันให้เป็นแบบอย่างในชุมชนคือกลุ่มมนุษย์ซึ่งขยายตัวออกไป กล่าวคือ การเข้ากรรมเป็นรูปแบบของการปฏิบัติระหว่างมนุษย์กับสังคม เพราะการเข้ากรรมมิได้ อาศัยเพียงแต่กลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น แต่การเข้ากรรมเป็นการรวมเอาแต่ละกลุ่มในชุมชน หมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ยิ่งการเข้ากรรมมีความกว้างขวางเพียงไร สภธรรมก็มีความจำเป็นและมีส่วนร่วมในการขยายตัวออกไปเพียงนั้น ดังจะเห็นได้ว่า การงานอันเป็นหน้าที่ที่ มนุษย์เราจะต้องร่วมมือช่วยกันทำเพื่อให้บังเกิดผล คือความเจริญ รวดเร็ว และความสะดวกสบาย อื่น ๆ ตามที่ตนถนัดและสามารถ ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมในการเข้ากรรมนั้น แม้จะกล่าวในลักษณะ โดยรวมว่าเป็นงานเดียวกัน คือทำพิธีเข้ากรรม แต่ก็ยังมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น มีหน้าที่ที่จัดเตรียม สถานที่ จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะเข้ากรรมบ้าง อุปกรณ์ที่จะใช้ในการเข้ากรรม เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า คนเราต้องมีสภธรรมเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมงานในหน้าที่ต่าง ๆ อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งสภธรรมเป็นธรรม อันสำคัญในด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมในสังคมให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสังคม

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มืออยู่เองในโลก อันได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร สัตว์ และ มนุษย์ ตลอดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ ตั้งอยู่ และสลายไปได้ โดยมีความสัมพันธ์กัน อยู่ร่วมกันหรือที่ เรียกว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ดังนั้น ธรรมชาติกับมนุษย์จึงแยกกันไม่ ออก มักจะมีกิจกรรมโดยใช้ธรรมชาติในทางบวกบ้าง ลบบ้าง แต่มีกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติให้คงอยู่คู่กับมนุษย์ได้เป็นอย่างดี นั่นก็คือ การเข้ากรรมแบบ ล้านนา ซึ่งลักษณะทั่วไปของการเข้ากรรมนั้นมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ การอยู่ร่วมกับ ธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติใช้ธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า อุปกรณ์ในพิธีกรรมที่นำมาใช้ในการเข้ากรรม ล้วนแล้วแต่เป็นวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ เพื่อให้เข้าใจว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวชนั้น พระองค์ได้เข้าสู่ธรรมชาติ แสวงหาธรรมชาติ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การจำลองแบบให้ เหมือนกับป่าหรือธรรมชาติแฝงไปด้วยคติคิดอย่างเป็นรูปธรรม ว่าการที่จะอยู่อย่างสันติได้นั้นต้อง เข้าหาธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นสิ่งที่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างกับชีวิตของตนเอง เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จ เรียบร้อย ก็นำสิ่งเหล่านั้นกลับคืนสู่ธรรมชาติ ด้วยการปลูกเพิ่มเติมจากที่ได้นำมาจากธรรมชาติ เป็น การคืนธรรมชาติให้กับธรรมชาติเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งอันเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม

๒.๓.๕ ความสำคัญของพิธีกรรมการเข้ากรรมในล้านนา

การเข้ากรรมในล้านนา นอกจากจะเป็นการปฏิบัติธรรมในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติโดยประยุกต์ที่จะเสนอหลักธรรม จริยธรรม แก่สังคม การเข้ากรรมยังได้สอดแทรกแนวคิดปรัชญาชีวิตของสังคมในการเข้ากรรม โดยยึดหลักปรัชญา หรือหลักธรรมทางพุทธศาสนา การสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตัวเอง ชุมชน สังคม ความสำคัญของการเข้ากรรมในด้านพิธีกรรม ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเหตุเบื้องต้น หรือหลักการเบื้องต้นในการเข้าถึง หรือการเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ถึงแม้พิธีกรรมจะไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของการเข้ากรรม แต่เป็นปัจจัยในการสร้างความเข้าใจ ทุกขั้นตอนในการเข้ากรรม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่นำไปให้เกิดวัตรธรรม คติธรรม เนติธรรม และสหธรรม และสหธรรมนี้เองเป็นวัฒนธรรมสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ตามหลักของปฏิจจนูปบาท พิธีกรรมเป็นหัวใจสำคัญในการเข้าถึงหลักสำคัญที่จริง แต่พิธีกรรมก็อยู่ในฐานะของรูปแบบ ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า รูปูปปมาณิกา การถือเอาสิ่งที่เห็น การยึดถือเอาสิ่งที่เห็นให้เกิดความเลื่อมใส การบรรยายลักษณะส่วนต่าง ๆ ของการเข้ากรรม การจำลองรูปแบบให้ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสนใจ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติหรือผู้ที่เข้ากรรมในอดีตนั้นจะสอดแทรกหลักธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ การสอดแทรกสาระสำคัญในการเข้ากรรมถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักที่เป็นข้อปฏิบัติในสังคม ที่สังคมเห็นพ้องต้องกันที่จะประพฤติปฏิบัติ โดยการนำสอดแทรกสาระสำคัญไว้ในพิธีกรรมด้วย

การเข้ากรรมเป็นตัวกลางในการร่วมกิจกรรมของชุมชนจะเห็นได้จากพิธีกรรมอันเนื่องด้วยพุทธศาสนา เช่น การเข้ากรรม จะพบว่าทุกสังคมในล้านนาเมื่อถึงเวลาหน้าหนาว หรือเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีพิธีกรรม การเข้ากรรมเป็นพิธีใหญ่ ซึ่งชาวบ้านจะมีความเชื่อเรื่องใดก็ตามแต่กิจกรรมร่วมของชุมชนนั้นเป็นการแสดงออกถึงสามัคคีธรรม การร่วมมือร่วมแรง บังชี้อัดถึงแรงศรัทธาต่อการร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยผ่านทางพิธีกรรม อย่างเช่น การเข้ากรรม หากว่าโดยหลักธรรมแล้วเป็นหลักเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งนิพพาน หลักกอนัตตา กฎแห่งกรรม เป็นส่วนใหญ่โดยการสอดแทรกไว้ในรูปแบบการเข้ากรรม สื่อผ่านพิธีกรรมให้กับชุมชนได้เห็นเพื่อที่จะได้เข้าถึงหลักและยึดเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตการแสดงในรูปของพิธีกรรม การเข้ากรรมนั้นเป็นกุศโลบายในการที่จะถ่ายทอดหลักคำสอนให้ปรากฏในสังคม เพราะสังคม ชุมชนนั้นแบ่งพุทธศาสนาออกเป็น ๒ แบบ คือ พุทธศาสนาตามหลักธรรมของพระศาสดา และพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน กระบวนการเข้าถึงพุทธศาสนาในชุมชน สังคมก็เป็นการเข้าถึงพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน โดยอาศัยสื่อ คือพิธีกรรมเข้ามาช่วยให้เกิดการยึดถือปฏิบัติตามสมควร ประโยชน์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเข้ากรรม ได้แก่ บทบาทที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อม โยงสังคม โดยมีสถาบันพุทธศาสนา หรือวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

๒.๓.๖ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะสอดแทรกแนวคิด ปรัชญาชีวิต

การสอดแทรกแนวคิดปรัชญาชีวิตของสังคมนั้น การเข้ากรรมมีส่วนในการเสนอแนวคิด และปรัชญาของสังคมนี้อย่างมาก โดยเฉพาะแก่นของเรื่องนั้นกล่าวถึงการพากเพียรพยายามในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น แต่ก็ขมวดไว้ว่า ผลแห่งการสร้างสม คุณงามความดี ผลของกุศลกรรม การมีความวิริยะอุตสาหะพากเพียรย่อมได้รับความสุข ถึงลำบากยากแค้นอย่างไรก็ตาม ก็จะได้รับสุขตามความปรารถนา และทางตรงกันข้ามผลแห่งอกุศลกรรมที่ได้ทำย่อมได้รับความหายนะในท้ายสุด นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงค่านิยมของการให้ทาน รักษาศีล ภาวนา

การเข้ากรรมในล้านนานั้น มีทั้งความคล้ายคลึงและความหลากหลายของการเข้ากรรม ท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ปรากฏในล้านนา ล้วนมีที่มาจากกรปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวคิด คตินิยมและปรัชญาชีวิตของสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละท้องถิ่นผัดแผกกันไปอันเป็นผลให้ค่านิยมของสังคมต่างกันไป การเข้ากรรมเป็นแนวคิดและปรัชญาพุทธศาสนาตลอดจนความเชื่อของสังคมไทย ยังเป็นแนวคิดร่วมของสังคมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงแนวคิดของแต่ละชุมชนให้มีความสอดคล้องกันอยู่และเป็นตัวกำหนดปทัฏฐานในการดำเนินชีวิตของสังคมด้วยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งพบว่าการเข้ากรรม การปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติธรรมที่ทำหน้าที่ในการสอนจริยธรรมแก่สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งส่วนใหญ่นั้นจะปรากฏเป็นการปฏิบัติธรรมแทบทั้งสิ้น

การเข้ากรรมเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาซึ่งสอดแทรกแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ ปรัชญาชีวิต หรือเรียกว่า เป็นสหธรรม คือรวมเอาสิ่งต่างๆ ที่สังคมเคารพมาเป็นแบบปฏิบัติของสังคมซึ่งแสดงออกมาเป็นพิธีกรรมอันจะส่งผลให้ชุมชนมีวิถีชีวิตแบบปฏิบัติที่สอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเข้ากรรมกับชุมชนนั้นจะยึดหลักของพุทธศาสนาโดยตรงนั้นไม่ได้ กล่าวคือแนวปรัชญาพุทธศาสนานั้นย่อมจะเป็นไปไม่ได้ เพราะหลักคำสอนบางประการซึ่งเป็นส่วนสำคัญในพุทธศาสนามักจะถูกละเลยหรือปฏิเสธโดยเกือบสิ้นเชิง เช่น เรื่องนิพพาน อนัตตา การตัดกิเลส เป็นต้น และหลักคำสอนบางอย่างก็กลายเป็นความเชื่อไป ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบาป บุญ ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาพยายามสอดแทรกเอาปรัชญาแนวคิดทางพุทธศาสนาโดยตรง

๒.๓.๗ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเป็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต

หลักธรรมที่ปรากฏในการเข้ากรรมสำหรับดำเนินชีวิตของชุมชนที่ยึดหลักของพุทธศาสนา ในลักษณะของการปฏิบัติ สาระหลักประการหนึ่งของการเข้ากรรมคือการแสดงคุณและโทษของกาม พระพุทธศาสนาแสดงแนวทางปฏิบัติที่เป็นความพ้นทุกข์จากโทษของกามตามเหตุหรือพื้นฐานชีวิตจิตใจ สำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนในสังคม หลักธรรมที่ปรากฏในการเข้ากรรมนั้น

เป็นไปเพื่อยกระดับชีวิตมิให้ตกลงเข้าสู่ชีวิตระดับกามที่เป็นความชั่ว เป็นบาป เป็นอกุศล และ
 ประคับประคองปัญหาชีวิตที่มีสัมมาทิฐิ เป็นพื้นฐาน ไปในทางที่เป็นกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต
 ธรรมจรรยาที่ปรากฏเป็นหลักฐานใหญ่ คือ ทาน ศีล และการมีความเคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
 ในฐานะเป็นสิ่งบริสุทธิ ประเสริฐสูงสุด เพราะความปราศจาก รากะ โทสะ โมหะ ดังนั้น เพื่อให้
 การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีคุณค่า ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความดีคือ กาย
 วาจา ใจที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสโดยอาศัยหลักทาน ศีลเป็นพื้นฐาน

๒.๓.๘ ความสำคัญของการเข้ากรรมในฐานะเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

การเข้ากรรมมีความสำคัญต่อพิธีกรรมและการควบคุมทางสังคม ซึ่งแนวคิด ปรัชญาชีวิต
 และคตินิยมอันปรากฏในการเข้ากรรมนั้น ได้มีส่วนในการควบคุมสังคมอยู่ไม่น้อย โดยศูนย์กลาง
 อยู่ที่วัด คือเอาวัดเป็นศูนย์กลางหลักในการยึดเหนี่ยว ควบคุม ซึ่งมีหน้าที่ในการสอนจริยธรรมแก่
 สังคมโดยยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนา การเข้ากรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนความ
 ประพฤติ จริยธรรมแก่สังคม โดยผ่านพิธีกรรมและความเชื่อที่ปรากฏจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม แต่
 แก่นของพิธีกรรมในการเข้ากรรมมุ่งที่จะเสนอแนวคิดในการควบคุมสังคม สอนจริยธรรมแก่สังคม
 โดยยึดความเชื่อในศาสนาเป็นหลักสำคัญในการเชื่อมแนวคิดเหล่านั้น แนวคิดการใช้การเข้ากรรม
 เป็นสื่อเชื่อมโยงในการควบคุมสังคมนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากไตรภูมิพระร่วง และนำแนวคิดนั้นมา
 ประยุกต์เข้ากับพิธีกรรมท้องถิ่น ซึ่งเน้นหนักในความเชื่อทางศาสนา มุ่งที่จะประพฤติปฏิบัติตาม
 หลักธรรมเพื่อความสุขในภพหน้า

ความเชื่อเรื่อง สวรรค์ นรก บาปบุญ เหล่านี้จึงมีอยู่อย่างมากในพิธีกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะ
 การเข้ากรรม จะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติธรรมหรือเข้ากรรมเป็นการสร้างความดี
 เพื่อให้บรรลุดุจดมุงหมาย ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาได้พยายามปลูกฝังไว้ในทัศนคติของชาวบ้าน
 แนวคิดในการควบคุมสังคมของสถาบันศาสนาที่พยายามสร้างพิธีกรรมเหล่านี้ แม้จะได้รับแนวคิด
 มาจากสถาบันการเมือง การปกครองโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่ผลแห่งการควบคุมสังคม และการ
 ควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้าน นับว่าการเข้ากรรมในล้านนาได้ทำและบรรลุเป้าหมายอย่างดียิ่ง
 สังคม ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุขและมีอิทธิพลเหนือบัพัญญูคติทางสังคมอื่น ๆ

นอกจากได้ศึกษาความหมาย ความเป็นมา และความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา
 ดังกล่าวมาแล้วนั้น ยังมีรูปแบบและวิธีการของการเข้ากรรมในล้านนา ซึ่งเป็นรูปแบบและวิธีการที่
 ยึดถือเป็นข้อปฏิบัติในการเข้ากรรมในล้านนา ส่วนรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

บทที่ ๓

รูปแบบและวิธีการของการเข้ากรรมในล้านนา

การศึกษาวิจัยถึงการเข้ากรรมในล้านนา การเข้ากรรมในล้านนาไม่เหมือนกับการเข้ากรรมในที่อื่น ๆ ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาจะแตกต่างกันในพิธีกรรมเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษา รูปแบบ และวิธีการในการเข้ากรรมในล้านนา

การเข้ากรรมในล้านนามีรูปแบบในการปฏิบัติที่นิยมกันมีอยู่ ๕ รูปแบบ โดยยึดเอาข้อปฏิบัติในชุดงควัตร ๑๓ มาเป็นรูปแบบในการปฏิบัติ และที่นอกเหนือจากชุดงควัตรก็จะมีปริวาสกรรมและนิโรธกรรม ที่ล้านนานิยมนำมาเป็นรูปแบบของการเข้ากรรม รูปแบบดังกล่าวมานั้น มีดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบและวิธีการของการเข้าปริวาสกรรมในล้านนา

๓.๑.๑ รูปแบบของการเข้าปริวาสกรรม

พิธีกรรมที่ทำให้พระภิกษุที่ต้องอาบัติได้แสดงอาบัติ เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์กับตัวของผู้อย่างต้องอาบัติสังฆาทิเสส เรียกว่า การเข้าปริวาสกรรม หรือการเข้าก่า (อ่านว่า “เข้าก่า”) เป็นพิธีกรรมที่เพื่อให้พระภิกษุที่ต้องอาบัติได้แสดงอาบัติ ในแต่ละภาคจะไม่เหมือนกัน ในส่วนของล้านนานั้น สถานที่ที่จะเข้าปริวาสจะจัดขึ้นในวัด โดยศรัทธาชาวบ้านจะอำนวยความสะดวกด้วยการสร้างเพิงพักชั่วคราวทำด้วยฟางข้าวหรือตบหญ้าคาที่วาง ใว้รอบ ๆ วิหารหรืออุโบสถตามจำนวนภิกษุที่จะอยู่กรรม ในระหว่างที่มีการเข้าปริวาสนั้น เขตแนวกำแพงของวัดนั้น ๆ ถือว่าเป็นเขตหวงห้ามสำหรับภิกษุอื่นที่จะล่วงล้ำเข้าไปไม่ได้ เป็นเรื่องใหญ่ ถือว่ากรรมอันนั้นเสียหาย พระปิกัดตต้องจับพระภิกษุที่ล่วงล้ำเข้าไปทำโทษ หรือให้อยู่ก่ากับองค์อื่นด้วย ดังนั้น ประตูดอกประตูจึงมีตาแหลว เชือกคาเขียว และหลายไม้ บอกกำหนดการเข้าเข้าปริวาสแขวนหรือติดไว้ให้ทราบล่วงหน้า ดังตัวอย่างแบบฟอร์มของคำจารึกบนหลายไม้ดังนี้

สมณวรมังคลคณา พระสังฆะเจ้าทั้ง ๒ คณะหนสังฆปกติเจ้าหมายมีมหาสาธุเจ้า (บอกชื่อ) เปนเค้าแลหนกัมมระเจ้าหมายมี มหาสาธุครูบาเจ้า (บอกชื่อ) เป็นเค้ากว่ากัมมระทั้งหลาย จักพร้อมกันเข้ายังสี่ลโศสานกัมมยังวัด (บอกชื่อวัด) ที่นี้ในวัน...เดือน จักพร้อมกันขึ้นอุโบสถในวัน...หื้อเสียงปริยัตติดยะในวัน...เดือน...จักขอเอายังวัตรมานัตกัมมหื้อเสียงปริยัตติปริปัญณบวระมวลแล้วก็จึงได้มีหลายไม้หนังสือ ตาแหลวมาปักไว้ในมคคาวิถิหนที่นี้ เพื่อจักห้ามยังครูบาและพุพระ

ทั้งหลายอันได้ขึ้นล่องท่องเที่ยวไปมานี้ ขออย่าได้เข้ายังหมวดหยาและตาเหลว หลาบไม้หนังสือ อันนี้เนื้อ คั้นว่าห้ามแล้วยังบ่ฟัง ยังเข้ามาผ่ายังกัมม์แห่งดูข้าทั้งหลายแต่ตั้งอัน ก็จักได้ยับเอาเป็น โทษอันหนัก ทักไว้อันไหนหื้อได้แจ้งแล บอกกล่าวหื้อรู้ผู้คน^๑

การเข้าปริวาสกรรม โดยสรุป ศรัทธาชาวบ้านจะอำนวยความสะดวกด้วยการสร้างเพิงพักชั่วคราวทำด้วยฟางข้าวหรือตบหญ้าคาที่วาง ครอบ ไร่รอบ ๆ วิหารหรืออุโบสถตามจำนวนภิกษุที่จะอยู่กรรม ในระหว่างที่มีการเข้าปริวาสนั้น เขตแนวกำแพงของวัดนั้น ๆ ถือเป็นเขตหวงห้ามสำหรับภิกษุอื่นที่จะล่วงล้ำเข้าไปไม่ได้ ซึ่งไม่เหมือนการเข้ากรรมในรูปแบบอื่น ๆ

๓.๑.๒ วิธีการของการเข้าปริวาสกรรม

ก่อนวันที่จะกระทำพิธีเข้าปริวาสกรรม มีการขึ้นท้าวทั้ง ๔ คือการบูชาท้าวจตุโลกบาล เป็นการบอกกล่าวขอให้งานที่ทำขึ้นสำเร็จไปด้วยดี เมื่อถึงวันที่ทำพิธี พระภิกษุจะไปรวมตัวกันในวิหารหรืออุโบสถ มีพานดอกไม้ธูปเทียนจำนวนหลายพาน พานหนึ่งจัดดอกไม้ธูปเทียนเป็น ๕ กอง เรียกว่าขัน ๕ โกลูก แล้วมอบให้พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งกล่าวคำขอมาแก้วเจ้า ๕ โกลูก ดังนี้^๒

คำบูชาพระแก้วเจ้า ๕ โกลูก

สาธุ โอกาส ภนฺเต	ข้าแต่พระไตรรัตน์ผ่านเฝ้า
พระแก้วเจ้าห้าโกลูก	มีพระศรีสัพพัญญุตตนเปนครูปราบโลกา
แลพระอรียะสาวกะเจ้าทั้งแปดพระองค์	ดวงประเสริฐหาที่สุดบ่ได้
เปนเค้าเปนประธาน	สืบสายยายมาตราบต่อเท่าเถิง
ในครากาละบัดนี้ ชูตนชูพระองค์	ทั้ง ๒ คณาอันเปนสังฆคณะ
อันเปนสังฆะปักกตมิ...พระองค์	ห้องดั่งพระคณะสังฆะอันเปน
กัมมาระหะทั้งมวลมี...พระองค์	มีครูบาเจ้าวัด...เปนประธาน
แก้สังฆะเจ้าทั้งมวล	ตระหมวนคณนาสังฆะว่า...พระองค์
ก็ได้เอากันมาสูในพระมหาวิหารสถาการ	อันตั้งอยู่ในอารามปะจានะที่นี้
ก็มีกุสละสมานะฉันทะรำเพิงหันยัง	อาบัติขันธโทษทั้งสามประการ

^๑ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒, **เข้ากรรม**, (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๑.

^๒ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒, **เข้าปริวาสกรรม**, (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑๒-๕๑๕.

มีสังฆาภิเสศปัตติเปนต์ัน
 หลอนผู้ข้าทั้งหลายได้พิรุฬพลั้งพลาด
 ทุกวันคืนหลายมาก
 อันพระพุทธรอนุญาตคราดตั้งไว้
 หมายถึงสังฆาภิเสศเปนต์ัน
 กิ่งบังลับไว้บ่ได้อาโรจนะเทนอันนี้
 และได้้อาโรจนะบอกไว้เพื่อหือพ้นจาก
 บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายทั้งมวล
 ยังบุปพลาชากดวงดอก
 และคิลานปัจจยไทยธัมม์อันวิเศษ
 ปรีวาสกัมมตามพุทธานุญาตคราดตั้งไว้
 เชิงพระสังฆะปักกคิเจ้าแล้ว
 เพื่อจกกระทำให้เพิกพันหายเสียยัง
 อัชฌตตปีทวะอันเป็นอาบัติขันธปฏิสันนะ
 แห่งผู้ข้าทั้งหลายทั้งมวลบ่ให้เสศ
 ตั้งไว้ยังปรามามิสปูจาอันเจ้อจานไฟด้วย
 สักรวมว่าได้ห้าโกฐาก
 เพื่อจกขอสมมายังพระมุนี
 ปรมติโลกาจารย์
 คนทรงยังสัพพัญญุตาคิคุณอนันต์
 ของุ่งพ่าเพงให้แล้วอาวชนะ
 ให้สมฤทธิทั้งมวลเที่ยงแท้ดีหลี
 ในทุดิยะโกฐากวิภาคอันถ้วนสอง
 ยังพระนวลโลกกุตตรธัมม์เจ้าเก่าประการ
 คัมภีโรจน์โศคกิสุทธา
 ผู้ข้าทั้งหลายกั้นบกราบไหว้วันทา
 ขอให้อู้งบาปอันนั้นคล้อยคลาดหายเสีย
 ในตุดิยะโกฐากวิภาคอันถ้วนสาม
 และขอสมมายังมหาสารีริกธาตุ
 ตั้งไว้ในอุปลเจดีย์อารามที่นี้ทั้งมวล
 มีทุกกฎ ทูพพาสิต เปนต์ันที่สุด
 เมื่อสตีวิปลาสได้ประมาทหลงลืม
 หลอนได้ล่วงล้ำขาดสิกขาบท
 หลอนได้ต้องยังอาบัติขันธทั้งหลาย
 อันผู้ข้าทั้งหลายหากได้ปฏิจันทะ
 รัตตินทิวาวันคืนประมาทเท่าใดก็ดี
 ปฏิสันนะโทสาบัตถักดิ์ก็รู้ว่าเปนโทษแท้ดีหลี
 ก็จึงได้ตระหมวนตคแตงน้อมนำมา
 เข้าดอกพร้อมลำเทียน
 เหตุเพื่อจกมาขอเอายังวัตร
 ด้วยบทว่า อากามาปริวัฐฐัพพัง นั้น
 ผู้ข้าทั้งหลายก็จกขออยู่รักษายังวัตรปรีวาสกัมม
 ปรีสขยันตรายหตะโศคติ
 โทสาปัตติอันมีในกายขันธสันดาน
 เหตุนั้นผู้ข้าทั้งหลายจึงได้ฐปนา
 คิลานปัจจยไทยธัมม์ทั้งมวล
 ในปฐมภาคอันต้นหัวที
 ศรีศาสดาปวรสากยะโคคม
 ภิสานภิสุทธิอนุตตองค์
 อตุลาพิศดารหาประมาณบ่ได้
 วจิมโนปรารธนาแห่งผู้ข้าทั้งหลาย
 ก็เพื่อจกมาปองสำแดงบูชา
 สักรวมกวมทั้งปรียัติธัมม์
 ปวราโนปรไมยใครมื่ออาจเปรียบเทียบได้
 เพื่อจกขอสมมาบ่ประมาท
 แก่ผู้ข้าทั้งหลายชู้ตคนชู้ตองค์เที่ยงแท้ดีหลี
 ผู้ข้าทั้งหลายแตงขันตามบูชา
 ทั้งมุนีราชพิมพาอันเข้ามาฐปนา
 กวมทั้งนาครัฐและจุพามณีดาวดึงสา

ทั้งเมืองลังกาสิงหลทวิป
 อันตั้งไว้ในโขงชมพูทวีปใหญ่
 อันพระญาอโศกธัมมราชหากตั้งไว้
 ผู้เข้าทั้งหลายก็จักขอสมมา
 ในจตุตถจันทร์ถ้วนสี่บุปผาคลิ่งามดิผู้เข้าทั้งหลายก็จักขอสมมายังไม่สรี
 ค้อมหาโพธิ์ต้นนิโรจน์ในงาม
 เปนที่พระบังเกิดตรัสประญา
 จงกรมและทางเทียว อชชปาลนิโครธ
 มุจลินทะทันประเสริฐ
 ผู้เข้าก็วันทนากราบไหว้
 เพื่อจักขอสมมาบประมาณ
 ปัญจันท์พอแพ่ง
 ยังพระอริยสังฆคณา
 สมมติสังฆะบัดนี้ไ้
 เพื่อจักขอสมมา
 หลอนผู้เข้าทั้งหลายหากได้ประมาณ
 วจิกัมม มโนกัมม ด้วยทวารทั้งสาม
 หลอนได้เปล่งใจผิดแผก
 กลับคืนเมื่อหลังอันเป็นอนามดังคะ
 ญาณวิปยุตต์หลอนได้วิรุทธกิโรจน์
 ตามขาทกาลพาลาหลงหลาก
 เพราะว่ากวันตรมากัน บออาจหวนหัน
 จึงได้อัจยังอัจยโตทิสวา
 จุงมีมหากรุณาขมาลาลค
 กระทำให้คลาดแคล้วไปไ้ ๆ
 พายสักคโมกขโขคปฏิตอันโลกิยะ
 ตรีปรมการวะเชื่องนี้ไ้
 สัมปรายิกเจ็ดประการ
 ปฏิภาณ อาโรคยะ อธิปไคยยะ
 ควรแก่เจโตปนิธานปรารณนา
 ตามจาริตพระสัพพัญญู
 นับว่าได้แปดหมื่นสี่พันหลัง
 เพื่อหื้อเปนที่ไหว้และสักการะบูชา
 บ่หื้อเสสสะหลอแท้ดีหลี
 ทั้งรัตนปัลลังการอันประเสริฐ
 ทั้งอนิมิตเจดีย์ทั้งราชายตนะ
 พระเจ้าโปรคเจ็ดวัน
 เปนที่พระบังเกิดกรุณา
 นบพระบาทไ้ด้วยสิริสา
 ขอหื้อบาปอันนั้นคลาดหายพลัน
 ผู้เข้าก็ตกแตงน้อมบูชา
 สืบสายยายมาตราบเถิง
 ผู้เข้าทั้งหลายก็กราบไหว้วันทนา
 บ่หื้อเสสสะหลอแท้ดีหลี
 อการวะด้วยกายกัมม
 มีอิริยาบถทั้งสี่เหตูปู้ที่แยแยง
 ตั้งแรกแต่ขณะจิตตูปาทาธาตินี้
 สังสาระบ่มีเค้าเข้าข่ายอวิชชา
 กระทำโทษเปนอนาจาร
 หลอนได้วิสภาคเปนอนาทร
 ผู้เข้าทั้งหลายก็รู้ว่าเปนอนโทษแท้ไ้
 ขอพระแก้วไตรตรา
 อดโทษโศคหื้อหายอโทษกัมม
 ขอย่าให้เป็นอนทราย
 โลกุตระธิคคมานวิเศษ เหตุนั้นแท้ดีหลี
 ขอยุงไ้แล้วยังทิฏฐธัมมมิก
 มีประธานว่า อายุ วัณณะ สุขะ พละ
 หื้อไ้ได้อยู่ปฏิบัติสมิทธิบวระมวล
 แห่งผู้เข้าทั้งหลายไปชู้วันชู้ยามไ้ ๆ

หื้อได้บังเกิดยังปีติสมาธิก้านกุ่มรุ่งเรือง
เป็นไฟเสี้ยวจิรัถติกาลยาวนานมากนั้ก

โดยคั้งผู้ข้าจักขอสมมาการวะ

สาธุ อจจโย โน ภาเนเต อชฌคคมา

เย มยั พุทธ ฌมม สงฆ

ปลญจสุรตตเนสุ อติเต วา

กาเยน วาจา ย วามนสา วา

เตมยั อจจยั อจจโยโต

เตสนุ โน ภาเนเต พุทธาติ รตนปลญจกั

อจจยั อจจโยโต ปฏิกุคณหนตุ

อายตีสงวาริสามิ น ปุเนวั

ฌมมปุชา มหาปลญญา สงฆปุชา

พุทฺเธยฺย ทิวสาชตปปลญจสม

เตตาทิสเ ปุชชาโต นิพุพุเต

อิมิตตมปี เกนจิตติ อิมินา ทิปุผลาลาชา

พุทฺธสฺส ทสนญจ ลาภา

เมตเตยฺโย เทวปุชชิต

อปปาเยนคมา มหาเส

ประเทืองบานงามในวรพุทธศาสนา

จุงจักมีเที่ยงแท้ดีหลี

ด้วยมคธภาษาบาลีว่า

ยถา พลั ยถา มุลหั ยถา อกุสลั

กम्मฏฺฐานทายกา จริยสงฺขาเตสุ

ปลญฺจปฺปนฺเน วา อวิวาย ทิวารโห วา

ปมาทมคฺการวมกริมหา

ทิสวา ยถา ฌมมึ ปฏิกุกโรม

อนุกมฺปึ อฺปปาทาย

ขมฺนตุ อายตี สัวราย

กริสฺสาม พุทฺธปุชา มหาเตชา

มหาลาภา ปุชชาเร ปุชชาโต

ติภนเต ตินฺเณ โส กปฺปรีเทว

อกุตฺโต ภายนสกุภา ปุณฺณสงฺขาตุ

ปุชชาคารวมเมเน เมตเตยฺย

มหาเสยวานุชชเต พุทฺโธ

สัสเร สสารนุโตปี

นิพุพานปลญโย โหตุ โน นิจจั

เมื่อขอมาแก้วเจ้า ๕ โกรฐาก แล้วจึงแบ่งภิกษุออกเป็น ๒ กลุ่ม คือภิกษุที่จะอยู่กรรม ส่วนใหญ่จะเป็นภิกษุที่มีพรรษามากเรียกกันว่าสังฆกัมมระหะ จะเป็นกลุ่มที่อยู่ปริวาสกรรม เป็นเหมือนนักโทษหรือถูกทัณฑ์กรรม ภิกษุอีกกลุ่มหนึ่งที่เชื่อว่าตนบริสุทธิ์ โดยมากจะเป็นภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่าภิกษุกัมมระหะ เรียกกันว่า ปักกติ บ้าง ปักกัตต บ้าง พยัตตปฏิพละ บ้าง แต่ที่เรียกกันโดยทั่วไปเรียกว่า ปักกัตต เป็นภิกษุที่คอยควบคุมภิกษุกัมมระหะให้กระทำที่ถูกตามคลอง พระวินัย มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๔ รูป นอกจากวันที่ออกปริวาส ภิกษุปักกัตตต้องมีตั้งแต่ ๒๑ รูปขึ้นไป เมื่อรู้ว่าภิกษุรูปใดเป็นผู้อยู่กรรม รูปใดเป็นผู้ควบคุมแล้ว พระภิกษุฝ่ายกัมมระหะจะมีพานดอกไม้รูปเทียน และมอบให้ภิกษุรูปหนึ่งเป็นตัวแทนกล่าวคำแต่งตั้งให้พระภิกษุอีกฝ่ายเป็น พระปักกัตต โดยอนุญาตให้ทำการบังคับฝ่ายตนตามหน้าที่ อย่าได้เกรงใจใด ๆ และยังกล่าวขอให้ภิกษุปักกัตตช่วยดูแลสามเณรและชะ โยมแทนท่านด้วย ดังนี้^๓

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑๒-๖๑๓.

คำกล่าวในการแต่งตั้งภิกษุปักกัตต

บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายอันเป็นพระคณะ
 ตระหมวนว่าได้...องค์มีมหาสังฆณาจารย์เจ้า
 และครูบาอาจารย์เจ้าวิฑูวาอาราม
 ก็มีใจหลังน้อมค้อมเข้ามาสู่
 เพื่อจักชำระเสียดังอาบัติขั้นธะ
 อันมีในกายขั้นธสันดานแห่งผู้ข้าทั้งหลาย
 เพื่อหือพ้นจากนิวระคะคติทั้งมวลว่าฉนี้
 ตกแตงน้อมนำมายังปรمامิสปูชา
 พำเพงเติมขันมาฐูปนาตั้งไว้
 แห่งพระสังฆะเจ้าทั้งหลายชู้ตุนชู้องค์
 ก็เดิมเพื่อจักมาขออังกราสรธา
 เพื่อหือตั้งอยู่ในอันเป็นปักกติกาวะ
 ชู้ตุนชู้พระองค์ว่าฉนี้แท้ดีหลี
 จุงมีธัมเมตตามหากรุณา
 แห่งผู้ข้าทั้งหลายชู้ตุนชู้พระองค์
 เพื่อหือพ้นจากเสียดังอาบัติขั้นธะ
 ชู้เยื้องชู้ประการแท้ดีหลี
 หากได้สั้งปลั่งพลาตประมาทหลงลืม
 หลับหลังลวดล้ำเวลา
 ปากด้านเจียรจาด้วยผรุสวาจา
 ขอพระสังฆะเจ้าปักกะติเจ้าทั้งหลาย
 ยังผู้ข้าทั้งหลายหือได้หลีกเว้นหนี
 กัมม์ทั้งหลายมวลฝุงนั้น
 นัยยะประการนี้ ผู้ข้าทั้งหลาย
 หลอนเข้าเจ้าทั้งหลาย
 ผิดเถียงกันในที่ไกลที่ใกล้
 ด้วยประการฉนี้ใดก็ดี
 ชู้ตุนชู้พระองค์
 อันจักเปนภัยทั้งมวลฝุงนั้น

สังฆะกัมมาระทั่งมวล
 ตนชื่อว่า...เปนประธาน
 ทั่งมวลชู้ตุนชู้องค์
 ในสิละโสสานกัมม์
 แลปฏิสันนะโทสาปัตติ
 มีสังฆาภิเสสเปนต้น
 ก็จึงจักได้สงนงขงขวย
 มีดวงเข้าตอกดอกไม้พร้อมลำเทียน
 ในกลางคลองชองหน้า
 หมายมีมหาสาวุธเจ้า...เปนประธาน
 ยังพระสังฆะเจ้าทั้งหลาย
 เปนเจ้าเปนใหญ่แก่ผู้ข้าทั้งหลาย
 บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายก็ขอพระสังฆะเจ้า
 ปฏิคคะรับเอาปรمامิสปูชา
 แล้วขอจุงอำพักรักขายังผู้ข้า
 ปฏิสันนะโทสาปัตติทั่งมวล
 หลอนผู้ข้าทั้งหลาย
 ทั่งเมื่อวันเมื่อคืน
 อีคครงหลับขรนนั่งนอนยืนเทียว
 อันบ่ขอบบ่ควรตั้งอันก็ดี
 จุงเปนที่แนะนำเดียดเดือน
 ไกลจากโทประมาทธัมม์
 ชู้เยื้องชู้ประการแท้ดีหลี
 ก็จักปลงวางพระน้อยสิกข์โยมทั่งมวล
 ได้ล้วงล้ำคำสอนโห่ร้องเดียดดั่ง
 เจาะพื้นไฟเผาจุดที่ใกล้ตูปใกล้ผาม
 ขอพระสังฆะปักกติกเจ้าทั้งหลาย
 จุงจักไปห้ามหับหับเสียดังเหตุการ
 หือรำงับกลับหาไฟชู้เยื้องประการ

ขออย่าได้เกรงขราม	อัยานกลัวหมอบคลานครบยำ
กับด้วยผู้ข้าทั้งหลายอันเป็นครุบา	อาจารย์ผู้เฝ้าผู้แก่สักคนสักองค์
เยื้องใดจักบริสุทธีหมคไส	แก่กัมมแห่งผู้ข้าทั้งหลายนั้น
ขอพระปกติเจ้าทั้งหลายชูงองค์	จูงจักชำระเสียดตามกิจอย่างลาย
แห่งพุทธวินัยเจ้าหากตราดตั้งไว้	ชู่เยื้องชู่ประการนั้นแหละ

ชยตุภว อันว่าความสวัสดิ์จูงมีแก่พระสังฆะเจ้าทั้งหลาย ชูตนชู่พระองค์จูงนักเทอะ

เมื่อกล่าวจบแล้วพระภิกษุกัมมระเหอาพานดอกไม้รูปเทียนประเคนให้แก่ภิกษุปักกัตต ที่
นั่งเรียงกันอยู่ด้านบน จากนั้นภิกษุกัมมระเหมีพานดอกไม้รูปเทียนอีกพานหนึ่ง เพื่อขอเอาวัตร
ปริวาสกรรม โดยให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในฝ่ายกัมมระเหเป็นผู้กล่าวทำนองเสนาะเช่นเดียวกัน

คำกล่าวขอปริวาส

สุนนตุ เทวา วรรณานาคา	อินฺทา จ พุรหมฺมา ยม โลกัปปฺราชา
ธรรณี จ คุตุตา สิริมาภิธานา	อาวาสรกฺขา มาตาปีตตา
ปุปฺพการเทวา สปุปฺพผลาชาทิ	วตุฏฺกา ปญฺจรตนปฺุชาทานั
โม ทนฺตุ ปุณฺณั ปวรี วรรณานเสฏฺฐเฐ	ตสฺม ตุมฺเห อนฺนโมทมานา
โกนุโต เทวสังฆาโย	คฺุราหฺมุเทพท้าวทุกด้านด้ววมเสกข์
ฝูงอารักข์ท้าวสากล	จาตุมปราบเมืองบนคือสี่ท้าวเลียบแลเลง
ธรรณีนุชนาถบาปบุญอาจหื้อทานเทิง	กุมภันทคั่นธัพพะทั้งยักข์จูงตรงเถิง
คือนาคน้ำท้วดินแดน ทั้งครุฑาทิพพยาธร	ทั้งฝูงอมรยั้งเสียดแสน
เทพะหฺมูหวงแหนท้าวทุกด้วด้านคอยคอง	หกสวรรคตสิทั้งกลม
พระเทพทิพย์หฺมูอินท์พรหม	นวครหะทั้งบาปฝูงสามะหฺมูจตรงค์
ทั้งชาวเจ็ดฤกษ์ธราทรง	จูงจักจงปราศจากแจ้จเจตน์ใจจำ
ยังกองบุญกัมมพิเศกสั่ง	จงจูงห้างเหมียดหมายทาน
เขียนจิตใส่หลายคำไว้หั้น	ให้เหมียดหั้นรอดตรงตรา
ยังชื่อนามกรแห่งพระสังฆะเจ้าทั้งหลาย	อันมีภาสิตาคความมักอ้างอาจปรารถนา
โดยเดิมเดิมคั่งโบราณบัณฑิต	แปลงกายยักกลอนนิทานคำ
สืบสายอวยยามาตราบเถิงเทิงในกาละบัดนี้	ชูตนชู่พระองค์เที่ยงแท้ ดีหลี
โย สนนุสินฺโน วรรณโพธิมุเถ	มารี สเสณั มหฺคตฺติวิชโย
สมโพธิ มากฤจิ อนนฺตญาโณ	โลกุตฺตโม คัม ปนฺนามิ พุทฺธั
อดุลฺกโก อริยปโต ชนानั	โมกฺขปเวสา ยอฺุชชุกมฺคโค

ปณฺโฑ นียยานิโก ตํ ปนมามิ ชมฺมํ	สงฺโฆ วิสุทฺโธ วรทกฺขิณ
เขยฺยาสนฺตินฺทริโย สพฺพมาร	ปหิโนคฺคฺเคนหิ อเนเกหิ
สมิทฺธิปตฺโต อนาสโว	ตํ ปนมามิ สงฺฆํ
สาธุ โອกาส ภาณเต	ข้าแต่พระพุทฺธโศพุทฺธชาติโร
ภาสภิญญาโณ ไชกระเบียด	ริเวสวโรจฺน์ จักโขบายาน
วัฑฒปฺปณฺฑาน มารชยฺชิโนคราน	ชัมโมคัมภิเรส นบพระเพสภิโรจาว
อํลืออฺยาดเปนกราว	สตัดฺเสพสร่างมโนหาน
สงฺโฆอริเยส อํนวิเศษวิสุทฺธิสําร	วรทกฺขิณตโคคมบังคมผู้ข้ากรบ
ประนมนบด้วยสะกิจจะกาม	ขอมโขไตรรัตนํ ขึ้นช้อยเชียงชม
สุขเสวยปรารมภ์จิ่งถ้วน	

เมื่อกล่าวจบแล้วให้ภิกษุกัมมรหะนั่งจรดหัตถบาทให้ถูกต้องคือห่างกันประมาณ ๑ ศอก และห่างจากปักกัตตพอสมควร แล้วให้ภิกษุกัมมรหะที่มีพรรษาอ่อนกว่าเข้านั่งคุกเข่าอยู่ต่อหน้า ภิกษุปักกัตตที่จะสวดญัตติ กราบลง ๓ ครั้ง กล่าวขอเอาวัตรด้วยบทว่า

ภิกษุที่เป็นกัมมรหะ สวดว่า

อหฺมฺภนฺเต สมฺพหุรา สงฺฆาติเสตาสารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ (๓ ครั้ง)

ภิกษุที่เป็นปักกัตต ตั้งสวดว่า

สุณฺหาตุ เม ภาณเต สงฺโฆ ธารยามิ

แล้วภิกษุที่เข้าขอวัตรกราบลง ๓ ครั้ง ขยับเข้านั่งหัตถบาทชิดกับบ้องค์สวดญัตตินั้น กล่าวคำตามลำดับดังนี้

สมาทานเอาวัตรว่า

ปริวาสํ สมาทियามิ / วตฺตํ สมาทियามิ / ๓ ครั้ง

แล้วกราบลง ขยับตัวถอยออกมานิดหนึ่งแล้วกล่าวคำบอกวัตรต่อไป

บอกวัตรว่า

อหฺมฺภนฺเต สมฺพหุลา ธารตุ / ๓ ครั้ง

คำปลงวัตรว่า

ปริวาสํ นิกฺขิปามิ / วตฺตํ นิกฺขิปามิ / ๓ ครั้ง

อธิษฐานเอาปริวาสว่า

ปริวาโส สฺวจิโน ปริสุทฺโธ มยฺหํ อธิฏฺฐามิ / แล้วกราบลง

รูปที่จะเข้าขอปริวาสถัดไปนั้นลุกออกมา แล้วให้รูปที่ขอแล้วมานั่งแทนที่นั่งกัน อย่าให้หัตถบาทนั้นขาดเสีย ให้ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดจำนวนของภิกษุ ในระหว่างที่นั่งหัตถ

บาส ให้นั่งด้วยความสงบโดยการสำรวมและบริกรรมภาวนาด้วยบทว่า “อิมิ หตุลปาสิ อธิญจามิ”
ภาวนาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเสร็จพิธีขอเอาปริวาส จากนั้นจึงพากันลงจากวิหารมาอยู่เป็นปกติก่อน

อีกตำราหนึ่ง ซึ่งมหाराชครูวัดชัยศรีภูมิ เชียงใหม่ ได้บัญญัติไว้ดังนี้

ถ้าภิกษุพร้อมกันเพื่อจะเข้าปริวาสกัมม ให้เข้าไปจรดหัตถบาทให้ถูกต้องตามลักษณะ ส่วน
ภิกษุที่จะเป็นองค์สวดคือเป็นอาจารย์นั้นให้ขึ้นนั่งอาสนะ เมื่อรูปที่จะเข้าขอเอาปริวาสกัมมเข้าไป
นั่งตรงหน้าแล้วให้น้อมตัวลงไหว้แล้วกล่าว วนทามิ ภนฺเต จบแล้ว จึงขยับเข้าใกล้รูปที่จะสวดนั้น
ก้มกราบลงขอเอาปริวาสว่า อหฺมฺภนฺเต สมฺพหุลา ธาเรตุ / ๑ ครั้ง ภิกษุที่เป็นอาจารย์จึงสวด เมื่อ
สวดจบแล้วให้รูปที่ขอปริวาสออกมานั่งยอง ๆ คือเอาเข้าข้างขวาติดพื้นชูเข้าข้างซ้ายขึ้น แล้ว
ประนมมือก้มหัวลงที่เข้าข้างซ้ายกล่าวคำสมาทานเอาปริวาสว่า ปริวาสํ สมาทियามิ / วตุตํ สมาทियามิ
/ ๑ ครั้ง แล้วกล่าวคำบอกวัตรไปถึง สงฺฆโมธาเรตุ / ๑ ครั้ง แล้วกล่าวคำปลงวัตรอันสมาทานเอานั้น
ว่า ปริวาสํ นิภฺจิปามิ / วตุตํ นิภฺจิปามิ / ๑ ครั้ง แล้วจึงไปหาที่นั่ง ให้รูปต่อไปเข้าขอเป็นตั้งรูปแรก
นั้น จนหมดจำนวนภิกษุ

เมื่อขอเอาวัตรแล้วกลับลงมาจะเข้าสู่ในบริเวณที่ตั้งคูบเฟือง หรือกระท่อมฟางซึ่งในการอยู่
กานี้เรียกว่า สีมาคูบ ให้ภาวนาว่า / ปริวาเรหิ สามเถ ชนฺ ชนฺตุ / เมื่อจะเข้าสู่คูบ ให้นั่งยอง ๆ กล่าว
คำอธิษฐานเพื่อรับเอาคูบด้วยบทว่า / ปริสุสกุฏฺฐิ อธิญจามิ / ๑ ครั้ง เมื่อเข้าไปในคูบแล้วให้ภาวนาว่า
/ จตุอาโป จตุเตโช จตุวาโย นามชาติกํ อหิ วนทามิ สพฺพทา / เมื่อจะนับลูกประจำในการภาวนา
ปริวาสให้กล่าวด้วยบทว่า / อโห วต เม ปริสุทฺโธ สุขมาวโห ปริสุทฺโธ ๑๐๐ ครั้ง ๑,๐๐๐ ครั้ง
แล้วแต่ความอุสาหะวิริยะของตน เมื่อจะออกจากคูบให้ภาวนาว่า / ปจฺวิกลฺลิตฺติ อาโปกลฺลิตฺติ เตโช
กลฺลิตฺติ / และให้ระลึกถึงปริวาสอยู่บ่อย ๆ ด้วยบทว่า / สพฺพทาปี ครุกาชาโต / เมื่อออกมาอยู่นอกคูบให้
ภาวนาด้วยบทว่า / อหิ ปาโรสุทฺโธ ปริวาสโก /

เมื่อถึงเวลาจำเป็นเวลาที่ควรเอาวัตร ให้ภิกษุที่เป็นปักกัตตติงสศาล เป็นสัญญาณบอกให้
ภิกษุกัมมระมารวมตัวกันในอุโบสถ โดยการนั่งจรดหัตถบาท ให้องค์ที่มีพรรษาอ่อนกว่าบอกวัตร
ก่อน เมื่อบอกวัตรแล้วให้ลงไปนั่งอยู่ที่ด้านหลังของคูบใครคูบมัน ยังไม่ควรเข้าไปอยู่ในคูบ
ในขณะที่นั่งอยู่หลังคูบอย่าได้พูดคุยกัน ต่างรูปต่างอยู่ด้วยคุมหิภาวะ อธิษฐานว่า / อิมิ ปริวาโส อจฺจุ
ติโน ปริสุทฺโธ มยฺหํ อธิญจามิ / เมื่อใครรูปที่มีพรรษาแก่กว่าบอกวัตรแล้วลงมาพื้นอุโบสถหรือวิหาร
แล้ว ภิกษุรูปอื่นจึงควรลุกจากหลังคูบแล้วเข้าไปในที่อยู่แห่งตน เมื่ออยู่ในคูบ ภิกษุที่เป็นกัมมระก็
ไม่ควรจะเรียกหรือถามกัน แต่ถ้าอยู่ข้างนอกคูบไม่เป็นไร

เมื่อจะเดินจงกรมในช่วงจงกรมให้บริกรรมก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงว่า / อิติปี มํ พุทฺโธ สวาหาย /
ในเวลาประมาณตี ๔ - ๕ ภิกษุที่เป็นปักกัตตติงสศาล เป็นสัญญาณให้ภิกษุกัมมระตื่นลุกจากที่
นอนทุกรูป เมื่อกะว่าภิกษุไปทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วปักกัตตติงสศาลอีกเพื่อให้ภิกษุกัมมระ

ครองจีวรให้เรียบร้อยจากนั้นจึงตีกังสตาลเป็นครั้งที่ ๓ ซึ่งสายอรุณจะจับขอบฟ้าพอดีเป็นเวลาที่เหมาะ
 ควรปลงวัตร ภิกษุปักกัตต์จะตีกังสตาลอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นสัญญาณให้ภิกษุกัมมระหะออกจากคูบ
 ไปยืนเรียงกันที่หน้าวิหารหรืออุโบสถเพื่อทำการปลงวัตรในทิวาสหัตถบาท

เมื่อออกจากคูบในตอนเช้า ให้มาพร้อมกันหน้าอุโบสถ หรือวิหาร ให้สังฆปกติทั้งหลาย
 ตรวจดู เมื่อเห็นว่าครบจำนวนแล้ว ให้สังฆปกติคนฉลาดกล่าวด้วยบาลีว่าดังนี้

อชช รตติยา ปุณฺณทิวเส อรุณทิวเส ภาโค ส่วนในคืนอันนี้ก็ฟ้าเพิ่งเต็มบรมวลติงามแล้ว
 สายอรุณก็ขึ้นมาปรากฏส่องแจ้งติงามแล้ว ขอนิมิตต์พระสังฆเจ้ากัมมระหะเจ้าชู้ตนชู้องค์ จูงเอาอัน
 ปลงวัตรอันบริสุทธฺิแห่งเจ้าข้าไว้ในที่ควรก่อนเทอะ

หลังจากนั้น หมู่ภิกษุกัมมระหะทั้งหลาย ยังไม่ต้องปลงวัตร ให้หยุดอยู่ก่อน รอจนให้สว่าง
 จริง ๆ ภิกษุปักกัตต์จึงกล่าวคำอันนั้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ภิกษุกัมมระหะก็ยังไม่ต้องปลง จนภิกษุปักกัตต์
 กล่าวคำอันนั้นเป็นครั้งที่ ๓ แล้วจึงให้ภิกษุกัมมระหะปลงวัตรทุกคน

เมื่อถึงเวลาบิณฑบาต ให้สมათานเอาวัตรบิณฑบาตก่อนตามขั้นตอนดังนี้

คำกล่าวสละอติเรกลาภว่า / อติเรกลาภํ ปฏิกุขิปามิ / ๓ ครั้ง

/ อิมํ ปิณฺฑุทฺธิปาติกฺกํ นิกุขิปามิ / ๓ ครั้ง

คำสมათานเอาวัตรบิณฑบาตว่า / อิมํ ปิณฺฑุทฺธิปาติกฺกํ สมาทิยามิ / ๓ ครั้ง

คำอธิษฐานบาตรว่า / อิมํ ปตฺตํ อธิฏฺฐามิ / ๓ ครั้ง

ประจวบตาตรว่า / อิมานิ ปจฺจมุจฺจธาธาธา /

/ อยฺนุตาธาธาธา สาสพฺพญฺญุทฺธาธาธา ปจฺเจกพฺพุทฺธาธาธา สวาเกหิ ปฏิปนฺโน

อิมํ เนกขมฺมุปลฺลิตํ ปุเรสํ ปุเรสามิ อิมาย ปฏิปทา ย ชาตฺติชราพยาธิมรณทุกขมฺมุหา ปริมุญฺญ
 จิตฺตสามิ / ๓ ครั้ง

จากนั้นจึงไหว้พระ แล้วยกบาตรขึ้นให้ได้ระดับหน้าปากแล้วกล่าวว่า / ปตฺตํ เม นาถํ ทุกฺข
 สนฺติ กริสฺสุสามิ / ๓ ครั้ง แล้วจึงออกบิณฑบาต ในขณะที่เดินไปนั้นให้ระลึกภาวนาไปว่า / โส ภควา
 อิติปิ อรหํ / ว่าไปเรื่อย ๆ เมื่อกลับมาถึงที่อยู่แล้วให้กล่าวคำแผ่เมตตาด้วยบทว่า / สพฺเพ สตฺตา สุขิตา
 โหตุ /

การขอมานต์และอัพภาน

เมื่ออยู่ปริวาสได้ครบ ๖ คืนแล้ว จึงมีการสมათานเอามานต์กรรมต่อไปอีก ๔ คืน เมื่อจะ
 ขอเอาวัตรมานต์ ให้ทำพิธีบูชาท้าวทั้ง ๔ ในวันก่อนที่จะขอ ๑ วัน เมื่อถึงวันที่จะขอมานต์มาถึง ให้
 ภิกษุไปรวมกันในอุโบสถมีขันแก้วห้าโกฐากคือพานดอกไม้รูปเทียนขนาดใหญ่ที่จัดเครื่องบูชาเป็น
 ห้าชุดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อกล่าวคำบูชา และขมาแก้ว ๕ โโกฐากก่อน โดยกล่าวเป็นทำนองลีลาวิหาร

จากนั้นจึงมีพานดอกไม้รูปเทียนอีกพานหนึ่ง เพื่อขอเอาวัตรมานัด ภิกษุฝ่ายกัมมระจะกล่าวเป็น
ทำนอง ดังนี้

คำกล่าวขอเอาวัตรมานัด

สุนนตุ เทวา วรรณานาคา	อินโท จ พุรหุมมา ยมโลกปปราชา
ธรมณี จ คุตุตา สิริมาภิธานา	อวาสรกขา มาตาทีปิตตา
บุพพกาลเทวา สปุผลาสาธาที	วตุถุกา ปญจ รตนปุชา
ทานิ โมทนตุ ปุณญ์ ปวรทานเสฏฐเจ	ตสุมา ตุมเห อนุโมทมานา
โกนุโต เทวสงฆาโย	ฟังราหุมุเทพท้าวเทพา
ทั้งนรานรินท์	อสุรินท์เจ้าฟ้าจูงตั้งหน้าอยู่คาฟัง
ยังดัมพลระสุกसार	ทีนี้จักใจจิระกาลเปนตำนานบทธาบท
ตั้งแต่อาทิสาดาศิริยักษ์	ตระหมวนชนกออกปาก
เปนวลีบทบาทตั้งว่านะโม	ในบทว่าตัสสะเป้นปฐมะทุติยา
ราหูอสุริน โทนบ่น้อมไหววันทา	ในบทว่า ภควโต กิเลโส
สิรสาสี่ท้าวคือราชา	ชมชื่นหน้าอนุโม
ในบทว่าอรหโต	หักกราโคหุมุมลทิน
มัจฉวาถือองค์อินท์	เฉลิมหวานไหว้กราบบังคม
ในบทว่าสัมมาสัมพุทธัสสะ	เปนอนันตะที่สุดสม
บทที่มหาพรหมพระสงฆ์ไหว้กล่าววางวอน	ปางเมื่อพระเจ้าโคจรขึ้นฟ้า
ดาวดึงสาปราณี	ชมพู่เทพานาคครุฑขุทธช้อย่อมยินดี
เทพาทังห้าตน	แปลงคำพลว่านะโมที
ผู้ข้าน้อมอัญชูลีทั้งสิบนิ้ว	ตั้งหว่างคิ้วกราบบังคม
แต่พระนารายณ์สี่บสายมา	ตัดโทษทุกขาพรหมวาทรุกชาติพิมานมวล
พายดำได้พื้น ไอสวรร	สัพพคุณธัมม์ครุฑนาคน้ำห่มุณาคี
นางธรมณีจำจื่อหมั่นทักษิโณ	เทพชู้รักโขปีพพโตอยู่จอมเขา
หรรทัยจูงงามเงา	ชมชื่นหน้าอนุโมทนา
เชิงวรทักษิยะ	ทานปรามิสสปุชา
แห่งเราทั้งหลายในครากาลบัดนี้	ชูดนชู้พระองค์เที่ยงแท้ดีหลี
โย สนุนิสิโน...	ดัม ปนุนมามี สงฆ์
โย วรพุทธพิมุโพ	วรจิตตปญจมาเรชิโน

วรเสฏฐหโรติ
 วรพุทธพิมพ์
 ควิโรจน์รุ่งเรืองไร
 พระผ่านแผ้วลือเลิศแล้วได้เป็นครู
 นำสัตว์ให้ถึงสุขพ้นจากทุกข์ในอบาย
 บัดนี้ส่วนตนพระก็เข้าสู่เวียงแก้ว
 ไว้แต่พุทธศาสนาสาธุปอันอุพาร
 ผู้ข้าน้อยนพพระธัมมอันชื่นช้อย
 นพพระอริยะสังฆะ
 บำบัดบาปในโลกา
 สาธุ โอกาส ภนฺเต
 มีศรีสัตตพญฺพระพุทฺธเจ้า
 ปรวิสุทฺธสาถกมฺนีศรีรัตนโคดม
 แลพระนวลโลกุตตรธัมมเจ้า
 โสคติสุทฺธาคัมภีราเลิศกว้าง
 อันเกิดมาในพุทฺธวิสัยป่ผ่อน
 และพระอริยะสังฆคณาจารย์สองหมู่
 อันทรงยังสมณะเพสรุ่งเรืองงาม
 บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายอันเป็นพระ
 อันเข้ามาอยู่ในวิหารสีมาที่นี้
 ก็บังเกิดด้วยกุศลละสมานันท์
 ญาณสัมปยุตตจิตติตรองรับ
 ตามพุทฺธานุญาตคราดตั้งไว้
 ปฏิจันตะโทสาปัตติอันมีใน
 เหตุนี้พระสังฆะกัมมระเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้ถือเอาวัตรปริวาสกัมม
 เป็นปริยุตตบวรมวลแล้ว
 ผู้ข้าทั้งหลายจึงได้ระหวม
 ลาซาปฺชูปภระวิเศษ
 มานัดคัมมอันบริสุทธิ์ด้วยบทว่า

ทุกขาปวร ทุกขาปมฺเคว วณฺทา มิ หนฺต
 ข้าแต่พระศรีสิงห์โสศ
 พระหม่อมราชูปถลาแล้วประหญาสัตตพญฺ
 สมภารพระช่วยชูสั่งสอนสัตว์เทพนิกรกาย
 ได้เป็นครูแก่นรเทพเนาวนาน
 อันเลิศแล้วละสงสาร
 เปนที่ไหว้แห่งใจจง
 แปรหมื่นสี่พันชั้น
 วรทกฺขิณฺเยยา
 นิรวเสสาจิงจฺอน
 ข้าแต่พระปัญจรัตนแก้วเจ้าห้าโกฏฺฐาก
 เห่งสัตตพญฺคตาคิณฺคณฺสันทร
 บรมสาสดาเปนเค้า
 เก้าประการสืบกับทั้งปรีชิตคัมภีร์โรจน์
 ยิ่งกว่าทั้งสมุทฺรใหญ่วังใส
 เปนธัมมรสอ่อนเชียงคราน
 คือสมมติสังฆนาเสียงยังสัตตพกิเลส
 ห้าพันพระวัสสาตามเปนนัดตั้งสืบสายมา
 ชินสังฆทั้งสองคณา
 ทั้งมวลตะหวมว่าได้...พระองค์
 พร้าพร้อมน้อมเข้ามาใน
 กับตามยังอาณาสิกขาบทอาญา
 เพื่อให้ชำระเสียงอับดิชฺนระ
 ชนระสันตระทั้งมวลบให้เสช
 กฏฺหมายว่าได้...พระองค์
 อยู่รักษาศีลจตุรัตติปัญจมทิวา
 บัดนี้ก็ควรถึงแก่มนัดคัมมอันยิ่ง
 ตกแต่งน้อมนำมายังมรฺฐนฺปผา
 เหตุเพื่อจักมาขอเอา
 อุตฺตุริจจารัตตังภิกฺขุมนานัดตะ

ปฏิษัษิตัพพังนั้น
 เพื่อจักขอยุ่หอมหับ
 ให้สิ้นสารัตตปริปัญญา
 ควรตามตั้งพุทธโอวาทคราดตั้งไว้
 ปฏิจันนะโทสปัตติทั้งหลาย
 เพื่อหื้อพ้นจากโทษในบัญญัติ
 บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายมวลพร้าพร้อม
 เทียนธูปบุปผาถูกถ้านหลายอัน
 ในปฐมะภาคอันต้นหัวที่นั้น
 สตรีสาณะโคดมปรมดีโลกาจารย์
 นั่งเหนือแท่นแก้วปราบพลมาร
 กระหวัดแกว่งเกี้ยวนิรันดรเรือง
 ย่อมพ้นจากทุกข์ในสงสาร
 นบบาทไถ้ภวันทา
 อย่าคลาดคล้อยขาดเหยหาย
 ปณิธานเอื้องนี้ไฉ่
 ในพุทธะโกฐากวิภาคอันถ้วนสอง ผู้ข้าทั้งหลายก็เพื่อจักมาปองสำแดงบูชา
 สมมายังพระนวลโลกุตตรธัมม์
 อันพระเทศขอยกไตรปิฎกจับจอด
 เป็นหฐชาติเรื่องไร
 จัดเป็นชั้นธัญถ้วนบูชา
 ขอหื้อบาปนั้นคลาดหายเสีย
 ตรีปรมะโกฐากวิภาคอันถ้วนสาม ผู้ข้าทั้งหลายก็แต่งขันตามบูชา
 และสมมายังวรบาทจักร
 อันเข้ามาธูปนาตั้งไว้ในอุปเจดีย์
 และอันตั้งอยู่ในมหานครประเทศชมพู
 ทั้งนาครรัฐเลิศแล้วดาวดึงสา
 นบบาทไถ้สิริสา
 ขอจูงหื้อบาปอันนั้นคลาดหายพลัน
 ผู้ข้าทั้งก็รู้จักที่ควรบูชา
 เช่งพระสังฆะเจ้าปักกติเจ้าชู้ตนแล้ว
 จิตใจฟ้าเพงยงวัตรทั้งหลาย
 トラบถึงอัพภานกัมมเป็นที่บัวระมวล
 เพื่อให้ชำระเสี่ยยังอับดิขันระ
 หมายมีสังฆาติเสสปัตติเป็นต้น
 ลิกขาบททั้งมวลว่าฉันนี้แท้ดีหลี
 น้อมนำมายังเข้าตอกเต็มขันขึ้นช้อยลาชา
 มาธูปนาตั้งไว้เป็นห้าโกฐาก
 เพื่อจักขอสมมายังพระมุนี
 มีสมพารหากได้สร้างไว้แล้ว
 มีศัพท์พัฒนรังสีหคประการ
 ใครใดได้รำเพิงบังคมครบ
 ผู้ข้าทั้งหลายกั้นมัสการกราบไหว้
 คำปรารธนามีมากน้อย
 แสนบาปฝูงอนทรายจูงหลีกพ้นจากสันดาน
 ขอจูงได้ตั้งคำกระนิงเที่ยงแท้ดีหลี
 อปรมัตถะคัมภีเรจ
 เพื่อบหื้อรอดสักบทเปนมัมมรสโอวาท
 แปรหมิ่นตราไตรนอกนั้นแก้พัน
 เพื่อจักขอสมมาป้ประมาท
 แก่ผู้ข้าทั้งหลายชู้ตนชู้วงศ์เที่ยงแท้ดีหลี
 และสารีริกธาตุทั้งมุนีราชพิมพ์า
 อารามที่นี้ทั้งมวลบหื้อเศษ
 อันมีในเมืองลังกาคุประเสริฐ
 ผู้ข้าทั้งหลายก็ถวายบูชากราบไหว้
 เพื่อจักขอสมมาป้ประมาท
 ในจตุตถขัน โกฐากวิภาคอันถ้วนหน้า
 เพื่อจักขอสมมายังมหาโพธิรุกขต้นประเสริฐ

อันพระบังเกิดตรีศประหลู
 อันตั้งอยู่ในอารามที่นี้เปรเกล้า
 ปรากฏในโลกาทุกแห่ง
 เพื่อจักขอบูชาบประมาณ
 ในปัจจุฉันรโพแพ่ง
 ยังพระอริยะสังฆคณา
 ทรงศีลไสตามพุทธจาริต
 หลอนผู้ข้าทั้งหลายหากได้ประมาณพิศคลอง
 บรูเหตุพิศผวน
 เมื่อใจฟุ้งแตกเปนอนาทร
 ผิพมีในปัจจุบันหลอนมีในอดีตชาติ
 ผู้ข้าก็ขอสมมาขอพระแก้วไตรตรา
 สารุ อชชโย โน ภนฺเต
 ยถามูลเห ยถากุสเล
 กम्मภูฐานทายกาจริยสงฆาเตสุ
 อวิวาย ทิวารโหวา อตีเตวา
 มนสาวาปมาทำ วา
 ริมหาอศุการวมนิมหา
 เตสนฺโน ภนฺเต อจฺจย
 อายติงส์วิรงฺย
 กริสฺสาม สารจฺจ
 มหากุสลเจตนา
 ที่มฺรตฺตอฏฺฐาย
 ยสํวณฺตฺโน
 การวปญฺจรตนกมฺม
 สพฺพโลกุตฺตร
 มกฺกญฺจณฺณํ ดินฺนํ
 ด้วยเดชปรมามิสฺสบูชาเยื้องนี้ไสี่
 สัมปรายิกเจ็ดประการ
 สุขุ พละ ปฏิภาณะ

มีชาติเชื้องศาแพร์พอกบานงาม
 กคแหวดเข้าอาณา
 ผู้ข้าทั้งหลายก็คกแต่งน้อมบูชา
 ขอจูงหื้อบาปอันนั้นคลาดหายพลัน
 ผู้ข้าทั้งหลายก็แต่งสมมา
 สืบเชื้องศาถูกถ้านพุทธวินัย
 จานีตอินทรีย์อันปฏิบัติตามพุทธโอวาท
 เหตุปฺตรัสครองแจ้งเจตน์
 หลอนได้กระทำการอันบ่ควรพิศแผก
 เพราะว่กวันตรมาจับได้เสี้ยงบ่อาจหวลหัน
 ใครบ่อาจจักคณา
 จูงจะมอดโทษขอพระแก้วเจ้าโศคผานี้แต่ร้อน
 อชฺฌคมายถาพเล
 มยํ พุทฺธ ฐมฺมสงฺฆะ
 ปญฺจรตนตเยสุ
 ปจฺจุปฺปนฺเนวากาเยนวาจาเย
 ปมาทมคฺคารวมก
 อปฺปรารุอคาสิมหา
 อจฺจยโต ทิสฺวา ปฏิคฺคณฺหนฺต
 อายติสฺวิรสฺสามิ นปฺเนวํ
 คฺรุคฺการวมหาปญฺญา
 อมฺหากํ อนุกมฺปํ อปฺปาทาย
 หิตาย สุขาย ยาว นิพฺพานา
 ธิคฺมา อิทํ โน ฐปฺปฺปฺผลาชา
 อเกชฺชขอสาธาณ
 สมฺปตฺตินิ อรหฺตฺต
 นิพฺพาน ปจฺจโย โหตุ โน
 ขอจูงให้แล้วยังทิฏฐธมฺมิก
 มีประธานว่ที่ฆาอายุ วัณณะ
 อโรคะ อธิปไตยยะ

ก้านกุ่มรุ่งเรืองประเทืองเมืองมาศ คูวิลาศโศชนาการบานงาม
 ในวรพุทธศาสนาหือได้อู่ ปฏิบัติปรีชิตสมิทธิบัวรวมวล
 ควรแก่เจโตวรปณิธานสิงสาตปรารธนา แห่งผู้ข้าทั้งหลายมีด้วยประการจันใด
 กัจจู่ให้สมสาโรจน์ เปนดั่งแก้วมณีโชติลูกชื่อว่าสัพพการ
 จุ่งหือบัวรวมวลพำเพงเดมงาม เปนดั่งพระจันทร่มณทละ
 อันขึ้นมาในพื้นปตฺตลอะอากาศ คูวิลาศโศชนการบานงาม
 ในท่ามกลางหมู่ดาวทั้งหลายนั้น จุ่งจักมีแก่ผู้ข้าทั้งหลายชุ่นชุ่นองค์เที่ยงแต่คิหฺลึ
 เมื่อจบแล้วจึงได้ทำการจรดหัดบทบาทให้ถูกต้องให้ภิกษุที่มีพรรษาแก่กว่าภิกษุรูปอื่นที่อยู่

ในกลุ่มกัมมระด้วยกันเข้าไปขอสมาทานเอามานัตตกรรมก่อน ตามขั้นตอน

อธิษฐานมานัตว่า /มานตุโต สุจิโน ปรีสุทฺโธ มยฺหํ อธิฏฺฐามิ/
 อิกบทหนึ่งกล่าวว่ /มานตุโต สุกฺขุมโม สุกฺมอาโห อธิฏฺฐามิ/
 คำระลึกถึงมานัตว่า /นหีน กมฺภีรํ ยถญฺฑํ/

เมื่อสมาทานเอามานัตแล้วยังไม่ต้องปลง ให้กล่าวคำขอเอาอัพภานกรรมต่อไปเลยด้วย
 บทว่า

/อหฺมฺภนฺเต สมฺพหฺลฺลา-อทาสิหิ จินฺณมานโต สงฺฆอพฺพณานิ ยาจามิ/ ว่า ๓ ครั้ง

คำอธิษฐานอัพภานหรือล้างอาบัติว่า / พุทฺธํ สํ นมนอินเอนเมนมมิ/

ภิกษุปักกัตตจะสวดฉุตติกรรมวาจา เมื่อองค์สวด ๆ ไปถึง “เอวเม ตํ ชารยามิ” ท่อนปลาย
 ให้รูปที่กำลังขออัพภานกรรมลุกออกไป รูปต่อไปเดินเข้าเข้าแทนที่ รูปที่ออกไปก็ไปนั่งแทนรูปที่
 ลุกไปนั้น เพื่อไม่ให้หัดบทบาทขาดเสีย กระทำดังนี้ไปจนครบจำนวนภิกษุ

เมื่อสมาทานเอาวัตรแล้วลงมาที่ตฺตฺบ ทำตามขั้นตอนดังนี้

ก่อนเข้าตฺตฺบว่า /อิมํ วิหารํ คนฺธกฺกุฏี นิสายปพฺพชา อธิฏฺฐามิ/ ๓ ครั้ง

ภาวนาในตฺตฺบว่า /หทยํ ปอฺชฺรํ

ภาวนาหน้าตฺตฺบว่า /นหีน กมฺภีรํ ยถญฺฑํ/

ภาวนาหลังตฺตฺบว่า /เลฺยยมชฺรํ จิตฺตํ/

นับลูกประจำว่ /มานตุตฺตํ สุจินํ มยฺหํ ปรีสุทฺธํ/ ร้อยครั้ง พันครั้ง ก็ดี

เมื่อครบ ๑๐ คี้นแล้ว ถือว่ภิกษุที่ทำการอยู่กำหรือเข้าปริวาสกัมมได้พ้นจากอาบัติ
 สังฆาทิเสส และอาบัติเบาอย่างอื่นเป็นภิกษุที่บริสุทธิ์ เป็นการรับรองจากภิกษุอื่นด้วยว่บริสุทธิ์
 และให้มีพานดอกไม้รูปเทียนเพื่อเอาอัพภานจากภิกษุปักกัตตคือขอคำรับรองว่เป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว
 จากนั้นจึงกล่าวคำล้างอาบัติว่า

อพุกาวา อหฺมกฺขนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาติเสสา อปฺตติโย อปฺชฺชึ อปฺตติปริยฺนุตฺน ชานามิ
 รัตติปริยฺนุตฺน ชานามิ อปฺตติปริยฺนุตฺน นสฺรามิ รัตติปริยฺนุตฺน นสฺรามิ อปฺตติปริยฺนฺเต เวมฺติโก
 รัตติริยฺนฺเต เวมฺติโก โสหฺมกฺขนฺเต สงฺฆตาตํ อปฺตติณํ สุทฺนตฺปรีวาสํ ยาจี ตสฺเม สงฺโฆตาตํ อปฺต
 ตินํ สุทฺนตฺปรีวาสํ ยาจี ตสฺเม สงฺโฆตาตํ อปฺตติณํ สุทฺนตฺเต อทาลี โสหฺมกฺขนฺเต ปรีวณฺฐปรีวาโส
 อหฺมกฺขนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาติเสสา อปฺตติคฺย อปฺชฺชึ อปฺปฏิจฺจนานโย โสหฺมกฺขนฺเต สงฺฆํ ตาตํ
 สมฺพหฺลฺลานํ อปฺตติณํ ปฏิจฺจนานนฺถจ อปฺปฏิจฺจนานนฺถจ สारตฺตํ มานตฺตํ ยาจี ตสฺเม สงฺโฆ สม
 พหฺลฺลานํ อปฺตติณํ ปฏิจฺจนานนฺถจ อปฺปฏิจฺจนานนฺถจ สारตฺตํ มานตฺตํ อทาลี โสหฺมกฺขนฺเต จินฺณ
 มานตฺโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ//

คำล้างอาบัติว่า / พุทฺธสํ น มินอินเอนเมนมิ/

คำถอนอาบัติว่า/ สุณฺณาตฺเม กฺขนฺเต สงฺโฆ อโย สโก สงฺโฆ สภาคํ อปฺตติ อปฺนฺโน
 ยทา อโย ภิกฺขุ สุทฺธํ อนาปฺตติกํ ปสฺสึสฺสตี ตทา ตสฺส สนฺตึเก อปฺตติ กริสฺสตีตี

คำปลงปริวาสว่า / อิมํ วิหารํ คณฺฐกฺฎฺฐิ นิสาย ปพฺพชา ปฏิกฺขิปามิ – พุติยะ - ตติยะ

๓.๒ รูปแบบและวิธีการเข้านิโรธกรรมในล้านนา

๓.๒.๑ รูปแบบการเข้านิโรธกรรม

การเข้านิโรธกรรมในล้านนา ได้ทำตามรูปแบบการเข้านิโรธกรรมตามแบบฉบับของครูบา
 เจ้าศรีวิชัย โดยให้ขุดหลุมลึก ๑ ศอก กว้าง ๒ ศอก พอดีเข้า แล้วสร้างซุ้มฟางครอบให้มีความสูงแค่
 เลยหัว ๑ ศอก จะยืนไม่ได้ ไม่ถ่ายหนัก ไม่ถ่ายเบา จันแต่น้ำเพียง ๑ บาตร ที่นำเข้าไปด้วย มีผ้าขาวปู
 ๔ ผืน รองนั่งแทน อันหมายถึง อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มีเสาซุ้ม ๘ ต้น แทน
 ความหมายว่ามรรคมืองค์ ๘ ยอดซุ้มปีกธงฉัพพรรณรังสี อันมีความหมายว่าปัญญา ราชวัตรล้อมซุ้ม
 มี ๕ ชั้น แทนความหมายว่าโลกุตตรธรรม ๕ คือ มรรค ๔ ผล ๑ นิพพาน ๑ รวมเป็น ๕ ซึ่งการเข้า
 นิโรธกรรมจะทำในสถานที่สัปปายะ ห่างไกลผู้คน โดยมีชาวบ้านจัดเวรยามรักษาในรัศมี ๑๐๐
 เมตร เพื่อป้องกันการรบกวน

การเข้านิโรธกรรมตามแบบฉบับล้านนา จะต้องมีการสงฆ์ จำนวน ๕ รูป รับรองความ
 บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่ศิษยานุศิษย์แล้วว่า การได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรกับพระสงฆ์ผู้ซึ่ง
 ออกจากนิโรธกรรมนั้น จะได้รับอานิสงส์อย่างยิ่งใหญ่โดยทันที มีสวรรค์และพระนิพพานเป็นเบื้อง
 หน้า ช่วยให้มีหมดทุกข์ หมดโศก ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีโชคลาภ และหากแม้ตั้งจิตอธิษฐานใน
 สิ่งที่เป็นกุศลกรรมแล้ว ก็จักสำเร็จสมหวังดังที่ได้ปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่าง

๓.๒.๒ วิธีการของการเข้านิโรธกรรม

วิธีการของการเข้านิโรธกรรมจะแตกต่างจากการเข้ากรรมอย่างอื่น เพราะจะไม่มีพิธีกรรมหรือขั้นตอนมากนัก จะมีก็แต่เพียงวิธีการปฏิบัติขั้นอุกฤษฏ์ คือขั้นสูงสุดตามแบบอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ คือ

- ๑) งดฉันอาหารทุกประเภท
- ๒) งดฉันน้ำทุกชนิด
- ๓) งดการถ่ายหนัก (งดอุจจาระ)
- ๔) งดการถ่ายเบา (งดปัสสาวะ)
- ๕) งดการนอนหลับ ทั้งกลางวันและกลางคืน
- ๖) งดการลุกจากอาสนะ (ที่นั่ง)
- ๗) งดการพูดจาด้วยการปิดวาจา
- ๘) อยู่ลำพังบนเปลอยกลางน้ำ
- ๙) ปฏิบัติกรรมฐาน ภวานาอธิษฐานจิตให้สาธุชนที่ไปขอพรหน้ากุฏิ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วิธีการของการเข้านิโรธกรรมในล้านนานั้น ไม่มีลำดับขั้นตอนที่สลับซับซ้อนเหมือนการเข้ากรรมอย่างอื่น แต่เป็นวิธีการที่เน้นการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เหมือนธุดงค์วัตรขั้นอุกฤษฏ์ ซึ่งผู้เข้านิโรธกรรมนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนอย่างสูง จิตใจมั่นคง หนักแน่น มีปฏิปทาจริยาวัตรเรียบร้อยงดงาม และมีศัลบวิสุทธิตี จึงจะเข้านิโรธกรรมตามวิธีการดังกล่าวได้อย่างแท้จริง

๓.๓ รูปแบบและวิธีการเข้าโศสานกรรมในล้านนา

๓.๓.๑ รูปแบบการเข้าโศสานกรรม

การเข้าโศสานกรรม หรือทู่เจ้าเข้าก่านี้ เป็นพิธีอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์จะอยู่ในป่าช้าหรือสุสานต้องเข้าไปพักอยู่โคนไม้ใหญ่ในป่าช้า แต่ละต้นห่างกันพอประมาณ จึงมีชื่อเรียกว่า อยู่รุกขมูล หรือเข้ารุกขมูล ในพิธีกรรมดังกล่าว พระสงฆ์จะต้องถือปฏิบัติในธุดงค์วัตรอย่างเข้มงวด จึงเรียกอย่างหนึ่งว่าเป็นการที่พระสงฆ์อยู่ก่า หรือ เข้าก่า เพราะจะต้อง ก่ากิน ก่าอยู่ คือสังวรหรือสำรวมความประพฤติทุกอย่างโดยเคร่งครัด ทวีปมักเขียนว่า “เข้ากรรม อยู่กรรม”

ทู่เจ้าหรือพระสงฆ์ที่จะเข้าพิธีโศสานกรรมนี้ จะต้องถือวัตรปฏิบัติโศสานิกังคะ การอยู่ป่าช้าเป็นวัตรคือพระภิกษุจะทิ้งที่อยู่ของท่านเป็นการถาวรหรือชั่วคราว เพื่อต้องการบรรเทาความหวนหาอาลัยต่อวัตถุข้าวของที่ได้รับจากการถวายโดยพยายามผ่อนคลายการยึดติดทั้งปวง พร้อมกันนั้น

ก็จะชวนผู้ต้องการบำเพ็ญภาวนา ทั้งที่เป็นสามเณรและทายกทายิกาไปด้วย เพื่อจะได้บำเพ็ญและภาวนาเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษของตน

เมื่อพระภิกษุปรารภณานาที่จะจัดพิธีเข้าโสสานกรรมแก่ทายกทายิกาแล้ว ก็จะมีการแผ้วถางทำความสะอาดป่าช้าแล้วปลูกตूप (กระท่อม) หรือเพิงสำหรับพิธีนี้เป็นเพิงหมาแหงนห่างกัน ๕ - ๑๐ วา เรียงรายกัน มีหลังคาและกั้นฝาเพียงสามด้าน ใต้ด้านหน้าเป็นช่องทางเข้าออก ทั้งหมดนี้ใช้ฟางข้าวและไม้ไผ่เป็นวัสดุ จำนวนของกระท่อมฟางดังกล่าวนี้อาจทำให้เกินจำนวนของพระภิกษุที่จะเข้าโสสานกรรมไว้บ้าง เพื่อพระจากที่อื่นจะมาร่วมพิธีด้วย เมื่อเจ้าอาวาสวัดเจ้าของป่าช้าจะออกนิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงให้เข้าร่วมพิธีโดยกำหนด ๕-๗ วัน โดยมากพระจากวัดอื่นก็มักจะไม่ขัดข้อง

การที่พระสงฆ์เข้ากานี้ ถือว่าพระสงฆ์กำลังบำเพ็ญพรตอย่างอุกฤษฏ์ ชาวบ้านมักจะถือว่าการทำบุญกับพระในช่วงนี้จะมีอานิสงส์แรง ดังนั้นจึงมีศรัทธาประชาชนไปร่วมทำบุญให้ทาน เช่น ตักบาตร ฟังเทศน์ เป็นต้น ทั้งนี้ถือว่าการที่ได้ตักน้ำอาบถวายพระในช่วงนี้จะมีอานิสงส์มาก ในช่วงนี้ ภิกษุผู้เป็นประธานจะนำลูกตूपหรือพระภิกษุที่อยู่ในตूपทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

๑. ไหว้พระ
๒. สวดมนต์
๓. เทศนาแก่ประชาชนผู้มาในพิธี
๔. นั่งภาวนาตามกองฟอนหรือเชิงตะกอน
๕. บังสุกุลและแผ่เมตตา
๖. เดิน จมขม จมกรม หรือการจงกรม
๗. ภาวนาในตूपที่พักของตน
๘. รับเอาอาหารเพื่อเป็นกริยาทาน
๙. เป็นผู้นำในการก่อสร้าง

๓.๓.๒ วิธีการของการเข้าโสสานกรรม

วิธีการของการเข้าโสสานกรรม ทุกคนจะมารวมกันที่ผามใหญ่ หรือปะรำพิธีที่ประชาชนจะมาฟังธรรม หรือฟังเทศน์ โดยจะทำที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและอาสนะสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมกันตามเสียงระฆังสัญญาณทั้งในเวลาค่ำและเช้าแล้วพระภิกษุที่เป็นประธานจะโยงชันซึ่งเป็นขันแก้วห้าโกฐากหรือยกพานดอกไม้รูปเทียนซึ่งจัดเป็นห้าส่วนเพื่อบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ และองค์กัมมัฏฐาน ด้วยคำบูชาขันแก้วห้าโกฐาก ดังนี้

คำขึ้นชั้น ๕ โกฎาก^๔

โย สันนิสินโน วรรระโพธิมุเล มารัง สะเสนามาระ วิหชะโย โย โลกุตตะโม ตัง ปะนะมามิ พุทชัง อัญญังคิโก อะริยะปะโท ชะน่านัง โมกชะปะเวสายะ อุชุจะมัคโค อะยัง สันติกะโร ปานิยานิโก ตังปะนะมามิ รัมมัง สังโฆ วิสุทโธ วรรระทักขิณโย สันตินทะ ริโย สัพพะมาระ ปหิโนคฺเณหิ อเนเกหิ สมิตธิปัตโต อะนาสะโว ตัง ปะนะมามิ สังฆัง นะมามิ พุทชัง คุณะสาคะรันตัง นะมามิ รัมมัง มุนิราชาเทติตัง นะมามิ สังฆัง มุนิราชาสะวาทัง นะมามิกัมมัฏฐานัง นิพพานาธิคะมุปายัง นะมามิ กัมมัฏฐานะทายะกาจะริยัง นิพพานะมะคฺคฺทเทสะกัง อัจจะโย โน กันเต อัชณะคะมา ยะถา พะลัง ยะถามุพฺพัง ยะถาอะกฺุสะลัง เย มะยัง พุทชะรัมมังสะงะกัมมัฏฐานะทายะกาจะริยะสังขาเตสุ ปัญจะสุ ะระตะนัตตะเยสุ อตีเต วา ปัจจุบันเน วา อะวิวา ยะทิวา ะโรโห วา กาเยนะ วา วาจาเย วา มะนะสา วา ปะมาทัง วา อะกาสิมหา ทิสะวา ยะถารัมมัง ปะฎิกกะโรมะ เตสันโน กันเต พุทธาธิระตะนะปัญจะกัง อะนุกัมปัง อุปาทายะ อัจจะยัง อัจจะยะโต ปะฎิกคัณหาตุ ชะมันตุ อายะติง สังวะริสสามะ นะ ปุเนวัง ปะฎิกกะริสสามะ ฯ

พุทชะปุชา มะมหาเตชา รัมมะปุชา มหาปัญฺหา สังฆะปุชา มะหาลาภา ปุชาระเห ปุชายะโต พุทเธ ยะทิจะ สะวะเก ปะปัญจะสะมะตักกันเต ตินเณ โสกะปะริเทเว เต ตาทิเส ปุชายะโต นิพพุเต อะกฺุโตกะเย นะ สักกา ปุญญะสังขาตุง อิมะตะมะปี เคนะจิ อิมินา อักคิรูปปะปุพฺพาลาชา ปุชาคาระวะกัมเมนะ เมตเตยยะพุทฺธัสสะ ทัสสะนัญจะ ลาภะมิหัง ยาวานุปัชชะเต พุทโธ เมตเตยโย เทวะปุชิตอ สังสาระ สังสารันโตปิ อะปาเยนะ ชะมามิหัง สาธุ โอกาสะ

ข้าแต่พระเจ้าทั้งสาม และพระปัญจแก้วเจ้าห้าจำพวกหม่อมองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเกล้า เปนประธาน บัดนี้ สมณศรัทธาผู้ข้าทั้งหลาย กิ่งใจได้ขงขวยตักแตงน้อมนำมาขงรูปบุพผาราชาดวงดอกเข้าตอกคอกไม้รำเตียน ใสไว้เหนือชันปันไว้เปน ห้า โกฎาก ส่วนปฐมะวิภาคเบื้องต้น หัวทีขอถวยปุชของค์พระมุนี สะหลี่สัพพัญญุพระพุทเจ้าปุชาแล้วลวดขอสมมา ส่วนทุติยโกฎาก วิภาคถ้วนคบ สอง ขอถวยปุชายัง พระนวโลกุตตรธรรมเจ้าเก่าประการ สิบ ตังพระปริยัตติธรรม เจ้าปุชาแล้วลวดขอสมมา ส่วนตติยโกฎาก วิภาคถ้วนคบสาม อันบานงามบ่เส้า ขอถวยปุชายังพระ อริยะสังฆะเจ้าแห่งวรรระตักขิณยะ ตั้งแต่พระมหาโกทัญญะมารอมเถิง สมมติสังฆะเจ้า ปุชาแล้ว ลวดสมมา ส่วนจตุตถโกฎากวิภาคอันถ้วน สี่ สัทธาผู้ข้าทั้งหลายถวยปุชายังพระกัมมัฏฐานเจ้า สอง ประการคือสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐานอันเป็นเหตุเป็นอุบายหื้อปันนสัต ทั้งหลายได้ รอดยังมีคผละนิพานเจ้าปุชาแล้วลวดขอสมมา ส่วนปัญจโกฎากอันถ้วนห้า สัทธาผู้ข้าทั้งหลายขอ ถวยปุชายังครูบาอาจารย์อันสั่งสอนอรรถธรรมฐานตั้งแต่แลกพระมหากัสสปะเถรเจ้ามารอดมาถึง

^๔ สัมภาษณ์ พระมหาพุทธินันท์ ฐมฺมานนฺโท, เจ้าอาวาสวัดสุวรรณประดิษฐ์ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๑.

ยังพระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ ตั้งไม้สะหลิมหาโพธิ์กับตั้งพระเจ้าล้านโกฏิองสไปย กับตั้งพระเจ้า
 อริยมตไถยต้นจักมาปายหน้าผู้เข้าทั้งหลายขอถวายบูชาสมมาว่าสันนี้ดีหลี แม่่นักธาผู้เข้าทั้งหลาย
 ได้ปมาทะบ่คบบย้าด้วยทวารทั้ง สาม อิริยาบถทั้ง สี่ รู้แจ้งถึงได้กระทำ ก่คิปรู้แจ้งถึงหากได้กระทำก่คิ
 ขอพระแก้วทั้ง สาม และพระปัญญาแก้ว ห้า จำพวก ของงุ่ชะมารารอดคโทยเสียดผู้เข้าทั้งหลายเพื่อ
 บ่หือเป็นฉิวัธมม กัมมอันจักห้าม สักคัมคคหนทางไปสู่ชั้นฟ้าและเนรพานเสียดผู้เข้าทั้งหลายผู้
 ผู้จู้คนจู้ใหญ่่น้อยจายยงนั้นจุงจักมีเที่ยงแต่ดีหลี อิทโน อภิ พหุ บุปผาราช สุมาคารวะ ทาน อเกชชา
 อสาธารณ โลกีย โลกุตตร มกุคผล นิพพานปัจจโย โหตุโน นิจจ ๑

หลังจากที่กล่าวคำขึ้นขัน ๕ โกฐากเสร็จแล้ว จากนั้นก็จะมีการไหว้พระสวดมนต์ตามลำดับ
 ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ๑ (๑ จบ)

พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ	
ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ	
สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ	
พุทฺธัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
พุทฺธัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
พุทฺธัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตถะตัมปิ	พุทฺธัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตถะตัมปิ	ธัมมัง	สวระณัง	คัจฉามิ
ตถะตัมปิ	สังฆัง	สวระณัง	คัจฉามิ ๑

ทั้งนี้อาจมีการเพิ่มหรือลดบทสวดมนต์บ้างก็ได้ตามที่เห็นว่าเหมาะสม หากมีการเทศน์ด้วย
 แล้ว อาจจะสวดแบบย่อมากกว่าสวดเต็มรูปแบบ การเทศน์สั่งสอนแก่ประชาชนนั้นมักจะกระทำ
 สองเวลา คือ เวลาเช้าและเวลากลางคืน ซึ่งอาจเป็นการเทศน์ตามคัมภีร์ เทศน์ด้วยปฏิภาณ เทศน์
 ปรากฏวิสัยชา หรือการเทศน์แบบใช้เสียงและลีลาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ หากเทศน์ตามคัมภีร์แล้ว
 มักจะให้คัมภีร์มหาวิปาก มาลัยโปรดโลก ดำนานพระญาณันท์ มูลนิพพานหรือนิพพานสูตร เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมประจำวันของพระสงฆ์ที่เข้าโศสานกรรมก็คือ การไหว้พระสวดมนต์
 เทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน การนั่งภาวนาบนกองฟอน บังสุกุล แผ่เมตตา เติงจกรรม การรับ
 ทานขันข้าว และการเป็นผู้นำในการพัฒนาสิ่งที่จะเป็นสาธารณประโยชน์ การเข้าโศสานกรรมถือ
 เป็นประเพณีที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยถือ
 เป็นกิจกรรมงานทำบุญ ทำกุศล ที่พระสงฆ์และประชาชนร่วมกันทำ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน
 และสังคม จนทำให้กลายมาเป็นประเพณีที่ได้ทำสืบต่อกันมาจนตราบถึงทุกวันนี้

วิธีการที่นิยมกันมากคือการภาวนารอบกองฟอนกล่าวคือ การที่พระสงฆ์หัวหน้าจะนำเอาผ้าปูนั่งไปวางนั่งที่ตำแหน่งหัวของเชิงตะกอนและภิกษุรูปอื่น ๆ ก็จะนั่งตามลำดับโดยรอบ องค์ประธานจะนำสวดกัมมัฏฐานแล้วนั่งภาวนา อุบาสกอุบาสิกา ก็จะนั่งภาวนาไปด้วย เชื่อว่าจะมีอานิสงส์ไปโปรดผู้วายนมนั้น ๆ ซึ่งบางครั้งอาจมีการทอดผ้าบังสุกุลที่กองฟอนด้วยก็ได้ นอกจากการเดินจงกรม แล้วสิ่งสำคัญที่พระสงฆ์จะทำการก็คือการภาวนาอยู่ในตบหรือในเพิงของตน โดยภาวนาทั้งตอนที่เข้านอนและตอนตื่นนอนซึ่งหากภิกษุรูปใดง่วง ก็จะออกไปเดินจงกรมเสียสักครู่หนึ่งแล้วค่อยไปนั่งภาวนาอีก ในการประกอบพิธีโสสานกรรม หรือทูลเจ้าเข้ากัมมณี นอกจากจะมีอานิสงส์มากแล้ว การที่ประชาชนมาร่วมทำบุญกันมากนี้ ก็ย่อมจะเป็นที่มาของทุนทรัพย์ที่จะนำไปใช้ในสาธารณกุศล เช่น การสร้างศาลาในป่าช้า หรืออื่น ๆ ต่อไป

๓.๔ รูปแบบและวิธีการเข้ารุกขมุลกรรมในล้านนา

๓.๔.๑ รูปแบบการเข้ารุกขมุลกรรม

รุกขมุลกรรม เป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสามเณรได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส แต่ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้เป็นข้อบังคับ ใครจะปฏิบัติหรือไม่ก็ไม่เป็นโทษ แต่ถ้าใครปฏิบัติก็จะมีผลดีเพราะจะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติมีจิตใจประณีตยิ่งขึ้น ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำและสรรเสริญผู้ปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุผู้แรกบวชรับนิสสัย ซึ่งเรียกว่าปัจฉัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต มี ๔ อย่าง คือ เทียบินชบาต นุ่งห่มผ้าบังสุกุล อยู่โคนไม้ (รุกขมุล) และฉันยาคองด้วยน้ำมูตรเนา จึงกล่าวได้ว่า การอยู่โคนไม้ (รุกขมุล) เป็นสถานที่อยู่ของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลมาแล้ว ภายหลังมีพระบรมพุทธานุญาตให้อยู่ในกุฏิวิหาร สถานที่ที่มีที่มุงบัง ต่อมาจึงไม่มีการถืออยู่โคนไม้เป็นที่อยู่อาศัย^๕ ภายหลังจึงมีข้ออนุญาตให้ปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ เรียกว่า รุกขคัมภีร์ มีทั้งหมด ๑๓ ข้อ การเข้ารุกขมุลกรรม นับเป็นหนึ่งในรุกขคัมภีร์ ๑๓ นั้นด้วย

การเข้ารุกขมุลกรรมในล้านนานั้น นิยมเข้ากันในช่วงฤดูหนาว เพราะไม่ต้องมีความกังวลเรื่องฟ้าฝน และรูปแบบที่นิยมกันก็คือใน฼นสถานหรือป่าช้า อันที่จริงจะเข้ากรรมที่ไหนก็ได้ที่มีต้นไม้แต่ต้องเป็นสถานที่สงบ เพราะจะได้บำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวก แต่ที่นิยมทำในป่าช้าเพราะจะได้ปฏิบัติรุกขคัมภีร์ข้ออื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย และเป็นการเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์อย่างอื่น เช่น การสร้างเมรุเผาศพ และศาลา เป็นต้น

^๕ พระใบฎีกาเจริญ อภิปัญญา, การเข้ากรรมรุกขมุล, เอกสารอัสสัมชัญ, วัดท่าไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.

รูปแบบที่สำคัญของการเข้ารกขุมลกรรรมก็คือ การปฏิบัติกรรมฐานบำเพ็ญเพียรทางจิตโดย อยู่ใต้ต้นไม้หรือที่โคนต้นไม้โดยไม่ไปไหน เป็นการอธิษฐานจิตว่าจะอยู่ที่วันก็พยายามทำให้ได้ ตามที่อธิษฐานนั้น

๓.๔.๒ วิธีการของการเข้ารกขุมลกรรรม

การเข้ารกขุมลกรรรม เป็นธุดงค์วัตรหรือธุดงค์กรรมที่พระสงฆ์จะต้องตั้งจิตอธิษฐานด้วย วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะทำให้การปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย ซึ่งวิธีการในแต่ละอย่างของการเข้า กรรมย่อมมีความเหมือนและแตกต่างกันออกไปบ้าง ส่วนวิธีการของการเข้ารกขุมลกรรรม มีดังนี้

การอธิษฐานจิต

ก่อนที่จะอยู่ก็จะมีการเลือกสถานที่ที่เหมาะสม คือต้องห่างจากหมู่บ้านพอสมควร ประมาณ ๑ กิโลเมตร แต่ส่วนมากจะนิยมอยู่ในป่าช้า เลือกต้นไม้ที่มีกิ่งก้านสาขามีร่มเงาดี ต้องเป็น ต้นไม้ที่ไม่มีมียาง ไม่หักล้มง่าย มีลานกว้าง ก่อนอื่นต้องแผ่เมตตาให้เทวดาก่อน เพราะเชื่อกันว่า ต้นไม้ใหญ่ย่อมมีรุกขเทวดาอยู่รักษา มีคาถาหรือคำบาลีเพื่อแผ่เมตตา ว่า”รุกขเทวดา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปมฺจุจฺนตุ” ปุอาสนะเครื่องนอนเครื่องนั่งตามสมควร แล้วกล่าวคำอธิษฐานอยู่รกขุมลด้วย ภาษบาลี ดังนี้

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (ว่า ๓ จบ) ต่อจากนั้นให้ว่า ฉนฺนํ ปฏิทฺธิปามี รุกฺขมฺลิกงฺคํ สมาทิยามิ (ว่า ๓ จบ) แล้วนั่งสมาธิ แผ่เมตตาให้มวลสรรพสัตว์ ทั่วคณน้ำ หรือไม่ ทั่วคณน้ำก็ได้ จากนั้นก็ปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ ให้เคร่งครัด มีการทำวัตรสวดมนต์ เติมน้ำดื่ม นั่งสมาธิ แผ่เมตตา^๖

คำแผ่เมตตาให้ตนเอง

อหิ สุจิตโต โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุข
อหิ นิททุกุโข โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงปราศจากทุกข์
อหิ อเวโร โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงปราศจากเวร
อหิ อพฺยาปชฺโณ โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงปราศจากความเบียดเบียน
สุทฺธิ อุตฺตานิ ปรีหฺรามิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยด้วยเทอญ ฯ

คำแผ่เมตตาทั่วไป

สพฺเพ สตุตา	ขอสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
-------------	---

^๖ เรื่องเดียวกัน.

อเวรา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
อพยาปชฌา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
อนินชา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้ทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สุชี อุตตานัง ปรีหรนตุ	จงมีแต่ความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัย ทั้งหมดทั้งสิ้นเถิด

คำกรวดน้ำประจำวัน

อิทิ เม ชาติินัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ชาติโย ด้วยอำนาจบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้วในวันนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศให้แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณทุกท่าน ตลอดจนทั้งเทพดา พระยายมราช เทวดาทูต หมู่ภูต สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วสากลโลก มีเทวดาผู้รักษาแผ่นดิน พระแม่ธรณี พระภูมิเจ้าที่ พญานาคราช เทวดาผู้รักษาพื้นน้ำ อากาศ รักษาประเทศ รักษามนุษย์ รักษาตัวข้าพเจ้า รักษาป่า ต้นไม้ ภูเขา ขอให้ทุกท่านได้รับผลบุญโดยทั่วกันเทอญฯ^๖

ส่วนวิธีการถือปฏิบัตินั้นมี ๓ ระดับ คือ ถืออย่างเคร่งครัด ถืออย่างปานกลาง และถืออย่างเพลา ผู้ถืออย่างเคร่งครัดนั้น เมื่ออธิษฐานจิตแล้ว จะไม่ออกไปจากเขตของขอดโบไม้ ผู้ถืออย่างกลาง เมื่ออธิษฐานจิตแล้ว จะไม่ออกไปจากเงาไม้ที่พระอาทิตย์ส่องถึง และผู้ที่ถืออย่างเพลา ถ้ามีธุระจะออกไปจากที่นั้น ให้ถอนอธิษฐานได้เพียงชั่วคราวก่อนกลับมาแล้วอธิษฐานใหม่ได้

๓.๕ รูปแบบและวิธีการเข้าถาสนัดติงคกรรมในล้านนา

๓.๕.๑ รูปแบบการเข้าถาสนัดติงคกรรม

การเข้ากรรมถาสนัดติงคกรรมถือว่าเป็นข้อปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งตามหลักชุดงควัตรทั้ง ๑๓ ข้อ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอบรมขัดเกลาจิตใจด้วยการฝึกปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาเพื่อกำจัดกิเลสให้เบาบางจนถึงที่สุดแห่งความสิ้นทุกข์คือพระนิพพานนั่นเอง และอีกประการหนึ่ง การเข้าถาสนัดติงคกรรม ก็ยังนับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเข้าถาสนัดติงคกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกหัดขัดเกลา และซักซ้อมหลักปฏิบัติชุดงควัตร สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ สืบทอด พุทธประเพณี และวัฒนธรรมประเพณีโบราณแห่งล้านนาไทย ซึ่งมีความเชื่อว่าสามารถช่วยขจัด ปิดเป่าสิ่งอัปมงคลชั่วร้ายต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป และในขณะเดียวกันก็ยังถือเป็นโอกาสในการพัฒนาวิถาวาราม หรือชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองอีกทางหนึ่งด้วย สำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่เข้าร่วมประกอบพิธีนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่จำกัดจำนวน แต่ไม่ควรน้อยกว่า ๕ รูป และควรมีสามเณรร่วมด้วย เพื่อจะได้อาศัยให้ช่วย

^๖ พระมหาหมื่นลีนท์ อนาคตริโก, คู่มือเข้ากรรมถาสนัดติงคกรรม (ฉบับสมบูรณ์), เอกสารอัดสำเนา.

ออกบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งตามสายต่าง ๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับกำลังและความสามารถของเจ้าภาพที่จะสามารถจัดหาพระภิกษุสงฆ์มาได้ ส่วนทางด้านงบประมาณนั้นมักจะได้รับการสนับสนุนจากศรัทธาประชาชนหน่วยงาน องค์กร และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ โดยทั่วไป ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

รูปแบบการดำเนินการ

๑. ปรีกษาหารือกับพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้ายถาสันถติกัณฑ์กรรม และพระเถระผู้ซึ่งสามารถเป็นประธานในงานได้ รวมทั้งการกำหนด วัน เวลา สถานที่ และจำนวนสงฆ์ให้ชัดเจนด้วย

๒. ประชุมเตรียมการ วางแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้านและคณะกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ ที่แบ่งงานให้รับผิดชอบตามความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ (ปะรำพิธีจะต้องมีการขจัดราชวัตรด้วย) ที่ปักสำหรับพระสงฆ์ (ตूप) ทำด้วยหญ้าคา หรือ ฟางข้าวเครื่องประกอบพิธีสี่บาทดา (จัดไว้ ๔ มุมของปะรำพิธี) เช่น มะพร้าว ดาล กล้วย อ้อย โองน้ำมนต์ บาตรพระประจำวัน บาตร ๑๐๘ ต้นผ้าป่า เทียนบูชา วัตถุมงคล และห่อพระอุปคุตเป็นต้น พร้อมทั้งจัดเตรียมบุคคลให้ประจำหน้าที่แผนกต่าง ๆ ให้พร้อม

การจัดทำห่อพระอุปคุต และการขึ้นท้าวทั้งสี่

จัดสร้างห่อพระอุปคุต โดยมากมักถือเอาทิศตะวันออกเฉียงเหนือของบริเวณพิธีเป็นสำคัญเครื่องประกอบพิธีมีกรวย ๗ อัน ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑ เมตร (หมายถึงพระเจ้าอโศกและฤๅษีทั้ง ๖) ขจัดราชวัตร ฉัตรธง ในห่อพระอุปคุตมีเครื่องอัฐบริขารผ้าไตร เสื้อสาตอาสนะ พัดไม้เท้า หมากพลู น้ำต้น บาตร และให้กางสัปทนด้วย เสร็จแล้ว ก่อนที่จะถึงวันงาน ๑ วันให้อาจารย์วัดนิมนต์พระสงฆ์ (๑ รูป) คนหามห่อพระอุปคุต พร้อมด้วยชาวบ้านแห่ฆ้องกลองรำรำไปยังทำน้ำแห่งใดแห่งหนึ่งเพื่ออาราธนาพระอุปคุต เมื่อไปถึงทำน้ำที่กำหนดแล้ว ให้อาจารย์กล่าวคำนิมนต์แล้วก้มลงจับก้อนหิน ๑ ก้อน (ขนาดมือจับได้) แล้วนำไปวางไว้ในห่อพระอุปคุต เสร็จแล้วชาวบ้านทั้งหมดก็ช่วยกันแห่ห่อพระอุปคุตกลับไปยังบริเวณพิธีงาน แล้วนำไปประดิษฐานไว้ในบริเวณที่ได้จัดเตรียมไว้ แล้วประกาศให้ชาวบ้านใส่บาตรพระอุปคุตทุกเช้าจนกว่างานจะเสร็จสิ้น และเมื่องานเสร็จสิ้นแล้วก็ต้องนิมนต์พระอุปคุตส่งกลับยังบริเวณทำน้ำตามเดิม และนอกจากจัดตั้งห่อพระอุปคุตแล้วยังต้องมีการขึ้นท้าวทั้งสี่อีกด้วย โดยจัดตั้งไว้ในบริเวณที่ใกล้กันกับห่อพระอุปคุต

พิธีถวายตूप

เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมกันยังบริเวณพิธีแล้ว ส่วนมากมักจะเริ่มพิธีประมาณบ่าย ๓ หรือบ่าย ๔ โมง อาจารย์นำไหว้พระรับศีล สุมาครัวตาน กล่าวนำถวายตूप พระสงฆ์อนุโมทนาก่อนอนุโมทนาพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์อาจกล่าวแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยก็ได้

การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี

เตรียมเครื่องขันห้า คือดอกไม้ ๕ กลุ่ม เทียนเล่มบาท ๕ เล่ม ขิง ข่า น้ำมันส้มป่อย ผลไม้ ส้มหวาน ลูกเฟือกหัวมัน หมากพลู ข้าวตอกดอกไม้ จักรวมใส่ในพาน (ขันโตก) เดียวกัน เพื่อให้ พระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีเข้ากรรมสถานถิติกัณฑ์ และรวมทั้งจัดขัน หรือพานดอกไม้ เทียน ๒ เล่มให้พระสงฆ์สำหรับอธิษฐานอุบถด้วย จัดให้ครบจำนวนสงฆ์ที่นิมนต์มา

๑.๕.๒ วิธีการของการเข้าถาสนถิติกัณฑ์กรรม

จัดเตรียมขันข้าวตอกดอกไม้ เทียนเล่มบาท ๑ คู่ จัดให้ครบทุกรูปให้ แต่ละรูปจุดเทียนแล้ว กราบลง ๓ หน แล้วว่า

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (๓ จบ)

อิตปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ ฯ

กัมกราบลง กล่าวคำถวายชีวิต ดังนี้

พุทฺธัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ

สุวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อกะลิกโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ ฯ

เสร็จจากพิธีขึ้นวัดรยถาสนถิติกัณฑ์กรรมแล้ว ให้พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ กล่าวคำขึ้น ขัน ๕

หลังจากการสวดมนต์ในภาคเช้าเสร็จ พระภิกษุสงฆ์ก็ออกบิณฑบาตโดยที่ศรัทธา ประชาชนพากันมาใส่บาตรร่วมกัน และในตอนนี้หากว่าคณะศรัทธาจะร่วมทำบุญด้วยการถวาย กัณฑ์เทศน์ หรือถวายสังฆทานก็สามารถทำได้ ซึ่งในภาคเช้าหลังจากที่พระภิกษุสงฆ์ฉันเช้าเสร็จ แล้วก็เข้าไปบำเพ็ญภาวนาอยู่ในอุบถที่ได้จัดทำไว้ จนถึงเวลาฉันเพลก็ออกมาร่วมกันฉันหรือบวง ารูปจะฉันมีเนื้อเดียวจะฉันตามสะดวก จนถึงเวลาตอนเย็นก็เริ่มไหว้พระสวดมนต์

การเข้ากรรมแบบ “ขถาสนถิติกัณฑ์” มีความหมายตามนัยแห่งพระบาลีว่า “องค์แห่งผู้ถือ การอยู่ในเสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ ไม่เลือกเสนาสนะเอาตามความพอใจตัวเอง” เป็นวัตรข้อที่ ๑๒ ในรุดคควัตรทั้ง ๑๓ ข้อ มีคำสมาทานว่า “เสนาสนะนะ โลลุปปัง ปะฎิกขิปามิ” (๓ หน), “ขถาสนถะ ติกังคัง สะมาทियามิ” (๓ หน) เมื่อสมาทานเอาดังนี้แล้ว ก็ควรอยู่ในเสนาสนะอันท่านตกแต่งไว้ นั้น ไม่ควรตกแต่งหรือว่าถือเอาตามความชอบใจของตนเอง และไม่ควรรใช้ให้ผู้อื่นจัดทำ หรือประดับ ตกแต่งเสนาสนะ อันชอบใจให้แก่ตนด้วย ภิกษุ (เกิดความโลภ) ทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำ หรือ

ประดับตกแต่งยังเสนาสนะเพื่อให้เป็นที่ชอบในแก่ตนก็ดี วัตรของภิกษุนั้นถือว่าถูกทำลาย (เป็นโมฆะ) ไป

ภิกษุผู้ถือวัตรยถาสันถติกังคะ มี ๓ ประเภท คือ

๑. อุกกัฏฐภิกษุ ผู้รักษาอย่างอุกฤษฏ์ ไม่ได้เพื่อจะถามเสนาสนะที่ถึงแก่ตนว่า เสนาสนะนี้มีในที่ไกลแลฤา เสนาสนะนี้มีในที่ใกล้แลฤา เสนาสนะนี้ร้อนแลฤา และที่มชาติเป็นอาทิเบียดเบียนแลฤา เสนาสนะนี้ร้อนแลฤา เสนาสนะนี้เย็นแลฤา เมื่อเสนาสนะอย่างใดอย่างหนึ่งมาถึงแก่ตน ก็อยู่ในเสนาสนะเช่นนั้น ไม่ถามถึงเหตุแห่งการได้มา

๒. มัชฌิมภิกษุ ผู้ปฏิบัติอย่างกลาง ได้เพื่อจะถาม แต่ทว่าไม่ได้เพื่อจะไปแลดูด้วยสามารถแห่งความปรารถนา ถามได้ แต่ทว่าไม่สามารถเลือกดูเอาตามความปรารถนาของตนเองได้

๓. มุทุกภิกษุ ผู้ปฏิบัติอย่างต่ำ ได้เพื่อจะไปแลดู ถ้าแล้วไม่ชอบใจเสนาสนะนั้น ก็ถือเอาเสนาสนะอื่น สามารถไปเลือกดู และหากเสนาสนะนั้นไม่ถูกใจตนก็สามารถเปลี่ยนไปอยู่ในเสนาสนะอื่นได้

ในคัมภีร์พระวิสุทธีมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการถือวัตรยถาสันถติกังคะ ว่ามี ๖ ประการคือ

๑) หมายถึงจะให้พระภิกษุกระทำตามพระโอวาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “พึงเป็นผู้ยินดีอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้ ไม่เลือกเสนาสนะตามความพอใจตัวเอง”

๒) เป็นประโยชน์เกี่ยวแก่การประพฤติพรหมจรรย์

๓) สามารถละเสียซึ่งข้อกำหนดในเสนาสนะว่าชั่วว่ดี

๔) สามารถละเสียซึ่งความยินดี และความไม่ยินดีในเสนาสนะ

๕) สามารถปิดกั้นเสียซึ่งตัณหาความมักมาก

๖) สามารถประพฤติตน และตั้งอยู่ในคุณอันดีทั้งหลาย มีอัปปิจจตาคุณเป็นอาทิ

นอกจากอานิสงส์ หรือความดีทั้ง ๖ ประการที่พระภิกษุผู้ถือปฏิบัติในชุดงควัตรข้อนี้ จะได้รับโดยตรงแล้ว ก็ยังมีอานิสงส์ที่จะเกิดขึ้นกับชาวโลกทั่วไปเป็นอันมากอีกด้วย นั่นก็คือเป็นการถือโอกาสปลูกฝัง ฝึกฝนอบรมคุณธรรมและความดีงามให้เกิดในสังคมอีกประการหนึ่งด้วย นับเป็นการประพฤติประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นตามปัจฉิมพุทธโอวาทนั่นเอง ที่ว่า จรล ภิกขว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”^๘

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

การเข้ากรรมในล้านนา มีหลากหลายรูปแบบดังกล่าวมาแล้ว และมีวิธีการแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของการเข้ากรรมทั้ง ๕ รูปแบบ อย่างไรก็ตาม การเข้ากรรมในล้านนาทั้ง ๕ รูปแบบ ถือเป็นรูปแบบที่ล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักการของการปฏิบัติธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ส่วนรวมทั้งคณะสงฆ์และชาวบ้านต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และยังความสามัคคีให้เกิดแก่หมู่คณะพุทธบริษัทเพื่อความดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

บทที่ ๔

คุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

การเข้ากรรมในล้านนาเป็นวิธีการที่จะชักนำให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจและเข้าถึงสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาโดยอาศัยรูปแบบในการปฏิบัติเพื่อเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจทำให้ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ทั้งประพจน์ปฏิบัติ การเข้ากรรมในล้านนานั้นมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มีวิธีการที่ต่างกันออกไป การเข้ากรรมในล้านนาเป็นพิธีกรรมอันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นในเรื่องของการปฏิบัติ ลักษณะของการเข้ากรรมที่ปรากฏในล้านนานั้นนอกจากจะเป็นการปฏิบัติธรรมแล้วยังทำหน้าที่ในการเผยแผ่ อธิบาย ชักชวน ขยายอรรถแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าออกไป นอกจากนั้น สาระที่แฝงอยู่ใน การเข้ากรรมในล้านนายังก่อเกิดปัญญาและข้อคิด ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๒ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๓ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนาในคัมภีร์อานิสงส์

๔.๔ อิทธิพลของการเข้ากรรมในล้านนาที่มีต่อสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณีของล้านนา

๔.๕ องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๑ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๑.๑ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาด้านจิตใจ

การเข้ากรรมในล้านนาโดยทั่วไปแล้วก็คือการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณร ที่เรียกว่า การเข้ากรรมนั้นเป็นภาษาถิ่น คือการปฏิบัติกัมมัฏฐาน การเข้า คือการปฏิบัติ การยึดถือประพจน์ตาม ส่วนกรรม ในที่นี้คือกัมมัฏฐาน ต่างจากกรรมที่แปลว่า การกระทำ ดังนั้น การเข้ากรรม หรือ การเข้ากัม ก็คือการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง สังคมล้านนาในอดีตได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาคือการประพจน์ตามธุดงค์ ๑๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเข้ากรรมนั้นจะส่งผลให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ ต่อผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ากรรมจึงมีคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนี้

๑) ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติ

การดำรงชีวิตของมนุษย์เราสิ่งที่จำเป็นในชีวิตนอกจากปัจจัย ๔ แล้วหลักในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะหลักปฏิบัติเพื่อให้ถึงเป้าหมายของชีวิตตามหลักของศาสนาเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจ เพราะการปฏิบัติเพื่อให้ถึงเป้าหมายแห่งชีวิตนั้นเป็นไปเพื่อพัฒนาจิตใจของตนทั้งนี้สิ่งแรกที่เป็นเป้าหมายของชีวิตคือการมีสมาธิ คือความตั้งมั่น การเข้ากรรมในล้านนานั้นหลักปฏิบัติที่พึงให้เกิดขึ้นคือ สมาธิ เพราะสมาธิเป็นความตั้งมั่นของชีวิต ความตั้งมั่นของจิต เพื่อที่จะให้เข้าถึงซึ่งปัญญา เมื่อมีปัญหาแล้วก็สามารถที่จะรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ดังภาษิตที่ว่า “สมาธิ ภิกขเว ภาเวถ สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ” แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงยังสมาธิให้เกิด คนผู้มีจิตเป็นสมาธิแล้ว ย่อมรู้ตามจริง^๑ หมายความว่า การเข้ากรรมนั้นเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดสมาธิ เมื่อชีวิตดำรงอยู่ด้วยสมาธิแล้วย่อมที่จะเห็นธรรมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนสามารถที่จะละสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ดีงามออกจากชีวิตได้ อันได้แก่ นิเวศ ๕ คือ

๑. กามฉันทะ ความพอใจในกาม ความต้องการกามคุณ
๒. พยาบาท ความคิดร้าย ความขัดเคืองแค้นใจ
๓. ถีนมิทธะ ความหดหู่และเซื่องซึม
๔. อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ ความกระวนกระวายกลุ่มกัณฑ์
๕. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย^๒

๒) แก่ใจสถานะที่ไม่เหมาะสมของชีวิตมนุษย์

สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้มนุษย์ไม่มีเวลาและไม่มีโอกาสได้เป็นตัวของตัวเองมากนัก ภาวะที่ไม่เหมาะสมไม่เป็นไปตามธรรมชาติดังกล่าว ทำให้เกิดอาการวิปริตในจิตใจของมนุษย์ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ โดยมนุษย์จะมีอารมณ์หงุดหงิด เป็นโรคประสาท ฉะนั้น การเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรม จะทำให้จิตใจของมนุษย์มีความเข้มแข็งขึ้น โดยรูปแบบของการปฏิบัติธรรม การตั้งสมณญานั้นการชวนขวยกิจในทางที่ถูกคือคือการได้ช่วยชวนขวยในการให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติธรรม เข้ากรรมมีฐานจัดเป็นกุศลกรรมบถอย่างหนึ่งที่สามารถแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของชีวิตตนเองได้ อย่างเช่น เมื่อเกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจขึ้นมาหากมีจุดมุ่งหมาย หรือมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการสร้างในสิ่งที่ดี ช่วยเหลือสังคมทำ

^๑ คณาจารย์เถียงเชียง, พุทธศาสนสุภาษิต นักธรรมชั้นเอก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เถียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๕.

ให้เกิดจิตสาธารณะ จิตใจได้รับการขัดเกลาสามารถแก้ไขสิ่งที่ไม่ดี อีกทั้งยังได้รับความผ่อนคลายทางจิตใจ เนื่องจากการแก้ไขภาวะจิตใจที่เป็นอยู่ เข้าไปในโลกแห่งความเป็นจริงและยกระดับภาวะจิตใจในระดับหนึ่ง

๓) ขัดเกลาจิตใจให้ผ่องแผ้วและสูงส่ง

การเข้ากรรมในล้านนา คือ การขัดเกลาอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ้าไม่มี การขัดเกลาจิตใจ อารมณ์ความนึกคิดบ้าง สัญชาตญาณดิบจะครอบงำมนุษย์ ทำให้มนุษย์อาจ หันเข้าหาความรุนแรงและก่ออาชญากรรมมุ่งแต่จะทำลาย การขัดเกลาจะช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นและเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต ซึ่งเกิดจากความประทับใจความซาบซึ้งในการเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรมนั้น ๆ ดังที่ ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า เป้าหมายของชีวิต คือสันติสุขส่วนบุคคล เป้าหมายของสังคมคือ สันติภาพของสังคม เป้าหมายที่พึงปรารถนานี้ สำเร็จได้โดยขึ้นอยู่กับการมีจริยธรรมอย่างถูกต้อง ซึ่งหมายความว่า การที่จะมีจริยธรรมอย่างถูกต้องนั้นต้อง ได้รับการศึกษาเรียนรู้ระดับภาวะจิตใจให้สูงขึ้น ซึ่งการเข้ากรรมหรือการปฏิบัติกรรมฐานจะเป็นสิ่งที่ช่วยยกระดับให้ภาวะจิตใจสูงขึ้นตามลำดับและสามารถบรรลุเป้าหมายคือพระนิพพานได้^๓

๔) ผลจากการปฏิบัติ

ชีวิตของคนเราบางครั้งอาจพบความท้อแท้ เมื่อความท้อแท้เกิดขึ้นก็จะกัดกร่อนจิตใจทำให้เศร้าหมองหดหู่ การแก้ความท้อแท้วิธีหนึ่งที่พระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้คือ

การเบี่ยงเบนอารมณ์ท้อแท้ไปสู่อารมณ์อื่น ได้แก่ การหัน ไปสนใจอย่างอื่น แทนที่จะจมอยู่กับความท้อแท้ อย่างที่เรียกว่าเปลี่ยนอารมณ์ เป็นการจับได้อารมณ์ท้อแท้ออกไปโดยเอาอารมณ์อื่นมาแทนที่ การถอนใจออกจากอารมณ์ท้อแท้แม้เพียงชั่วขณะโดยตัวมันเองก็ทำให้อารมณ์นั้นคลายพิชิตลงไปได้มาก ถ้าทำบ่อยครั้งเท่าไร ความรวดเร็วและความร้อนแรงของอารมณ์ในการเข้ามาจู่โจมจิตใจของเราก็น้อยลงเท่านั้น ถ้าเราเอาอารมณ์ประณีตมาแทนที่ได้มากเท่าไร ก็จะช่วยลดทอนความท้อแท้ได้มากเพียงนั้น แต่คนส่วนใหญ่มักเอาอารมณ์หยาบมาแทนที่ความท้อแท้ เช่น ความมีเมตตาจากเหล่า มันก็ช่วยได้หรือแค่ก็เพียงชั่วครู่ชั่วยาม ชั่วยังสร้างปัญหาอย่างอื่นขึ้นมา เกิดความสำมะเลเทเมาหรือจิตเกิดด้านหยาบขึ้นมา ไม่อาจเข้าถึงความสุขประณีตได้ การอ่านหนังสือที่ชอบก็สามารถลดทอนความเหนื่อยหน่ายท้อแท้ใจได้ เพราะช่วยหันเหจิตใจออกห่างจากอารมณ์ดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง ต้องไปจดจ่ออยู่กับอารมณ์ที่ไม่ละเอียดประณีตเกินไปนัก เป็น

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, **ธรรมสำหรับครู**, (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

อารมณ์ที่สร้างความเพลินใจบ้าง แต่ไม่มากถึงกับปลุกเร้าจิตใจจนเส่สาย เพลงหรือหนังสืออาจอยู่ในข่ายนี้ได้^๔

จากคำกล่าวข้างต้นการที่ชีวิตของเรานั้นได้ประสบกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาจะทำให้เกิดความท้อแท้ ไม่มั่นใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งผลจากการเข้ากรรมนั้นสามารถทำให้ชีวิตที่ท้อแท้กลับมีความหมายขึ้นมาได้ ด้วยหลักของการปฏิบัติในกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการซึ่งประกอบด้วย^๕

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. อทินนาทานา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการประพฤติดิฉินในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเท็จ
๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดส่อเสียด
๖. ผรุสสาย วาจา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดคำหยาบ
๗. สัมผัสปลลาปา เวรมณี	เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเพ้อเจ้อ
๘. อนภิชชา	ความไม่โลภอยากได้ของเขา
๙. อพยาบาท	ความไม่ปองร้ายเขา
๑๐. สัมมาทิฎฐิ	ความเห็นชอบ

ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับกุศลกรรมบถว่า^๖

คุณกรจุนทะ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้แล คุณกรจุนทะ บุคคล ผู้ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ ลูกขึ้นจากที่นอนแต่เช้าตรู่ ถึงแม้จับต้องแผ่นดิน ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จับต้องแผ่นดิน ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จับต้องโคลมยสด ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จับต้องโคลมยสด ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จับต้องหญ้าอันเขียวสด ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จับต้องหญ้าอันเขียวสด ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเองถึงแม้บ้ำาเรอไฟ ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่บ้ำาเรอไฟ ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ประนมอัญชลินอบน้อมพระอาทิตย์ ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเองถึงแม้ไม่ประนมอัญชลินอบน้อมพระอาทิตย์ ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ลงน้ำ ๓ ครั้งทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่ลงน้ำ ๓ ครั้งทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ก็

^๔ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนากับคุณค่าร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๕-๑๔๘.

^๕ ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๓๕๕/๓๒๑., ที.ปาฎิ. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๒๘๔., ม. มู. (ไทย) ๑๒/๕๑๒/๕๒๓.

^๖ อัง.ทสก. (ไทย) ๑๖ / ๒๔๒/๒๑๒.

เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่ากุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้เป็นความสะอาดด้วย เป็นตัวทำให้สะอาดด้วย คุณกรจุนทะ ก็เพราะเหตุแห่งการประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ เทวดาทิ้งหลายย่อมปรากฏ มนุษย์ทิ้งหลายย่อมปรากฏ หรือว่าสุคติอย่างใดอย่างหนึ่งแม้อื่นจึงมี ฯ

แสดงว่าการประพฤติปฏิบัติตามหลักของกุศลกรรมบถนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยในการขัดเกลาให้เกิดความผ่องใส ช่วยให้อุทิศใจสะอาดแม้ประโยชน์จากการประพฤติปฏิบัติกุศลกรรมบถก็จะช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติตามได้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ เพราะการเข้ากรรมนั้นก็เป็น การช่วยในการขัดเกลาจิตใจอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์เพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า^๑

พระเจ้าธรรมิกราชทรงฉลาดในอุบาย เมื่อครองราชสมบัติด้วยอุบายอัน เป็นธรรม คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ อันบัณฑิตแนะนำกล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ พึงยังมหาชนผู้กำเรปร้อนกายและจิตใจดับหายไป เหมือนนมหามมชยยังแผ่นดินให้ชุ่มชื้นด้วยน้ำ ฉะนั้น

เมื่อผู้ปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือชาวบ้านก็ตามที่ได้ปฏิบัติช่วยเหลือในการเข้ากรรมแล้วในล้านนายังมีความเชื่อว่า เมื่อมีการเข้ากรรมเมื่อใดหากได้ช่วยเหลือให้พระภิกษุสงฆ์ได้เข้ากรรมย่อมจะมีอานิสงส์ กล่าวคือจะได้ประโยชน์จากการถือเอาการเข้ากรรมนั้นคือความสุขที่ได้มีความสุขในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันหรือในการทำงานต่าง ๆ และให้ผลได้จริง มีทั้งความสุข สงบเย็นทั้งกายและจิตใจ เพราะความสุขที่ยิ่งกว่าความสงบไม่มี ดังพระบาลีที่ยืนยันผลการปฏิบัติตามธรรมที่ว่า ผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติ ย่อมเป็นสุข^๒ พระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติ^๓ พระธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้^๔ ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุกคติ^๕ ซึ่งสามารถสรุปผลที่เกิดจากการปฏิบัติในการเข้ากรรมได้ดังนี้

^๑ พุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๓/๑๖/๒๒๘.

^๒ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๒ : นตฺถิ สนนฺตีปรํ สุขํ.

^๓ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗,๓๘. พุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๖๖ : ธมฺมจารี สุขํ เสติ.

^๔ พุ.ชา.ทสก. (ไทย) ๒๗/๒๕๐, พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๑๔ : ธมฺโม หเว รุกฺขติ ธมฺมจารี.

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๘, พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๖๐, พุ.ชา.ทสก. (ไทย) ๒๗/๒๕๐. : ธมฺโม สุจฺฉินฺโณ สุขมวาทติ.

^๖ พุ.ชา.ทสก. (ไทย) ๒๗/๒๕๐, พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๑๔ : น ทุกฺคตฺถิ กจฺจฺจติ ธมฺมจารี.

๑. สุขกับตน

ผู้ที่เข้ากรรมนั้นปฏิบัติตามหลักธรรม ย่อมสามารถมีความสุขด้วยตนเอง และสามารถอยู่กับตัวเองได้ มีความสุขด้วยตนเอง ก็คือ สามารถสร้างความสุขให้กับตัวเองหรือมีความสุขได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งใครหรืออำนาจใด ๆ มาสร้างให้หรือบันดาล แต่ความสุขที่เกิดจากการเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานเป็นความสุขเกิดขึ้นเอง เพราะการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับธรรม และที่สำคัญคือสามารถอยู่กับตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งผู้ที่ปฏิบัติธรรมและผู้ที่ขวนขวายในการช่วยเหลือเกื้อกูล เพราะหลายคนที่ไม่สามารถอยู่เพียงลำพังผู้เดียวได้ มีทั้งความกลัว ความเหงา ความว้าเหว่ แม้กระทั่งจะไปในที่ใด ๆ ก็ไม่สามารถที่จะไปผู้เดียวได้ ต้องคอยหาเพื่อนไปด้วย บางครั้งชวนเพื่อนแล้ว แต่เพื่อนไม่ไปก็ไม่พอใจ โกรธเพื่อนอีก เหล่านี้ล้วนเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิต ผู้เข้าใจในหลักธรรมจะไม่เกิดปัญหาเหล่านี้ ดังภาษิตที่ว่า เพราะการละเหตุแห่งทุกข์ได้ ย่อมเป็นสุขในที่ทั้งปวง^{๑๑}

๒. สุขกับคน

การเข้ากรรมนั้นเป็นการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม แต่ความจริงก็คือเราจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไม่ว่าสังคมใดก็ตามหนึ่ง ไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้เพราะเราไม่ได้อยู่เพียงคนเดียวในโลก ดังนั้นการเข้ากรรมนั้นจึงเป็นการอยู่ร่วมกันและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคมจึงต้องมี การพึ่งพิงอาศัยกันก็เกิดขึ้น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยธรรมชาติดังที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า

ในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมจะมีกฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณีสำหรับถือปฏิบัติเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขในสังคมนั้น ไม่ได้มีไว้เพื่ออื่นใด ดังนั้นถ้าหากเราไม่สามารถยอมรับหรือนำมาปฏิบัติตามคตินิยมของสังคมนั้นได้ เราก็ไม่สามารถอยู่ร่วมในสังคมนั้นได้ หรืออยู่ได้ก็ไม่มีความสุข จะมีความรู้สึกขัดแย้งและความแปลกแยกอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังเป็นตัวปัญหา ก่อความไม่ผาสุก ความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ ด้วย^{๑๒}

ในการเข้ากรรมนั้นจะไม่ประสบปัญหาดังกล่าว และจะไม่เป็นตัวสร้างปัญหาให้แก่คนในสังคม หากแต่จะสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมนั้นอย่างมีความสุขได้ เพราะจะสามารถรู้จักปรับตัว ปรับความคิด ให้เหมาะสมกับสังคมอยู่บนความถูกต้อง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความพร้อม

^{๑๑} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๕. : สัพพตถ ทุกขสุต สุขุ ปหานั.

^{๑๒} จำนวนัก ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๖๒.

เพียงของหมู่คณะให้เกิดสุขได้”^{๕๕} หรือดังที่สมเด็จพระสังฆราช (สา) นิพนธ์ไว้ว่า “ความพร้อมเพียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ”^{๕๖}

๓. สุขกับงาน

การเข้ากรรมไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็ตามมนุษย์จะมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวงาน คนทำงาน ผลของงาน ค่าตอบแทนการทำงาน และ จิตวิญญาณของคนทำงาน คนที่จะมีความสุขกับการทำงานต้องมีท่าทีหรือทัศนคติที่ถูกต้องกับส่วนประกอบหรือกระบวนการในการทำงานคือ

๑) ตัวงาน หมายถึง งานที่กระทำอยู่ โดยมากจะมีความประสงค์มุ่งหวังที่จะทำงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนก็มีเกณฑ์ในการเลือกงานต่างกัน ตามที่ตนเองถนัด ตามที่ตนเองชอบ หรือเลือกทำงานเท่าที่มีโอกาสจะทำได้ ซึ่งการเข้ากรรมนั้น งานที่เกี่ยวข้องจะเป็นงานใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมสถานที่แล้วแต่ต้องอาศัยคนทำทั้งสิ้น ชาวบ้านที่มาช่วยเหลือก็เลือกทำในสิ่งที่ตัวเองถนัดและที่ตนเองชอบ หมายความว่าทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมายแต่ละด้านเป็นต้น

๒) คนทำงาน มนุษย์เองที่เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จของงานหรือเป็นตัวแปรในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายของงานแต่ละอย่าง จะบรรลุเป้าหมายหรือขึ้นอยู่กับคนทำงานว่าจะมีความรู้ความสามารถในตัวงานมากน้อยเพียงใด และที่สำคัญมีคุณธรรมในการทำงาน เช่น ความขยัน ความอดทน ความสามัคคี ต่างระดับกัน ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามในการเข้ากรรมต้องอาศัยความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมกันทำงานในแต่ละด้านตามที่ตนเองถนัด และเป็นเครื่องชี้วัดว่าการเข้ากรรมนั้นจะราบรื่นหรือไม่อย่างไร เพราะต้องประสานงานร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อให้การเข้ากรรมนั้นบรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้

๓) ผลของงาน คือผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ขับเคลื่อนให้เป็นผลงานออกมาตามเป้าหมายนั้น ๆ ซึ่งผลของงานในระดับนี้ถือว่าเป็นผลโดยตรงของการกระทำงานนั้น ๆ ผลที่ได้จากการทำงานจริง ๆ ก็คือผลของงานตรงนี้ คือบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้เป็นขั้นเป็นตอน

๔) ค่าตอบแทนในการทำงาน โดยความหมายของค่าตอบแทนทั่วไปนั้นหมายถึง ค่าจ้างแรงงานในการทำงาน แต่ในการเข้ากรรมนั้นค่าตอบแทนในการทำงานคือความสุขใจในบุญกุศลที่ได้ร่วมกันทำและสร้างขึ้นเป็นค่าตอบแทนทางจิตใจในความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและการชวนขยายดูแลช่วยกิจการให้สำเร็จลุล่วง

^{๕๕} บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๑, บุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๑๘ : สุขา สงฆสุต สามคคี.

^{๕๖} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, พุทธศาสนาสุภชาติ เล่ม ๑., (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๖๗.

๕) จิตวิญญาณของคนทำงาน ทักษะคดีที่มีต่องาน การกระทำงาน ผลงาน มีความคิดมีความรู้สึกต่อกระบวนการต่าง ๆ เป็นความภาคภูมิใจและเป็นประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชุมชนที่ร่วมกันสร้าง ร่วมกันทำ และร่วมกันได้รับผลของการทำกิจนั้น ๆ

๔. สุขกับโลก

การดำรงอยู่ในสังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเข้ากรรมเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นต่อชุมชนส่วนมากทำให้เกิดภาพลักษณ์ในการที่จะเรียนรู้และปรับตัวให้เข้าตามโอกาสต่าง ๆ ซึ่งโลกนั้นในทัศนะทางพระพุทธศาสนาแบ่งได้ ๓ อย่างคือ

๑) สังขารโลก การได้เรียนรู้จักสังขารของตนเอง การได้เห็นลักษณะที่แท้จริงของตัวเองหรือโลกของตัวเองที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่เรียกรวมว่า สังขาร

๒) สัตว์โลก การเรียนรู้จักสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เพราะการเข้ากรรมล้วนต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน การได้เรียนรู้โลกของสิ่งมีชีวิตก็เท่ากับการศึกษาพิจารณาดูตัวเอง

๓) โอกาสโลก การเรียนรู้ถึงที่อยู่ อากาศ ลักษณะของภูมิศาสตร์ ความแตกต่างของที่อยู่อาศัย เป็นต้น

การเรียนรู้และอยู่กับโลกทั้ง ๓ อย่างนี้ย่อมเกิดความสุขขึ้นเพราะมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์และที่สำคัญสามารถมีแนวทางเพื่อดำรงชีพอยู่ร่วมกับโลกทั้งสามนี้อย่างเป็นสุขได้

๕. สุขกับธรรมชาติ

ธรรมชาติมีความหมายเฉพาะลงมาถึงขั้นหนึ่ง เมื่อมีการเข้ากรรมเกิดขึ้นก็คือการอยู่กับธรรมชาติ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติที่เป็นสภาพแวดล้อมตัวเราทั้ง ดิน น้ำ ป่า อากาศ ซึ่งการเข้ากรรม วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งคือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างประสานกลมกลืนเพื่อพัฒนาชีวิตตนเอง มิใช่เป็นศัตรูที่คอยทำลายล้างธรรมชาติให้หมดไป กลับทำให้เกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของธรรมชาติ ในแง่หนึ่งของการเข้ากรรมนั้นเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ คือ ยอมรับและทนต่อสภาพนั้นได้ แต่ถ้าทนไม่ได้หรือรับสภาพนั้นไม่ได้ ก็เป็นความทุกข์ พระพุทธศาสนาจะชี้ให้เห็นถึงความจริงและตระหนักยอมรับความเป็นไปของธรรมชาติ

๔.๑.๒ คุณค่าของการเข้ากรรมในลัทธิด้านสังคม

การเข้ากรรมเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะของความเป็นชุมชน สังคมในที่นั้น ๆ เพราะเป็นการแสดงออกถึงการมีความร่วมมือกันภายในสังคมทุกส่วนของชุมชนเอง ไม่ว่าจะป็นด้านใดก็ตาม เพราะการเข้ากรรมไม่ใช่เรื่องของคนเพียงคนเดียว แต่การเข้ากรรมเป็นการทำเพื่อให้เกิดผลร่วมกันในสังคม ซึ่งการเข้ากรรมในด้านนี้จะส่งผลต่อสังคมโดยตรง กล่าวคือ การเข้ากรรมจะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จำต้องอาศัยร่วมกันในการดำเนินงานของทางศาสนาและชุมชนจึงจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ

ทางด้านศาสนาโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติธรรม กับชุมชน คือผู้ช่วยเหลือคอยอุปถัมภ์ ซึ่งทั้งสองยอมได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และให้ถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งในทัศนะของการเข้ากรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา คือ ความดับทุกข์ ภาวะที่ไร้ปัญหาชีวิตที่จะทำให้ชีวิตเป็นทุกข์เรียกว่าเป็นประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่ควรพัฒนาตนเองไปให้ถึงจุดนั้นให้ได้ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็นระดับดังนี้^{๑๓}

๑) ประโยชน์ในระดับต่ำ ซึ่งหมายถึงประโยชน์ที่มนุษย์พึงมีพึงได้ในปัจจุบัน เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือความมีพร้อมทางวัตถุเท่าที่จำเป็นต่อชีวิต ในอันที่จะนำพาให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้ ซึ่งแนวปฏิบัติเพื่อให้ถึงประโยชน์ในระดับนี้ ได้แก่ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ คือ สัมมาวาจาและสัมมาอาชีวะนั่นเอง เป็นการดำเนินชีวิตที่มีความเพียรพยายามอย่างถูกต้อง ด้วยความขยันหมั่นเพียร การรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การคบเพื่อนที่ดี การเลี้ยงชีพพอเหมาะพอควรตามอัตภาพที่เรียกว่า พออยู่พอกิน ประโยชน์ในระดับนี้เรียกว่า มนุษยสมบัติ

๒) ประโยชน์ระดับกลาง หมายถึง ประโยชน์ที่มนุษย์พึงมีพึงได้ในอนาคตอันใกล้ และไกล จนถึงโลกหน้า ที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลให้ไปถึงตรงนั้น คือหลักสัมปรายิกัตถประโยชน์ อันมี สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ ประโยชน์ในระดับนี้เรียกว่า สวรรค์สมบัติ

๓) ประโยชน์สูงสุด คือ นิพพาน ภาวะที่ปราศจากตัณหาที่เป็นเหตุของความทุกข์นั่นเอง ซึ่งประโยชน์สูงสุดดังกล่าวนี้ ต้องปฏิบัติตามองค์ทั้งแปดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ยิ่งและไม่หย่อนไปกว่ากัน จึงจะทำให้ได้รับประโยชน์สูงสุดที่ว่านี้ ดังนั้น การปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ในสองระดับข้างต้นจะต้องไม่เป็นขัดแย้งที่จะไม่ให้เกิดประโยชน์นี้ ประโยชน์ในระดับนี้เรียกว่า นิพพานสมบัติ ดังปรากฏในการขึ้นขึ้นในการเข้ากรรมว่า^{๑๔}

ปฐาสมมาคารวะ ขอพระปัญจะแก้วห้าประการ มีธรรมะเมตต่าปะฎีกะคะหะ รับเอายัง สัพพะวัตถุปฐาตานัง ดังหลายมวลฝูงนี้แล้ว ขอจุงขุนณาผายโศค ลาลดโทษปาปะกัรรณดังหลาย กลายเป็นอโหสิกรรม อย่าหือเป็นนิวณะธรรม กัรรณอันกล้าหายบ อันจักการบห้ามเสียดัง หนตาง ไปสู่ซันฟ้าและเนรปานแก่ ผู้ซ้างหลาย อันได้ปฐาแล้วขอสมมา อันว่าปมาทะธรรมและกัรรณดัง หลาย แม่นว่าเกิดมีแสนสิ่ง ขอจุงม้วยมิงกลับหายไปพรำ เป็นดั่งน้ำกลิ้งตจากใบบัวใบบอน ประสิทธุขอหือผู้ซ้างหลาย ได้บัววิสุทธิหมดใสพรำ เป็นดั่งน้ำช่วยแก้ว หือได้ตั้งอยู่แล้วมีสุข ปันจากคุกข์ หือได้ปฏิบัติจัสติภาวนา สืบต่อศาสนาไปใจ ๆ

^{๑๓} พิศุทธิ โคตรสุโพธิ์, หลักพระพุทธศาสนา, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๖๖.

^{๑๔} คำขึ้นขึ้น ๕ โกฎากวัตรยถาสันถติกักรุดกั.

ดังจะเห็นว่าในการเข้ากรรมนั้นผู้ที่เข้ากรรมจะต้องมีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ และอยู่ในความไม่ประมาท หวังเอาประโยชน์สุขทั้ง ๓ ประการทั้งประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในอนาคต และประโยชน์อย่างยิ่ง เพื่อให้ตนเองได้บริสุทธิ์คือได้เข้าสู่เป้าหมายมีพระนิพพานเป็นต้น

๔.๑.๓ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาด้านการพัฒนาสาธารณประโยชน์

คุณค่าอย่างหนึ่งที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนานั้นนอกจากจะเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ หรือการหลอมรวมสังคมให้เป็นหนึ่งเดียวแล้ว คุณค่าอย่างหนึ่งก็คือการพัฒนาสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในที่นั้น ๆ เพราะการเข้ากรรมในล้านนาถือว่าการเข้ากรรมเป็นการรวมเอาคนในชุมชนมาเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกันคือการสร้างบุญกุศล การสร้างบุญกุศลที่เป็นรูปธรรมถือว่าเป็นสาระสำคัญอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่สังคมล้านนาโดยการสร้างสิ่งต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทั้งสิ้น เช่น การสร้างศาลาในป่าช้า การสร้างถนนเข้าป่าช้า การสร้างห้องน้ำ เจริงตะกอน ก่อสร้างกำแพง เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งสาธารณประโยชน์ร่วมกันทั้งสิ้นมิได้สร้างเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การสร้างสิ่งต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เกิดจากการยอมรับกันภายในสังคมที่เห็นพ้องร่วมกันที่จะดำเนินการสิ่งใด ๆ ให้เกิดขึ้น การเข้ากรรมจึงถือเป็นจุดบรรจบของการมีส่วนร่วมของคนในสังคมล้านนาที่มีการพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูง โดยร่วมมือกันสร้างสาธารณประโยชน์ เพื่อประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติธรรมไปตามพุทธประเพณี ส่วนฝ่ายชาวบ้านก็ได้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นจุดบรรจบของการมาร่วมกัน การเข้ากรรมจึงก่อให้เกิดคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง ทั้งคุณค่าภายในจิตใจและคุณค่าภายในสังคม เพราะการสร้างสิ่งต่าง ๆ นั้นต้องใช้งบประมาณในการสร้างมาก แต่อาศัยความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาผ่านพระสงฆ์ปฏิบัติ ยึดเอาพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการทำบุญและเป็นตัวแทนของทุกฝ่ายในการสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์จึงทำให้การเข้ากรรมในล้านนานั้นมีบทบาทเป็นอย่างมากต่อความคิดและการดำเนินชีวิตของคนในสังคม อาศัยแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาด้วยการร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้าง บูรณะ ปรับปรุงถาวรวัตถุเพื่อใช้เป็นประโยชน์ของส่วนรวม จึงเป็นการริเริ่มหรือเป็นมิตอย่างหนึ่งซึ่งนอกจากจะทำนุบำรุงพุทธศาสนาแล้ว ยังทำนุบำรุงสังคมควบคู่กันไปด้วย

๔.๑.๔ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาด้านประเพณี

ประเพณี คือ ความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผนเป็นพิมพ์เดียวกัน^{๑๕} ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาถือเป็นมิตอย่างหนึ่งของสังคมล้านนาที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อ ความศรัทธา ก่อกำเนิดเป็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าจนมาเป็นประเพณีที่

^{๑๕} เสฐียร โกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๕), หน้า ๑.

ดีงามของสังคม ประเพณีเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยผ่านพิธีกรรม วัฒนธรรม ทำให้ประเพณีเป็นสิ่งที่ทุกคนได้ยึดถือปฏิบัติด้วยความเลื่อมใสและความศรัทธา การเข้ากรรมถือเป็นประเพณีที่สำคัญของล้านนา เนื่องจากการเข้ากรรมมิใช่ทำไปเพื่อทำสืบต่อกันมาเท่านั้น แต่การเข้ากรรมยังถือเอาบริบททางสังคมเป็นพื้นฐาน อาจจะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วยประการหนึ่ง คือการเข้ากรรมนิยมทำในช่วงหน้าหนาวหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วและช่วงเวลานี้ทำให้การเข้ากรรมจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในประเพณีสิบสองเดือนของล้านนานั้น ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ ของภาคเหนืออากาศจะหนาวทำให้เกิดประเพณีการถวายทานข้าวจี ข้าวหลาม ตานหลวงพระเจ้า ขึ้นอีกด้วย คุณค่าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือเป็นประเพณีที่เนื่องด้วยสังคมส่วนรวม เพราะการถวายทานข้าวจี ข้าวหลาม หรือการถวายทานหลวง(ไม้พีน)นั้นก็เพื่อสงเคราะห์ต่อผู้ที่ยากไร้ในสังคม โดยผ่านพิธีกรรม อย่างเช่น การเข้ากรรม เป็นต้น เพราะถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่คนในสังคมจะมารวมตัวกันอยู่มากทำให้เกิดเป็นประเพณีที่ดีงาม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นประเพณีการสงเคราะห์ของชุมชนได้ด้วย

การเข้ากรรมในล้านนาในมุมมองหนึ่งคือเป็นการสงเคราะห์ชุมชนคือเรียกร้องให้คนในชุมชนที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ให้ช่วยในการบริจาคหรือสงเคราะห์แก่ผู้อื่น โดยผ่านประเพณีการเข้ากรรม ซึ่งถือว่าเป็นช่วงสำคัญที่ทำให้สังคมล้านนายังเป็นล้านนา การสงเคราะห์นี้ทำด้วยความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาเมื่อแต่ละคนนำสิ่งของมาถวายรวมกันมากก็เพียงพอที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้มาก ดังจะเห็นได้จากการเข้ากรรมในแต่ละที่มักจะมีการตั้งต้นผ้าป่าขึ้นเพื่อสมทบทุนสร้างหรือทำกิจใด ๆ อย่างหนึ่งตามแต่จะเห็นสมควร อีกประการหนึ่งนั่นถือว่าเป็นพุทธประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งคือเป็นประเพณีของการฝึกฝนตนเองให้มีความอดทน ต่อสู้ และเสียสละเพื่อให้เข้าถึงความสำเร็จตามที่ตนเองตั้งใจไว้อีกด้วย

๔.๑.๕ คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาด้านความเชื่อและพิธีกรรม

ความเชื่อ คือ ความพยายามของคนรุ่นก่อน ๆ เพื่อหาคำตอบให้กับคำถามเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตนเอง หรือเกี่ยวกับตนเอง โดยอาศัยประสบการณ์บ้าง จินตนาการบ้างเพื่อให้ได้คำตอบที่ไม่เป็นเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แต่คนยอมรับแล้วส่งผ่านยังคนรุ่นหลัง ๆ ความเชื่อมักถูกทำให้ขลังยิ่งขึ้นด้วยการประกอบพิธีกรรม^{๒๐}

ความเชื่อ เป็นนามธรรมเป็นกิจกรรมทางจิตที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน ที่ยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่หรือเป็นอยู่โดยมีหลักฐานพยานสนับสนุนอยู่บ้าง เมื่อมีความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็พยายาม

^{๒๐} รัตนาพร เศรษฐกุล, ความเชื่อแลพิธีกรรมของไทย-ไท ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน, เอกสารสัมมนาทางวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๗. (อัคราเนนา)

แสดงออกทางกาย ทางวาจา ต่อสิ่งนั้น ทำให้เป็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดพิธีกรรมที่สำคัญขึ้น พิธีกรรมจะต้องมีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วยถ้าไม่มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่ใช่พิธีกรรม^{๒๑}

พิธีกรรม เป็นแบบอย่างของพิธีกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณี หรือศาสนาให้กระทำและเพื่อให้มีความขลัง มีความหมาย มีความศักดิ์สิทธิ์^{๒๒}

พิธีกรรม หมายถึงการปฏิบัติทางกาย วาจา ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา ตามวันเวลาที่กำหนดไว้ และเป็นการปฏิบัติที่มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย การปฏิบัตินั้นอาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ได้ เช่น การสวดมนต์คนเดียว หรือเป็นเรื่องส่วนรวมก็ได้ เช่น การทำพิธีบูชาในโบสถ์ในวันอาทิตย์^{๒๓}

ดินแดนล้านนาไทยสมัยก่อนพระพุทธศาสนาแผ่เข้ามา นับถือลัทธิผีสาวเทวดา เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนล้านนาไทย ชาวล้านนาไทยไม่ได้ละทิ้งความเชื่อแบบเดิมทั้งหมด แต่กลับเชื่อมประสานความเชื่อเดิมเข้ากับความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และบุญกรรม ซึ่งชาวล้านนาได้ความรู้ทางศาสนาจากการฟังพระเทศน์และการสอนในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จากคัมภีร์ที่แต่งเป็นภาษาล้านนาชั้นอรรถกถาและฎีกา ที่นักปราชญ์ได้รจนาขึ้นมาภายหลัง เพื่ออธิบายคำสอนในพระไตรปิฎกให้แจ่มแจ้งมากขึ้น คัมภีร์ต่าง ๆ ในล้านนาส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องอานิสงส์เป็นสำคัญ เช่นทำบุญอย่างนี้ได้ขึ้นสวรรค์ ทำบุญอย่างนั้นจะได้เป็นเศรษฐี เป็นต้น ซึ่งความเชื่อเดิมของชาวล้านนาสามารถจัดเป็นประเภทได้ดังนี้คือ

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ล้มหรือหัก จะทำให้เกิดเหตุร้ายต่อบ้านเมือง หรือบุคคลสำคัญของบ้านเมืองเสียชีวิต ฟ้ำร้องฟ้าแลบเชื่อว่านางเมขลาต่อแก้ว รามสูรขว้างขวาน ความเชื่อราหูอมจันทร์ ชาวล้านนาจะยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อช่วยให้ราหูคายพระจันทร์ และจะใช้ไม้ตีตามวัตถุสิ่งของหรือสถานที่ใดที่หนึ่ง เช่น เล้าไก่ คอกวัวควาย โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้สัตว์เหล่านั้นแพร่ขยายพันธุ์ออกลูกคอก ๆ เป็นต้น

๒) ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน สมุนไพร เช่นเชื่อว่ายอดฝรั่งกินแก้ท้องเดิน ขมิ้นทำให้ผิวสวย ใบเมี่ยงกินแก้ท้องเดิน และสามารถดับกลิ่นปากได้

^{๒๑} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๕๖.

^{๒๒} Emile Durkheim, The Elementary Forms of the Religious Life : A Study in Religious Sociology. (London : George Allen and Unwin, 1971) p.47.

^{๒๓} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์, หน้า ๕๖.

๓) ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยามต่าง ๆ เช่น นักแสวงหรือเกาะหลังคาบ้าน หลังคาโบสถ์ วิหาร จะมีคนในบ้านหรือญาติหรือคนที่รู้จักเสียชีวิต จึงจิ้งจ่องก่อนจะออกจากบ้านจึงจกตกมาตายต่อหน้า จะเกิดเหตุการณ์ไม่ดีขึ้น เป็นต้น

๔) ความเชื่อเรื่องนิमितและฝัน เช่น ฝันว่าจิ้งจอก เชื่อว่าจะได้คู่ครอง ฝันว่าได้แหวน เชื่อว่าจะได้ลูกชาย เป็นต้น

๕) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เชื่อว่าเทพเจ้าต่าง ๆ สามารถช่วยขจัดทุกข์ให้ได้ จึงมีการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่าง ๆ

จากความเชื่อของชาวล้านนาดังกล่าว สามารถแบ่งความเชื่อออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เกิดจากความกลัวและอวิชชา คือความไม่รู้ เช่น มีความเชื่อว่สิ่งนั้นสิ่งนี้จะอำนวยความสุข หรือช่วยดับทุกข์ เช่น สัตว์ที่เกิดมาแปลก มี ๓ ขา ๒ หัว ก็พากันกราบไหว้บูชา เพื่อขอโชคลาภ การเชื่อว่ปลุกว่านไว้ในบ้านจะทำให้บ้านร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น

๒) ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นความเชื่อที่มีหลักการ มีเหตุผล เช่น ปลุกต้นไม้บางประเภท เช่น สัตตบรรณ หูกวาง ไม้ไผ่บ้านไม่ดี เพราะรากต้นไม้ดังกล่าว จะชอนไชเข้าไปในบ้านหรือกิ่งของต้นไม้หักลงมาทับบ้าน ได้รับความเสียหาย มีความเชื่อว่ ผู้หญิงมีครรภ์ห้ามยืนขวางบันไดบ้าน เพราะกีดขวางทางขึ้นลง หรือกลัวว่จะพลัดตกลงไปจะทำให้เกิดอันตรายแก่แม่และลูกได้

สำหรับทางพระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องของความเชื่อไว้ว่ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ความเชื่อในการทำความดี เป็นต้น ความเชื่อในพระพุทธศาสนามี ๔ ประการคือ

๑) กัมมัตถตา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่กรรมมีจริง คือเชื่อว่เมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา จงใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความชั่วความดี

๒) วิปากัตถตา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่ผลของกรรมมีจริง คือกรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓) กัมมัสสกตาสัตถตา ความเชื่อว่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่แต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจพระตถาคตว่ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกฝนตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมอันสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้

ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งคู่กัน จะแยกจากกันไม่ได้ เพราะมีความเชื่อจึงทำให้เกิดพิธีกรรม คือ ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม จึงทำให้กลายเป็นที่ยอมรับของสังคม ที่สืบ ๆ ต่อกันมา

ความเชื่อและพิธีกรรมที่ยืนหยัดอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ทำให้เห็นว่า พิธีกรรมเหล่านั้นมีคุณค่ามีละนัยนั้น คงจะเลิกปฏิบัติแล้ว ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมของชาวพุทธล้านนาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับศาสนา ถือว่าพระพุทธรูปศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เช่นมีความเชื่อว่าเอาสิ่งของภายในวัด มาใช้หรือบริโภคน โดยไม่ได้รับอนุญาต เมื่อเสียชีวิตจะเกิดเป็นเปรต จึงทำให้เกิดพิธีกรรมหรือ ประเพณีชฌนทรายก่อนเจดีย์ทรายในช่วงสงกรานต์ ด้วยความเชื่อว่าเข้าไปในบริเวณวัด เมื่อกลับบ้าน ทรายติดเท้าไป กลัวจะเป็นบาปโดยไม่ตั้งใจต้องใช้หนี้แทน ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวพุทธ ล้านนา มีมากมายหลายประการทั้งที่ยังประพฤติดำเนินปฏิบัติกันอยู่และมีพิธีกรรมไม่น้อยที่ถูกละเลยไป เช่น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมในล้านนา ทั้งยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันอยู่จนถึง ปัจจุบัน ดังมีความเชื่อและพิธีกรรมดังต่อไปนี้

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้ากรรมในล้านนา

การเข้ากรรมที่ชาวล้านนามีความเชื่อและความเคารพเลื่อมใสมากเป็นพิเศษอีกพิธีกรรม หนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุกที่ทุกสังคม ทุกวันจะมีการเข้ากรรมเกิดขึ้นทุก ๆ ปี แสดงให้เห็นความเชื่อ เรื่องของการเข้ากรรมที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของคนในล้านนา คือความเชื่อเรื่องภูตผี เทวดา โดยธรรมชาติแล้วสังคมในล้านนาผูกติดอยู่กับธรรมชาติ ภูตผี เทวดา ซึ่งเป็นความเชื่อเดิม อยู่แล้วและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เมื่อพระพุทธรูปศาสนาเข้ามาสู่ล้านนาทำให้ภูตผี เทวดา กลับให้ ความสำคัญมากด้วย เพราะพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธในเรื่องพวกนี้ ทั้งนี้ยังส่งเสริมให้คนล้านนาเชื่อ เรื่องภูตผี เทวดา ว่าทุก ๆ ที่จะมีภูตผี เทวดา อาศัยอยู่ โดยเฉพาะป่าช้าซึ่งเป็นที่เผา ผัง ศพญาติของ ตนเอง เมื่อมีการเข้ากรรม คนล้านนามีความเชื่อว่า การเข้ากรรมของพระสงฆ์จะช่วยให้บรรดาภูตผี หรือญาติของตนเองที่ได้ตายจากไปแล้วได้พ้นจากที่ลำบาก ด้วยการอุทิศกุศลไปหาญาติพี่น้อง ของเขา สังเกตได้จาก การเข้ากรรมแต่ละครั้งบรรดาชาวบ้านต่างก็นำสังฆทาน ปัจจัย มาบูชาพระ ธรรมเทศนา แล้วอุทิศไปหาญาติพี่น้อง บุพการีของตนเอง รวมทั้งเทวดา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้มิได้ จางหายไปจากสังคมล้านนาเลย แต่กลับผูกอยู่ที่ความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นจุดสื่อก่อให้เกิดการ สร้างความดี อันมีความกตัญญูต่อบุพการีและธรรมชาติ เป็นต้น

ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของคนล้านนาที่มีต่อการเข้ากรรมนั้น คือมีความเชื่อที่ว่า การเข้า กรรมนั้นเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ใครจะทำมิดีมิร้ายไม่ได้ หากว่าใครทำร้ายทำลายพิธีกรรมนี้ก็จะถือว่า มี ความชั่วความไม่ดีติดตัว หรือที่สังคมล้านนาเรียกว่า ตกซัด คือลักษณะอาการอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิด ความไม่สบายเกิดขึ้น การจะปฏิบัติหรือทำอะไรก็ตามต้องขออนุญาตพระสงฆ์ผู้เป็นประธานก่อน ทุกครั้งแม้แต่อาหารการกินต้องขออนุญาตก่อนมิฉะนั้นจะทำให้เกิดความอัปมงคลต่อตนเอง หรือ ตกซัดกับตน และความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในการเข้ากรรมของคนล้านนาอีกประการหนึ่งคือการเข้า กรรมในล้านนานั้นจะช่วยให้ชีวิตของตนเองดีขึ้น ด้วยการร่วมกันดูแลรักษา ส่งเสริม อุปถัมภ์สิ่ง

ต่าง ๆ ที่ขาดเหลือ เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อตัวเองได้ทำในสิ่งเหล่านี้แล้วผลบุญที่ได้ทำจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตราบรื่นปราศจากอุปสรรคปัญหา มีแต่คนคอยช่วยเหลือคำชู เป็นต้น

ความเชื่อเหล่านี้มิได้จางหายไปจากสังคมล้านนาแต่กลับอยู่ในรูปแบบของคติความคิดของคนล้านนามีพิธีกรรมเป็นสื่อในการเข้าถึงสาระสำคัญ สามารถสรุปความว่า เมื่อวิเคราะห์คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนาแล้วพบว่า การเข้ากรรมนี้มีคุณค่าทางด้านให้ปรัชญาชีวิต ได้แก่ ให้ความคิด เรื่องการเกิด เรื่องหลักปฏิบัติต่อกัน เรื่องการอบรมสั่งสอน การมีจุดมุ่งหมายของชีวิต และการเผยแพร่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมี คุณค่าทางปัญญา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา และสุดท้าย ให้คุณค่าทางด้าน จิตใจ ทำให้เข้าใจโลก เข้าใจตนเอง และเข้าใจคนรอบด้าน ได้ดียิ่งขึ้น ความสงบมั่นคงและแจ่มใสภายในอันเกิดจากการมีธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวจะช่วยให้คนเราเผชิญกับปัญหาชีวิตได้เป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้น การสะสมคุณธรรมที่ดีไว้มากพอจักแปรเปลี่ยนพื้นอัธยาศัยเก่าที่ไม่ดี ให้เป็นไปตามชนิดแห่งคุณธรรมนั้นได้

๒) ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการเข้ากรรมในล้านนา

พิธีกรรมถือเป็นประตูเข้าสู่จุดหมาย เพราะพิธีกรรมเป็นจุดเริ่มให้เกิดความสนใจและความเลื่อมใสศรัทธาต่อสิ่งนั้น ๆ การเข้ากรรมในล้านนาเมื่อมองในภาพรวมแล้วจะมีพิธีกรรมอยู่ตลอดทั้งหมดและพิธีกรรมเหล่านี้จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไป การเข้ากรรมของคนในล้านนาซึ่งมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป สิ่งหนึ่งที่มีความเชื่อเหมือนกันคือในด้านของพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมคนล้านนาถือว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์จะขาดหรือละเลยมิได้ หากไม่กระทำจะทำให้มีความรู้สึกที่ไม่สบายใจ หดหู่ใจ หากว่าทำแล้วจะเกิดความสบายใจมากกว่า บางครั้งพิธีกรรมเหล่านี้แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับการเข้ากรรม โดยตรงแต่ก็เป็นสิ่งยึดจิตศรัทธาของคนในสังคมได้ ทำให้เกิดความเชื่อที่มีต่อพิธีกรรมที่คนล้านนามีความเชื่อประกอบด้วย

(๑) พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย

การเข้ากรรมในล้านนานั้นจะเข้ากันในปีชวา เมื่อเข้าในปีชวาล้างสำคัญอย่างหนึ่งคือจะมีการทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย ซึ่งก่อนจะเข้ากรรมนั้น มักนายกจะเป็นผู้ทำพิธีซึ่งจะประกอบด้วย ควัก หรือ สะตวง อันเป็นเครื่องสังเวทต่อภูตผี เจ้าที่เจ้าทางที่รักษาอยู่ในป่าช้า บอกล่าวให้รู้ว่าจะมีการเข้ากรรมในที่นี่เพื่อให้ปลดปล่อยผู้ที่ตายไปแล้วให้มารับบุญกุศลที่ได้อุทิศให้เพื่อเป็นปัจจัยนำไปสู่ที่ดี

(๒) พิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าที่เจ้าทาง

การเข้ากรรมนั้นสิ่งสำคัญที่ชาวล้านนามีความเชื่อถือมากที่สุดคือการมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่เจ้าทาง หรือที่คนล้านนาเรียกว่า เสี่ยงเมียง คือผู้ที่รักษาป่าช้า การกระทำพิธีบอกล่าวจะมีการตั้งศาล หรือทำแท่นพิธีในการบอกล่าว บางทีนั้นจะทำควักหรือสะตวงอันมีอาหารต่าง ๆ

มาเป็นเครื่องสังเวท มัคนายจะเป็นผู้ทำพิธีในการบอกลให้เจ้าที่เจ้าทางหรือเลี้ยงเมียงก่อนที่จะมีการเข้ากรรม เพื่อให้เกิดความผาสุกแก่ผู้ที่เข้ากรรมและผู้ที่มีส่วนร่วมในการเข้ากรรม เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อที่สั่งสมมาแต่อดีตที่ผสมผสานกับพุทธศาสนา

การเข้ากรรมในล้านนาพิธีกรรมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญและคนในล้านนาก็ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้พอ ๆ กับการทำบุญทำกุศล ความเชื่อเหล่านี้ก็กลับไม่สูญหายไปตามกาลเวลาแต่ยังคงผลิตซ้ำ สร้างซ้ำอยู่เสมอเมื่อมีการเข้ากรรมหรือมีพิธีกรรมเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะคนล้านนานั้นยังอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ และธรรมชาติก็ให้สิ่งต่าง ๆ กับคนล้านนานั้นด้วยทำให้เกิดการรักษา อนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่รักษาสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ

๔.๒ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๒.๑ ด้านประเพณีพิธีกรรม

๑) การขึ้นท้าวทั้งสี่ (ขึ้นตัวตังสี่, การบูชาท้าวจตุโลกบาล)

พิธีกรรมขึ้นท้าวทั้ง ๔ ในล้านนานั้น^{๒๔} เป็นความเชื่อทางด้านจิตใจที่ว่า หากบ้านใดทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ แล้ว เชื่อว่าท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทพรักษาทิศทั้ง ๔ ทิศ จะลงมาปกปักรักษาให้เจ้าของบ้าน หรือเยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เนื่องจากเกรงว่าหากไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดี จะส่งผลเสียต่อตนเอง พิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ นี้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากบ้านใดจะประกอบพิธี เพื่อนบ้านก็จะมาช่วยจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ที่มีทั้งอาหารคาวหวาน ผลไม้ ตุง ข้าวตอกดอกไม้ และอื่นๆ แต่ละชนิดต้องมีครบ ๔ อย่าง ท้าวทั้ง ๔ หรือเรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล เป็นเทวดาที่รักษาทุกข์ สุข ของมนุษย์โลกไว้ทั้ง ๔ ทิศ และทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่มนุษย์โลกทั้งหลาย ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ องค์ประกอบด้วย

ท้าวกุเวร หรือบางทีเรียกว่า ท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศอุดร (เหนือ) มีพวกยักษ์เป็นบริวาร

ท้าวธตะรัฐ มีหน้าที่รักษาอยู่ทิศบูรพา(ตะวันออก) มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร ท้าววิรุพหก มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศทักษิณ (ใต้) มีพวกอสูรเป็นบริวาร ท้าววิรุพปักข์ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศประจิม (ตะวันตก) มีฝูงนาคเป็นบริวาร

ส่วนพระโอรสของแต่ละท้าวมีจำนวน ๕๐ องค์ ซึ่งต่างมีชื่อ "อินทร์" เหมือนกันหมด ในการประกอบพิธีกรรมอันเป็นมงคลต่าง ๆ ชาวล้านนานิยมทำพิธี "ขึ้นท้าวทั้งสี่" คือประกอบพิธีบวงสรวงบูชาท้าวทั้งสี่เสมอ เพื่อความเป็นสิริมงคลและป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ สำหรับการ

^{๒๔} <http://www.fm100cmu.com/blog/Lanna/content.php?id=318>

ประกอบพิธี นอกจากจะมีการบูชาท้าวทั้งสี่ทิศแล้ว ยังมีการบูชาพระอินทร์และพระแม่ธรณีในคราวเดียวกันด้วย โดยถือว่าพระอินทร์เป็นเทพผู้ดูแลสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และจาดุมหาราชิก ส่วนพระแม่ธรณี คือผู้เป็นสักขีพยานรับรู้ถึงการกรวดน้ำในการทำบุญของมนุษย์ทั้งปวง ในพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ จะมีการวัดเตรียมปราสาท คือแท่นสำหรับวางเครื่องบัตร์พลี ซึ่งมักทำจากเสาไม้หรือต้นกล้วยที่มีคานยื่นออกไปทั้งสี่ทิศ ปลายเสาและปลายคานจะมีแผ่นไม้ไว้เป็นแท่นรองรับกระบะเครื่องบัตร์พลี และขณะประกอบพิธีจะวางกระบะไว้บนแท่น เพื่อบูชาพระอินทร์และท้าวทั้งสี่ตลอดจนวางบนดินส่วนโคนเสา เพื่อบูชาพระแม่ธรณี เวลาที่ประกอบพิธี ส่วนใหญ่มักทำในตอนเย็นก่อนหน้างานหนึ่งวัน หากไม่ทันก็อาจทำในเช้าตรู่ของวันต่อไป ทั้งนี้ต้องให้เสร็จก่อนจะเริ่มงานโดยทิ้งระยะเวลาพอสมควร

ท้าวจตุโลกบาล หรือท้าวทั้ง ๔ นี้ มีพระยาอินทราชาเป็นประธาน ในการทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ มีธรรมเนียมว่า เมื่อจะทำการมงคลต่างๆ เป็นต้นว่า ขึ้นเรือนใหม่ แต่งงาน บวชนาค งานทำบุญปอย และงานประเพณีต่างๆ เช่น งานเข้ากรรม และในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ก็มักจะมีการทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง ๔ เพื่อความเป็นสิริมงคล

เครื่องพลีกรรม มีขนม ของหวาน คาว บุหรี่ หมาก เมียง กล้วย อ้อย ช่อตุง อย่างละ ๔ รูปเทียน บรรจุลงในสะตวง (กระทง) ที่ทำด้วยหยวกกล้วย ขนาดกว้างประมาณ ๑ คืบ นำเอาสะตวงไปวางไว้บนเสาไม้ ซึ่งสมมุติว่าเป็นปราสาทของเทวดาทั้ง ๔ ตน ส่วนอันกลางจะสูงกว่าสมมุติว่าเป็นพระยาอินทราชาของค์ประมุข สะตวงนี้ จะต้องเตรียมไว้ ๕ อัน สำหรับเทวดาและกระทงเล็กอีกองค์หนึ่ง วางไว้ที่ตีนเสาปราสาท สมมุติว่าเป็นแม่ธรณีเจ้าที่ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานในการมงคลที่จัดขึ้น

เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ บริวารในเทวดาทั้งสี่ เป็นผู้ดูแลสรรพสัตว์มนุษย์โลกทั้งหลาย แต่ละที่แต่ละแห่ง ในวันพระวันศีล มีการสำรวจตรวจสอบในการกระทำความดีของคนทั้งหลาย ที่ประพฤติกปฏิบัติ จึงมีพิธีกรรมเช่นนี้เกิดขึ้นมา ถ้าเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ท้าวจตุโลกบาลหรือท้าวทั้ง ๔ ครั้งเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไปแสดงธรรมเทศนาที่ไหน ท้าวทั้ง ๔ หรือท้าวจตุโลกบาลนี้ จะต้องไปเป็นผู้ดูแลรักษา ไปปลงรัศมีคือความแจ่มสว่าง ณ ที่นั้น แม้กระทั่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สำเร็จ เป็นสัพพัญญูสัมมนาเจ้ามีพราหมณ์ถวายข้าวมธุปายาท ท้าวทั้ง ๔ ก็จะได้มาถวายบาตรซึ่งเป็นแก้ว แต่ละองค์นำมาแต่ละทิศ ในเมื่อมาถึงแล้วพระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถรับได้ ต้องทำให้บาตรที่ได้รับนับจากท้าวทั้งสี่เป็นใบเดียว รับอาหารข้าวคือข้าวจตุผง ข้าวจตุก้อน จากพาคณิษย์ นี่ก็ความเป็นไปเป็นมา ในการทำพิธี จะมี อาจารย์ ประจำหมู่บ้านมาเป็นผู้ทำพิธี มีการอัญเชิญเทวดาก่อน แล้วกล่าวคำโอกาสเวทนานถวายแก่เทวดา ให้มารับของพลีกรรมนั้นๆ แล้วเป็นเสร็จพิธี ปัจจุบันการขึ้นท้าวทั้งสี่ยังมีให้พบเห็นเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นงานของบ้านเมือง

วัดวาอาราม ชุมชนและปัจเจกชนโดยทั่วไป เช่น งานบูชาเสาหลักเมือง ทำบุญเมือง งานฉลองศาสนสถาน สาธารณสถาน ทำบุญหมู่บ้าน เทศกาลสงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน บรรพชาและอุปสมบท เป็นต้น จากภาพที่ปรากฏตามงานต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของมหาเทพทั้ง ๔ ที่ยังเป็นที่ยอมรับถือของชาวล้านนาอย่างไม่มีวันเสื่อมคลาย^{๒๕}

๒) การบูชาพระอุปคุต

พระอุปคุตเป็นพระอรหันต์สาวกที่ชาวล้านนามีความเชื่อและความเคารพเลื่อมใสมากเป็นพิเศษองค์หนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในล้านนาเมื่อมีงานเฉลิมฉลองในวัดหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจะมีพิธีเกี่ยวกับพระอุปคุต เช่น ตักบาตรพระอุปคุต อาราธนาพระอุปคุตมาคุ้มครองงาน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพระอุปคุตที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนานั้นก็นิยมบูชาพระอุปคุตด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่ง พระครูอมรธรรมประยุต^{๒๖} ไม่เชื่อว่าพระอุปคุตจะมีชีวิตอยู่จริง น่าจะเป็นเรื่องเล่ามากกว่าที่มีเค้ามาจากประเทศพม่า โดยย้อนไปสมัยทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์และทรงได้สร้างเจดีย์จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะได้ถวายหลังเสร็จสิ้นการทำสังคายนา แต่ระยะเวลาเนิ่นนานไปคูจะไม่ปลอดภัย จึงได้ให้พระวังคิสะไปนิมนต์พระอุปคุตที่จำพรรษาอยู่ใต้มหาสมุทรมาดูแล โทษฐานที่ไม่เข้าร่วมทำสังคายนา โดยให้ระวางการก่อกวนของพญามาร พญามารมาก่อกวนในงานด้วยวิธีต่าง ๆ แต่พระอุปคุตก็สามารถแก้ปัญหาเสียทุกครั้งไป พระอุปคุตปราบพญามารโดยใช้หัวสุนัขนำแขวนคอพญามาร แล้วนำไปขังที่ขอบฟ้าจนงานสังคายนาเสร็จ เกิดลืมนำ กว่าจะคิดได้ก็ถูกพญามารตัดพ้อต่อว่า สมัยที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่พระองค์มีเมตตาต่อเรา โลกศิษย์ของท่านจึงไร้ความปราณี พระอุปคุตเมื่อทราบพญามารเคยอยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ก็ขอร้องให้พญามารจำแลงเพศเป็นพระพุทธเจ้าและพระอัครสาวกให้ดู เพราะตัวท่านเองเกิดไม่ทัน ซึ่งพญามารก็รับปาก แต่มีข้อแม้ว่า ห้ามพระอุปคุตกราบรูปจำแลงของพระพุทธเจ้า เมื่อพญามารแปลงร่างกลายเป็นพระพุทธเจ้า พระอุปคุตเกิดปีติชื่นชมในพระบารมี เผลอก้มลงกราบรูปจำแลงของพระพุทธเจ้าทำให้พญามารกระเด็นไป รูปจำแลงของพระพุทธเจ้าก็อันตรธานไป พระอธิการนิวัฒน์ กิตติโสภโณ^{๒๗} ได้นับถือพระอุปคุตตั้งแต่สมัยเป็นสามเณร ต่อมาเมื่ออุปสมบทแล้วจึงมีโอกาสไปเมืองพม่าได้พบเห็นพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุต ยิ่งทำให้เกิดศรัทธามากยิ่งขึ้น จึงได้สร้างพระ

^{๒๕} <http://www.pantown.com/board.php?id=3854&area=1&name=board5&topic=12&action=view>

^{๒๖} อ้างในพระประพันธ์ สุทฺธจิตฺโต, อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอุปคุตที่มีต่อพิธีกรรมชาวพุทธล้านนา, ๒๕๔๘ หน้า ๒๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการนิวัฒน์ กิตติโสภโณ, เจ้าอาวาสวัดเกาะกลาง, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๐.

อุปกุตขนาด ๒๕ นิ้วไว้มณฑปหน้าวิหารให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา โดยมีความเชื่อว่าพระอุปกุตเป็นพระอรหันต์ที่มีอิทธิฤทธิ์ ยังมีชีวิตอยู่ยังไม่นิพพาน ตามคำพยากรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า หลังจากพระองค์ปรินิพพานไปแล้วจะให้พระอุปกุตคุ้มครองพระศาสนาแทนพระองค์ตลอด ๕,๐๐๐ วัสสา^{๒๔} การอาราธนาพระอุปกุตมาคุ้มครองในงานฉลองเสนาสนะและถวายข้าวสุก ก๋วยเตียมื้อเช้าโดยใส่ถ้วยตักแกง บ้านละถ้วยในวันเพ็ญพุธ (เพ็ญพุธ) โดยมีความเชื่อว่าก๋วยเตียมื้อเช้าจะทำอะไรก็ง่ายเหมือนปอกกล้วย หรือเกิดชาติหน้าขอให้ได้กินอิ่ม ส่วนเข็มเกิดมาจะได้ปัญญาหลักแหลม เมื่อเสร็จพิธีทางวัดจะแจกจ่ายส่งของที่นำมาถวายให้แก่ชาวบ้านนำไปรับประทานเพื่อเป็นสิริมงคล

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มณี พยอมยงค์^{๒๕} ได้กล่าวว่า เรื่องราวของพระอุปกุตได้รับฟังมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ผู้มีจิตศรัทธา บรรพบุรุษได้เล่าสืบ ๆ กันมาและได้ศึกษามาจากคำวาทกรรมของล้านนาเรื่อง อุปกุตสูตร โดยมีความเชื่อว่าพระอุปกุตเป็นบุคคลพิเศษ มีฤทธิ์เดชานุภาพ เป็นตัวแทนคณะสงฆ์ปราบพญามารงานฉลองเจดีย์สำเร็จ ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปกุตมีการใส่บาตรวันเพ็ญพุธ วันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ผู้มีศรัทธาจะเตรียมอาหาร ขนม ผลไม้ ใส่บาตรเลยเที่ยงคืนเป็นต้นไป และพิธีอาราธนาพระอุปกุตคุ้มครองงานหรือรักษางาน เพื่อมิให้เกิดสิ่งที่เป็นอัปมงคลต่าง ๆ

จากการศึกษาและสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา ในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปกุต พอสรุปได้ดังนี้

(๑) ความเชื่อในด้านฤทธิ์

คำว่า ฤทธิ์^{๒๖} คือ อำนาจศักดิ์ ความเจริญ, ผลสำเร็จความงอกงาม มี ๒ ทาง คือ

๑. อามิสฤทธิ์ คือ ความสำเร็จ หรือ ความรุ่งเรืองทางวัตถุ
๒. ธรรมฤทธิ์ คือ ความสำเร็จ หรือ ความรุ่งเรืองทางธรรม

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต) ให้ความหมายคำว่า ฤทธิ์^{๒๗} ไว้ว่า ฤทธิ์ คือ ความสำเร็จ ในส่วนของพระญาณวโรดม (ประยูรค์ สนฺตงฺกุโร)^{๒๘} ให้ความหมายของคำว่า ฤทธิ์ คือ

^{๒๔} อ้างในพระประพันธ์ สุทฺธจิตฺโต, อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอุปกุตที่มีต่อพิธีกรรมชาวพุทธล้านนา, ๒๕๔๘, หน้า ๓๐.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๒๖} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔.

^{๒๗} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๕.

^{๒๘} พระญาณวโรดม (ประยูรค์ สนฺตงฺกุโร) ศาสนาต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหม่อมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๕.

อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แรงแอำนาจ ในบรรดาปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และ อนุศาสนิปาฏิหาริย์^{๓๓} พระพุทธเจ้ามิได้สรรเสริญปาฏิหาริย์ ๒ อย่างแรก^{๓๔} เพราะมิช่วยให้เราหลุดพ้นจากความทุกข์ไปได้เลย เขาทั้งหลายที่ไม่เลื่อมใสจะค่อนข้างอดได้ว่า การแสดงฤทธิ์นั้นทำได้ เพราะมีวิชาอย่างหนึ่งเรียกว่า คันธารี หมายถึง วิชาที่ฤาษีคันธาระเป็นผู้ทำ หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง วิชาที่เกิดขึ้นในแคว้นคันธาระ ซึ่งมีฤาษีพำนักอยู่มาก^{๓๕} ส่วนการทายใจก็เพราะมีวิชาชื่อ มณิกา คือ วิชาจินตมณี สามารถรู้ใจคนอื่นได้^{๓๖} พระองค์ทรงสรรเสริญอนุศาสนิปาฏิหาริย์ เพราะให้ความสำเร็จประโยชน์ได้จริงแก่ผู้ปฏิบัติตามธรรมเท่านั้นที่จะช่วยให้เราพ้นจากความทุกข์ไปได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ชมมจารี สุขุ เสติ” (ผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อของชาวพุทธล้านนา ในด้านพุทธศาสนานั้นมีมากมาย ซึ่งความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากศรัทธา เน้นคุณธรรมเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นปัจจัยเบื้องต้นก่อให้เกิดความศรัทธา แล้วแปรจากสิ่งที่เป็นนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม ให้แสดงออกทางกาย เช่น การแสดงความเคารพ กราบไหว้บูชาด้วยสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแสดงออกทางวาจา มีการสวดสรรเสริญรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากความเชื่อความศรัทธาทั้งนั้นแม้ความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ อาจจะไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้เกิดความเสียหายเป็นโทษต่อตนเองและส่วนรวม จึงมีการสืบทอดพิธีกรรมนั้น ๆ เรื่อยมา

ความเชื่อในการเข้ากรรมในล้านนา ล้วนเกิดจากความศรัทธาเป็นเบื้องต้น จึงทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ มากแต่ในที่นี้จะเน้นศึกษาเรื่องความเชื่อในการเข้ากรรมในล้านนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตที่เกี่ยวข้องกับการเข้ากรรมในล้านนาที่ก่อให้เกิดความศรัทธาและได้รับการปลุกฝังมาจากบรรพบุรุษจนตกทอดมาถึงอนุชนรุ่นหลัง

(๒) ความเชื่อในด้านปราบมาร

คำว่า มาร ในพระพุทธศาสนาหมายถึง สิ่งที่ขัดขวางคุณความดี หรือสิ่งที่มาบดบังให้ตายจากคุณความดี หรือจากผลที่หมายอันประเสริฐ สิ่งที่ผลาญคุณความดี ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางมิให้บรรลุผลสำเร็จอันดีงาม มี ๕ อย่าง^{๓๗}ได้แก่

^{๓๓} อ่างแก้ว

^{๓๔} ที.สี.(ไทย) ๕/๔๘๔ - ๔๘๕/๒๐๔-๒๐๖.

^{๓๕} ที.สี.(ไทย) ๕/๔๘๔/๒๐๔.

^{๓๖} ที.สี.(ไทย) ๕/๔๘๕/๒๐๕.

^{๓๗} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๔-๒๐๕.

๑) กิเลสมาร มาร คือกิเลส หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อนุสัยกิเลส กิเลสเป็นมาร เพราะเป็นตัวกำจัดและขัดขวางความดี เป็นตัวฝังนอนเนื่องในสันดาน ทำให้สัตว์ต้องประสบความพินาศทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

๒) ขันธมาร มาร คือเบญจขันธ์ ขันธ์ ๕ เป็นมาร เพราะสภาพอันปัจฉิมปรุงแต่ง มีความขัดแย้งกันเองอยู่ภายใน ไม่มั่นคงทนทาน เป็นภาระในการดูแลรักษา ทั้งแปรปรวนเสื่อมโทรมไป เพราะชรา พยาธิ เป็นต้น ลึครอนโอกาสมีให้บุคคลทำกิจหน้าที่ หรือบำเพ็ญคุณความดีได้เต็มปรารภณา

๓) อภิสังขารมาร มาร คือ อภิสังขาร อภิสังขารเป็นมาร เพราะเป็นตัวปรุงแต่งกรรม นำให้เกิดชาติ ชรา มรณะเป็นต้น ขัดขวางหลงติดอยู่มิให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏทุกข์นี้

๔) มัจจุมาร มาร คือ ความตาย ความตายเป็นมาร เพราะเป็นตัวตัดโอกาสและเวลา ที่จะก้าวหน้าต่อไปในคุณงามความดีทั้งหลาย

๕) เทวบุตรมาร มาร คือ เทพบุตร เป็นเทพที่ยิ่งใหญ่ระดับสูงสุดแห่งชั้นกามาวจร ชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตติ ได้ชื่อว่ามาร (พญามาร) เพราะเป็นนิमितแห่งความขัดข้อง คอยขัดขวางเหนี่ยวรั้งบุคคลไว้มิให้ล่วงพ้นจากแดนอำนาจครอบงำของตน โดยชักให้ห้วงพะวงในกามสุข ไม่หาญอาจเสียดละออกไปบำเพ็ญคุณความดีที่ยิ่งใหญ่ได้

คำว่ามารที่พระอุปลุตได้รับนิมนต์ให้ไปช่วยปราบ คือ เทวบุตรมาร มารคือเทพบุตรเป็นเทพที่ยิ่งใหญ่ที่ชื่อว่า วสวัตติมาร เป็นพญามารที่พระพุทธเจ้าทรงผจญ ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำความเพียรอยู่ในที่สุดก็แพ้ หรือความปราชัยต่อพระบารมีของพระพุทธองค์และพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า หลังจากตถาคตนิพพานล่วงแล้ว อุปลุตจะได้ทรมานพญาวสวัตติมาร ให้ลดพยศสิ้นความร้ายกาจ ในอนาคตและพญามารจะปราถนาเป็นพระพุทธเจ้าในภาคหน้าต่อไป^{๓๘}

(๓) พิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปลุตของชาวพุทธล้านนา

ตามประวัติได้กล่าวไว้ว่า พระอุปลุตเนรมิตปราสาทแก้ว จำพรรษาอยู่ใต้สระคือทะเล พระเจ้าอโศกมหาราชจะทำบุญถวายสลูปลเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ ขึ้นทั่วชมพูทวีป ทรงมีปริวิตก ว่า พญามารจะมารบกวนก่อเหตุร้ายต่าง ๆ ในงานดังกล่าว จึงปรึกษากับพระสงฆ์ทั้งหลายว่า จะนิมนต์ใครมารักษางาน และมาช่วยป้องกันปราบพญามาร พระสงฆ์ทั้งหมดต่างก็ไม่มีใครอาสา ในที่สุดได้มีการกล่าวถึงพลังอิทธิฤทธิ์ของพระอุปลุต ซึ่งบำเพ็ญมานสมาบัติอยู่ในปราสาทแก้วได้

^{๓๘} อ้างในพระประพันธ์ สุพุทธจิตโต, อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอุปลุตที่มีต่อพิธีกรรมชาวพุทธล้านนา, ๒๕๔๘, หน้า ๓๗.

สะคือทะเลจึงขอนิมนต์พระอุปคุตมาทำการปราบพญามาร ท่านรับนิมนต์มาช่วยป้องกันพญามาร โดยจับพญามารมัดติดภูเขาถูกหนึ่งเป็นเวลา ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน กระทั่งงานฉลองสำเร็จ

จากประวัติดังกล่าวนำไปสู่ความเชื่อของชาวพุทธล้านนาว่า พระอุปคุตเป็นพระทรงอภิญญาภิรมย์ที่สามารถปกป้องคุ้มครองให้ปราศจากอันตรายได้ ทำให้เกิดเป็นเครื่องเสริมศรัทธาให้ชาวพุทธล้านนา ได้ทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุตมารักษางาน เพื่อมิให้พญามารหรือความชั่วร้ายอุปสรรคทั้งหลายมารบกวน สำหรับล้านนางานที่มักจะนิมนต์พระอุปคุตมาคุ้มครองรักษางานคือ งานปอยหลวง (งานฉลองเสนาสนะภายในวัด) งานเข้ากรรม หรือเข้าปริวาสกรรม เป็นต้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยมีทัศนคติเห็นว่า การนิมนต์พระอุปคุตมาคุ้มครองงานนั้น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาของคนล้านนาสมัยก่อน ซึ่งถือว่าเป็นจิตวิทยาสังคมอย่างหนึ่ง คือ สร้างขุมหรือห่ออุปคุตไว้ มีอัฐบริวารอยู่ มีคันทา พัด เสือ หมอน คนที่มาร่วมงานเห็นไม่กล้าที่จะก่อเหตุร้ายต่าง ๆ เพราะเกรงกลัวต่อบาปเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธล้านนา ที่เดินผ่านศาลเจ้าที่หรือ ศาลพระภูมิที่สร้างขึ้น ต่างก็ยกมือขึ้นไหว้แสดงถึงความเคารพ ความยำเกรง ไม่กล้าทำความชั่วใด ๆ เพราะกลัวว่าจะได้รับโทษต่าง ๆ เช่นการเจ็บป่วย เป็นต้น

ขุมหรือห่อพระอุปคุตเช่นเดียวกัน คนเดินผ่านไปมาก็กลัว บางคนไม่กล้าเดินผ่าน เพราะถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรให้ความเคารพยำเกรงจึงทำให้เกิดประเพณีนิม งานที่จะจัดต้องมีการอัญเชิญพระอุปคุตมาก่อนหนึ่งวัน ชาวบ้านจะช่วยกันสร้างเป็นห่อเล็กมีที่มุงกำบังทั้ง ๓ ด้าน เปิดเฉพาะด้านหน้าเท่านั้น ตั้งไว้ที่เหมาะสม หลังจากนั้นคณะกรรมการจัดงานจะเชิญชวนศรัทธาชาวบ้านเข้าร่วมพิธีแห่พระอุปคุตมาคุ้มครองงาน จะมีการจัดขบวนแห่หน้าด้วยธง ธง ตุง ฆ้องกลอง มีช่างฟ้อน เป็นต้น ซึ่งมีข้อปฏิบัติคือ ทุกคนจะต้องสำรวม กาย วาจา ของตนเอง ห้ามพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด เมื่อขบวนแห่ถึงแม่น้ำ ก่อนอื่นต้องจุดธูปเทียนบอกแม่ธรณีเจ้าที่ตรงริมฝั่งน้ำแล้วก็กล่าวคำอาราธนาพระอุปคุตขึ้นมาจากแม่น้ำ ซึ่งจากการศึกษาในการเข้ากรรมของล้านนานั้น จากการสังเกตการณ์ งานเข้ากรรม เกี่ยวกับพิธีกรรมอาราธนาพระอุปคุตมาคุ้มครองงาน แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องพระอุปคุตมีอิทธิพลต่อชาวพุทธล้านนา ก็ให้เกิดพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา ซึ่งจากการสังเกตการณ์ ประชาชนภายในหมู่บ้านจะให้ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมอาราธนาพระอุปคุตด้วยความศรัทธาและความเชื่อที่ว่า พระอุปคุตจะมาปกป้องคุ้มครองงานไม่ให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อความผาสุก จากความร่วมมือกันก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในหมู่บ้านและช่วยกันดูแลป้องกันภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นภายในงาน จึงทำให้งานไม่มีเหตุการณ์ร้าย ๆ เกิดขึ้นทำให้การจัดงานเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ต้องการจะสื่อให้ลูกหลานเกิดความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหมู่บ้าน ไม่ทำให้เกิดความแตกแยก เรื่องร้ายต่าง ๆ ก็จะไม่มีเกิดขึ้น พิธีกรรมอาราธนาพระอุปคุต

ไม่ให้กระทำสิ่งที่เรียกว่า บาป หรือความชั่วต่าง ๆ และให้เกรงกลัวต่อพระอุปคุต เนื่องจากท่านเป็นผู้มีฤทธิ์ หากจะกระทำ พุศ และคิดสิ่งใดก็ให้มีสติสัมปชัญญะ ถ้าหากไม่เกรงกลัวหรือกระทำ พุศ คิดด้วยความประมาท อาจจะได้รับผลร้ายจากการกระทำ พุศและคิดที่ไม่ถูกต้องได้ เป็นกุศโลบายในการสอนให้เคความเกรงกลัวต่อบาปและความชั่วต่าง ๆ ทำให้กลัวและไม่กระทำ พุศ คิดในสิ่งที่ไม่ดี งานที่อาราธนาพระอุปคุตมาคุ้มครองงาน จึงเกิดความราบรื่น สงบสุขและสำเร็จไปได้ด้วยดี ซึ่งถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าในด้านจริยธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างดียิ่ง

๔.๒.๒ ด้านสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงมีความเชื่อตามหลักของศาสนาในเรื่องของกฎแห่งกรรม บาปบุญ นรกสวรรค์เป็นต้น ด้วยอิทธิพลของศาสนาต่อความเชื่อดังกล่าว จึงทำให้สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมล้านนาอยู่ด้วยความสันติสุข การเข้ากรรมในล้านนาซึ่งเป็นกิจของสงฆ์ก็ตาม แต่ชาวบ้านถือว่าพระภิกษุสงฆ์เป็นคณของทุกคน ดังนั้นเมื่อท่านจะต้องมาประพฤติปฏิบัติอยู่ปฏิบัติธรรมเข้ากรรมฐาน เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์แห่งพรหมจรรย์ ชาวบ้านทั้งหลายจึงได้มีความยินดี ร่วมสนับสนุนและเป็นแรงใจโดยการร่วมกันเสียดสละทั้งร่างกายและแรงใจตลอดจนทุนทรัพย์เพื่อผลคือ บุญกุศลอันตนจะพึงมีพึงได้ในชาตินี้และชาติหน้าตามความเชื่อของบรรพบุรุษและผลของการเข้ากรรมนี้ ยังเป็นแบบอย่างแห่งการดำรงชีวิตของชาวบ้านในข้อที่ว่าเป็นแบบอย่างอย่างของคณจริง คือ คนทั้งหลายโดยมากแล้วไม่ชอบอยู่อย่างลำบาก กลัวต่อความทุกข์ยาก แต่พระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติในการฝึกฝนตนเองให้ชาวบ้านได้ดู อยู่ให้เห็นและเป็นแบบอย่างที่ดี

การเข้ากรรมของพระภิกษุหรือการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์นอกจากจะเป็นไปเพื่อประโยชน์คือการหลุดพ้น ในการประพฤติปฏิบัติธรรมนั้นสิ่งสำคัญคือการคอยปรนนิบัติให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย แรงใจและทุนทรัพย์ ที่ตนได้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า ศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมไม่ได้อยู่ที่เหตุปัจจัยภายนอก หากอยู่กับบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ดังนั้นการเข้ากรรมในล้านนาซึ่งมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมากอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันย่อมมีความตั้งใจภาคภูมิใจในตนเองที่ได้เกื้อกูลต่ออายุของพระพุทธศาสนา โดยการรักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ นอกจากนั้น การที่ได้เป็นผู้มีส่วนร่วมสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยการได้จัดให้มีการเข้ากรรมยังประกอบด้วยผลอย่างมากต่อผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ากรรมดังกล่าวคือ

๑) เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ซึ่งมีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษเอาไว้ ไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลาและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง

๒) เป็นผู้ที่น่านับได้ว่าเป็นคนดีของสังคม กล่าวคือ เป็นผู้ที่รู้จักเสียสละให้ปันสิ่งของอันเป็นของ ๆ คนแก่ผู้อื่น ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้จักเฉลี่ยความสุขของตนให้แก่ผู้อื่น ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ นอกจากนั้นยังได้มีโอกาสรักษาศีล ซึ่งเป็นเครื่องชำระกาย วาจาและใจของคนให้สะอาดหมดจด รวมทั้งได้มีโอกาสบำเพ็ญภาวนา ซึ่งถือว่าเป็นจุดสูงสุดแห่งการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งบุคคลเหล่านี้ย่อมจะไม่มีเป็นปัญหาของสังคมจะไม่ก่อภัยอันตรายใด ๆ ให้กับสังคม เป็นผู้ประพฤติประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคม ช่วยเหลือสังคมอีกแรงหนึ่งด้วย เพราะคนเหล่านั้นจะมีจิตใจมุ่งมั่นในการพากเพียรเพื่อจะละสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลาย

๓) การเข้ากรรมส่งผลต่อสังคม คือเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาในล้านนา ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมไม่ว่าไกลหรือใกล้ได้รู้จักกันให้กว้างขวางออกไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปกครองก่อให้เกิดความสามัคคีของผู้คนในชาติ

๔.๒.๓ ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาการเข้ากรรมในล้านนา ทำให้ทราบว่า การเข้ากรรมในทุก ๆ ที่นั้นเป็นแหล่งหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจของชาวบ้านอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการเข้ากรรมนั้นจะมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการเข้ากรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้นต้องหาซื้อกันในท้องถิ่น ทั้งสินค้าต่าง ๆ อาหาร น้ำ เป็นต้น ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนานั้นชาวบ้านจะเตรียมตัวจัดหาข้าวสาร อาหารแห้ง เพื่อนำมาถวาย นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าแม่ค้าที่ได้นำเอาสิ่งของต่าง ๆ ภายในชุมชนมาจัดจำหน่ายอุปกรณ์จีปาละต่าง ๆ เพราะคนในชุมชนจะนำเอาสิ่งของต่าง ๆ มาจำหน่ายทั้งตอนกลางวันและตอนกลางคืนด้วย ทั้งนี้ชาวบ้านต่างมาทำบุญในการเข้ากรรมเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการจับจ่ายซื้อของเป็นการหมุนเวียนเศรษฐกิจในท้องถิ่นไปในตัวด้วย จากที่กล่าวมานั้นทำให้เห็นว่าการเข้ากรรมในล้านนานั้นสามารถที่จะทำให้การหมุนเวียนของระบบเงินแพร่สะพัดได้ และทำให้ผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งสามารถยังชีพอยู่ได้ในสังคม โดยที่ไม่ต้องไปประกอบอาชีพทุจริตผิดศีลธรรม

๔.๒.๔ ด้านการศึกษา

การเข้ากรรมในล้านนานับว่ามีบทบาทในด้านการศึกษแก่ประชาชนผู้สนใจในฐานะเป็นแหล่งที่เผยแพร่วิชาความรู้ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การเข้ากรรมในแต่ละที่การเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรมจะมีการอบรมและให้ความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณรผู้เข้าปฏิบัติธรรม และประชาชนผู้สนใจในหลักธรรมปฏิบัติใน ๒ ระดับด้วยกันกล่าวคือ

๑) ขึ้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การเข้ากรรมในล้านนาจะเป็นแหล่งที่ส่งเสริม อบรมและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยความรู้ในขั้นนี้จะเน้นหลักธรรมในการดำรงชีวิต ความอยู่รอดในสังคมตามแนวคำสอนในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังได้สอดแทรกตัวอย่างและประสบการณ์จริง

จากผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนแล้วประสบผลสำเร็จในชีวิต มาเล่าให้ฟังอันเป็นการเพิ่มรสชาติแห่งการฟัง อย่างยิ่ง จากบรรดาพระเถรานุเถระ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับนิมนต์ให้มาเป็นองค์ให้โอวาทในแต่ละวัน

๒) ขั้นสูง ในการเข้ากรรมนั้นมีการฝึกหัดการนั่งสมาธิและการปฏิบัติกรรมฐาน สำหรับพระภิกษุผู้เข้าปฏิบัติและอุบาสกอุบาสิกา ตลอดจนประชาชนผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าใจถ่องแท้ในหลักการปฏิบัติตามหลักธรรมะขั้นสูงที่ถูกต้องต่อไป ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือ นิพพาน ซึ่งหมายถึง ความดับโดยไม่มีเชื้อ หมายถึงการที่ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปในวัฏฏสงสารนี้

นอกจากการเข้ากรรมในล้านนาจะเป็นจุดหล່หลอม ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานและขั้นสูงสุดดังกล่าวแล้ว ยังเป็นประเพณีที่น่าศึกษาในฐานะที่เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน นับแต่สมัยพุทธกาลจนปัจจุบัน

๔.๒.๕ ด้านวัฒนธรรม

การเข้ากรรมในล้านนา นับว่าเป็นประเพณีหนึ่งที่สำคัญยิ่งของประเพณีสิบสองเดือนของชาวล้านนา โดยเฉพาะชาวล้านนาที่จะต้องพากันจัดให้มีบุญดังกล่าวขึ้น จากการศึกษาพบว่าเพราะชาวบ้านต่างมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ประเพณีเอาไว้ เนื่องจากประเพณีดังกล่าวเป็นสิ่งที่สืบทอดมาแต่อดีตและที่สำคัญที่สุดคือเป็นประเพณีที่จรจรโลงสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาของชนชาติไทย กล่าวคือ เป็นประเพณีที่ให้โอกาสแก่พระภิกษุได้ประพฤติปฏิบัติในพระธรรมวินัย นอกจากนั้น ประเพณีนี้นับว่าเป็นแบบแผนแห่งการสร้างจิตสำนึกของความรู้สึกร่วมในการมีความเพียรพยายามอีกด้วย ในฐานะที่เป็นแบบแผนการการปฏิบัติ ทำให้เกิดความวิริยะไม่เกียจคร้าน มั่นบำเพ็ญกุศล นอกจากประเพณีดังกล่าวนี้ ยังมีพิธีกรรมอื่นซึ่งปรากฏควบคู่กันอยู่ คือ พิธีพุทธาภิเษกและพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์สืบชะตา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่มีความสำคัญในการดึงดูดจิตใจของประชาชนอย่างมาก ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของคนที่ชอบสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นมงคล ความเจริญ และชอบความก้าวหน้าของชีวิต เมื่อมีพิธีกรรมทั้งสองเป็นสิ่งที่เสริมความเป็นมงคล ขจัดความไม่เป็นมงคลในชีวิตให้แก่พวกเขา จึงทำให้เกิดเป็นประเพณีที่นิยมควบคู่กับการเข้ากรรมนี้อยู่เสมอมา

๔.๓ ภูมิปัญญาที่เกิดจากอันตัสการเข้ากรรมในล้านนา

๔.๓.๑ อันตัสการจากวรรณกรรมคัมภีร์ธรรมล้านนา

การเข้ากรรมในล้านนานั้น นอกจากจะเป็นการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรแล้วสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการอบรมสั่งสอนชาวบ้านผ่านพระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ ที่ใช้ใน

การเทศน์หรือที่เรียกกันในล้านนาทั่วไปว่าธรรมอานิสงส์ ซึ่งนักปราชญ์ทางล้านนาได้อาศัยแนวคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นหลัง ทั้งที่แต่งในสยามประเทศและต่างประเทศ และแนวคิดต่าง ๆ นี้ก็ได้เรียบเรียงขึ้นเป็นคัมภีร์อานิสงส์ขึ้น โดยมีจุดประสงค์หลักอยู่ ๕ ประการดังต่อไปนี้^{๓๕}

๑. เพื่ออธิบายผลแห่งการประกอบกุศลกรรมด้านต่าง ๆ
๒. เพื่อชักชวนผู้คนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อความรุ่งเรืองดำรงตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๔. เพื่อสนับสนุนประเพณีความเชื่อท้องถิ่นอันมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน
๕. เพื่อชักชวนให้ผู้คนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

หากจะกล่าวว่คัมภีร์อานิสงส์ในล้านนามีที่มาจากความฉลาดในการวางกุสโลบายของปราชญ์ล้านนาก็คงไม่ผิด เพราะพุทธบริษัทชาวล้านนามีความฉลาดในการที่จะสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ผู้สร้างบุญไม่ว่าจะเป็นการให้ทานสิ่งต่าง ๆ การรักษาศีล และการเจริญภาวนาเป็นต้น จะต้องเป็นผู้ได้รับผลอันดีงามคือ “อานิสงส์” แทนที่จะเน้นที่ตัวบุคคลคือความอึดเอิบในใจ แต่กลับกล่าวถึงผลที่เป็นรูปธรรมเช่น การเกิดในสวรรค์ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น จนทำให้เกิดมีคัมภีร์ประเภทอานิสงส์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า ทาน ศีล ภาวนา มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวพุทธเพียงไร

จุดประสงค์หลักของคัมภีร์อานิสงส์ก็เพื่อพรรณนาถึงผลของการประกอบคุณงามความดีตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา และคัมภีร์อานิสงส์ก็มุ่งแสดงอานิสงส์ที่เกิดจากการกระทำการบูชา ๒ ประการ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)^{๓๖}ให้ความหมาย บุญกิริยาวัตถุว่า หมายถึงสิ่งที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือเรื่องที่ดีเป็นการทำบุญ จัดได้เป็น ๒ หมวด คือ หมวด ๑ และหมวด ๑๐

หมวด ๑ ประกอบด้วย

๑. ทานมัย	ทำบุญด้วยการให้
๒. ศีลทัย	ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี
๓. ภาวนามัย	ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา

หมวด ๑๐ ประกอบด้วย

๑. ทานมัย	ทำบุญด้วยการให้
๒. ศีลมัย	ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี

^{๓๕} พระมหาสิงห์คำ รักป่า, คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา, (เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗.

^{๓๖} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓.

๓. ภาวนามัย	ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจนมัย	ทำบุญด้วยการประพุดิอ่อนน้อม
๕. เวยยาวัจจมัย	ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๖. ปัตติทานมัย	ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
๗. ปัตตานุโมทนามัย	ทำบุญด้วยความยินดีความดีของผู้อื่น
๘. รัम्मสวนมัย	ทำบุญด้วยการฟังธรรม
๙. รัम्मเทศนามัย	การทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม์	การทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๔.๓.๒ การจัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์

การจัดแบ่งคัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นสามารถจัดแบ่งได้ตามเนื้อหา แต่มีข้อควรคำนึงอยู่บ้างก็คือคัมภีร์บางประเภทที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องคาบเกี่ยวกับคัมภีร์อานิสงส์อยู่นั้นก็คือ วรรณกรรมตำนานซึ่งจัดเข้าในประเภทตำนานฝ่ายวัด ปุชณียสถาน ปุชณียวัตถุ ในการจัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์ จึงจำเป็นต้องผนวกคัมภีร์ประเภทตำนานเข้าไปด้วย และยังรวมไปถึงคัมภีร์ประเภทชาดกที่แสดงแนวคิดเรื่องอานิสงส์ ซึ่งสามารถจัดแบ่งคัมภีร์อานิสงส์ออกเป็น ๖ ประเภท โดยพิจารณาจากเนื้อเรื่อง ดังต่อไปนี้^{๔๐}

๑. อานิสงส์ของการสร้าง การถวายทาน เช่น การสร้างวิหาร สร้างพระพุทธรูป การถวายข้าวบิณฑบาต อานิสงส์ดอกไม้

๒. อานิสงส์ของการบวช เช่น อานิสงส์บวชสามเณร อานิสงส์บวชวิหาร พุทธรูป แทนพระพุทธรูป

๓. อานิสงส์ของการรักษาศีล เช่น อานิสงส์ศีลห้าศีลแปด อานิสงส์ศีลภาวนา อานิสงส์ศีลเส้นเดียว

๔. อานิสงส์ของการทำศพ เช่น อานิสงส์ล้างศพ อานิสงส์หน้าศพ อานิสงส์ศพ อานิสงส์ฌาปนกิจ อานิสงส์ทำบุญให้คนตาย

๕. อานิสงส์ของการบำเพ็ญกุศลในวันต่าง ๆ เช่น อานิสงส์ปีใหม่ อานิสงส์เข้าพรรษา อานิสงส์ก่อเจดีย์ทราย

๖. อานิสงส์ของการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น อานิสงส์กองขี้เหยื่อ อานิสงส์ปลุกไม้สลี อานิสงส์เลี้ยงพ่อแม่

^{๔๐} พรรณเพ็ญ เครือไทย, คำสอนอานิสงส์ มรดกศาสนาในเชียงใหม่ ภาค ๒ : หลักคำสอน, (เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๐.

จากประเด็นดังกล่าวมา แสดงให้เห็นว่า การเข้ากรรมในล้านนามักจะมีการเทศน์ธรรม อานิสงส์ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงอานิสงส์ของการประกอบคุณงามความดีตรง ๆ แต่พฤติกรรมและคุณความดีนั้นแตกต่างกันไปตามลักษณะกิจกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบคุณความดีอันมีพื้นฐานมาจาก บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา เนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์และการเข้ากรรมนั้นก็เกี่ยวข้องับพฤติกรรม ทาน ศีล ภาวนา นั้นเอง จึงเห็นว่าคัมภีร์อานิสงส์อยู่ในกลุ่มของบุญกิริยาวัตถุ ตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

๔.๓.๓ ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในสังคม

วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งในชีวิตการดำรงอยู่ของสังคมไทย เป็นเอกลักษณ์ที่งดงามซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าทางภาษา และได้ฝังรากลึก สะท้อนสังคมมาโดยตลอด และซึมซับอยู่ในวิถีชีวิตคนไทยมาเป็นเวลานานอย่างไม่รู้ตัว วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องสะท้อน วรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่มิบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษา เอกลักษณ์ความเป็นไทย ภูมิปัญญา ค่านิยม และวิถีชีวิตต่างอื่น ๆ อีกมากมายสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นสังคมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์

๑) ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอน

ในฐานะที่ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม นับเนื่องในคติชนวิทยา ดังนั้นความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ที่มีต่อสังคมจึงอยู่ที่แนวคิดที่ปรากฏในตัวคัมภีร์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนา และความคิดดังกล่าวนั่นเองเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อให้แก่ชาวล้านนา และเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวล้านนา สร้างสรรค์ผลงานอันสะท้อนมาจากความคิด ค่านิยม ความเชื่อ จากสิ่งที่เป็นนามธรรม นำไปสู่การสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรม ประการสำคัญก็คือ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา มิได้เป็นวรรณกรรมธรรมดา คือ เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนามีเนื้อหาเป็นวรรณกรรมประเภทโน้มน้าว วรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมสังคม

ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอน คือการที่แนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหาคัมภีร์ มีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีชีวิตชาวล้านนา เพราะเนื้อหาสาระของคัมภีร์มีความสำคัญในด้านการกล่อมเกล่าและโน้มน้าวบุคคลให้ประกอบกรรมดี เพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม คัมภีร์อานิสงส์จึงมีความสำคัญต่อสังคมล้านนาในด้านสร้างค่านิยม ความเชื่อ ความเชื่อ สืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สะท้อนภาพสังคมอีกด้วย ความสำคัญอีกประการหนึ่งของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็คือการมีส่วนร่วมทำให้วัฒนธรรมประเพณีล้านนาไทยดำรงอยู่ และได้รับการสืบทอด ดังนั้นความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาจึงไม่เพียงเป็นสิ่งที่หล่อหลอมชาวล้านนาให้มีโลกทัศน์ วิถีชีวิตที่แนบแน่นกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ซึ่งหมายถึงการสร้างให้ชาว

ด้านนามีความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ พร้อมกันนั้นก็ยังมีอิทธิพลในการชี้แนะให้ชาวล้านนา ได้เล็งเห็นถึง ความสำคัญของวัฒนธรรมอันดีงามที่สมควร ได้รับการสืบทอดจากอนุชนรุ่นหลังต่อไปอีกด้วย

คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอน เพราะเนื้อหาและจุดประสงค์เน้นหนักไปในทางนั้น และถือเป็นกุศโลบายในการสร้างสมาชิกที่ดีของสังคม ให้แก่สังคมอย่างดียิ่ง กล่าวได้ว่าวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์ได้ทำหน้าที่สำคัญต่อสังคม ได้แก่การควบคุมจริยธรรมในสังคม สอดคล้องกับคำกล่าวของ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล^{๔๒}ที่ว่า ความสำคัญของวรรณกรรมล้านนาก็คือการควบคุมจริยธรรมในสังคม แนวคิด คติธรรมคำสอน ที่ปรากฏในวรรณกรรม ย่อมมีอิทธิพลในการหล่อหลอมจิตใจ ความคิด ความเชื่อ แนวทาง ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ตามแบบแผนประเพณี คตินิยมที่สังคมต้องการไม่มากก็น้อย

อิทธิพลของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในด้านความคิด สร้างค่านิยมให้กับสังคมนั้นมีความชัดเจนมาก โดยเฉพาะในเรื่องการปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ และหลักกุศลกรรมบถ กล่าวได้ว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นได้ปลูกฝังความคิดที่ถูกต้องที่เรียกว่า สัมมาทิฐิให้กับบุคคลในสังคม เพราะเนื้อหาในคัมภีร์นั้นบ่งบอกหลักการที่ถูกต้อง ของการประกอบกุศล และพร้อมกันนั้นก็ได้ระบุรูปแบบของการทำบุญที่หลากหลายและมีความเป็นล้านนา ประการสำคัญก็คือ ไม่ออกนอกกรอบคำสอนในพระพุทธศาสนา

๒) ความสำคัญในฐานะนำแนวคิดที่เป็นนามธรรมสู่รูปธรรม

คัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นได้สร้างค่านิยมขึ้นในสังคมล้านนา ชนิดที่แนบแน่นหยั่งรากลึกไม่คลอนแคลน และได้สะท้อนอิทธิพลที่มีต่อสังคมในด้านความคิดแล้วได้เป็นแรงบันดาลใจให้ชาวล้านนาได้สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นรูปธรรมออกมา อิทธิพลที่สะท้อนเป็นรูปธรรมคือกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดมาจากอิทธิพลของคัมภีร์อานิสงส์ที่มีต่อสังคมล้านนา คือ

๑. ศิลปะสิ่งก่อสร้าง ถาวรวัตถุ ปุชนียวัตถุ ปุชนียสถาน เช่น เจดีย์ วิหาร กุฏิ ศาลา สะพาน กำแพง พระพุทธรูป

๒. เครื่องใช้ เช่น ธรรมาสน์

๓. เครื่องบูชา เช่น ทุง ประเภทต่าง ๆ ดอกไม้

๔. ศาสนธรรม ได้แก่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

^{๔๒} ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, วรรณกรรมล้านนา วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนา ; วรรณกรรมคำสอน, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๒๔.

อิทธิพลที่เป็นรูปธรรมดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และศาสนธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้เพราะแรงบันดาลใจจากแนวคิดที่เป็น นามธรรม ที่มาจากคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาตัวเอง ซึ่งได้แก่แนวคิด ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. แนวคิดเรื่อง การทำดีได้ดี ทำสิ่งที่ดีย่อมได้รับผลตอบแทน
๒. โลกทัศน์แนวคิดเรื่องสังขารของชีวิต เช่น ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เรื่องชีวิตหลังความตาย และโลกหน้า การเวียนว่ายตายเกิด
๓. แนวคิดเรื่อง การสร้างศาสนธรรม คือ การสร้างคัมภีร์ถวายเป็น
๔. แนวคิดด้านโหราศาสตร์ ผูกพันกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา
๕. แนวคิดการบำเพ็ญด้านสาธารณประโยชน์

กล่าวโดยสรุปแล้ว คัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นมีบทบาทต่อการเข้ากรรมในล้านนา เป็นอย่างมาก ซึ่งบทบาทดังกล่าวยังรวมไปถึงบทบาทที่มีต่อสังคม ๒ ทาง คือ ทางนามธรรม คือ ด้านแนวคิด ความเชื่อ และในด้านรูปธรรม ซึ่งสามารถพบเห็นได้จาก ถาวรวัตถุ ปูนูนียวัตถุ ปูนูนียสถาน ศิลปะก่อสร้างต่าง ๆ จึงสามารถกล่าวได้ว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้น ได้ทำหน้าที่ของ วรรณกรรมคำสอนแล้ว คือ เป็นตัวควบคุมจริยธรรมในสังคม และบทบาทในการสร้างจิตสำนึก ให้กับสังคมให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่งดงาม ตราบเท่าที่หลักการ เรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ยังคงได้มีอยู่ในกระแสความคิดของชาวล้านนา และวรรณกรรมอานิสงส์ยังมีบทบาทต่อสังคม โดยเฉพาะในการเข้ากรรมในล้านนา ซึ่งถือว่าการนำเอาคัมภีร์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางความคิดมาสร้าง ให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา เพราะการเข้ากรรมในล้านนาเป็นเหมือนการรวมสังคมเข้าด้วยกัน การประสานสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นและการร่วมมือกันของชาวบ้าน โดยมีความเชื่อพื้นฐานคือ อานิสงส์ที่จะพึงได้จากการร่วมทำด้วยกันตามที่คัมภีร์อานิสงส์ได้พรรณนา

๔.๔ อิทธิพลของการเข้ากรรมในล้านนาที่มีต่อสังคม วัฒนธรรมจารีตประเพณีของล้านนา

การเข้ากรรมในล้านนาเป็นการประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงสาระธรรมหรือแก่นของชีวิต ทั้ง พระภิกษุสามเณรผู้ที่ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเช่น ชาวบ้าน การเข้ากรรมเพื่อมุ่งขัดเกลาจิตใจให้ มีความลดละเลิกในสิ่งที่เป็นอบายมุขรวมไปถึงกิเลสให้เบาบางลงจนถึงขั้นหมดจากกิเลส เพราะ การเข้ากรรมในล้านนานั้นมิใช่เป็นการประพฤติปฏิบัติหลักในการปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่ง แต่เป็นการ สำรวมระวังกาย วาจา จิตใจของตนเองมิให้มีความอยากในสิ่งต่าง ๆ การปฏิบัติหรือการเข้ากรรม หลอมรวมเอาข้อปฏิบัติในธุดงค์ทั้ง ๑๓ ข้อมาเป็นข้อปฏิบัติเดียวคือ การสำรวมระวังกาย วาจา ใจ การอยู่อย่างสันโดษ ทั้ง โคนต้นไม้ กระท่อมหรือตूप รวมทั้งการพิจารณาความตายไปด้วย

เนื่องจากการเข้ากรรมแต่ละครั้งจะทำที่สุสานป่าช้า ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนานั้นนอกจากจะได้ อานิสงส์ต่าง ๆ แล้วยังมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมจารีตประเพณีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๔.๔.๑ อิทธิพลของการเข้ากรรมในล้านนาที่มีต่อสังคม

ในสังคมต่าง ๆ ล้วนมีคตินิยมในการประพาศปฏิบัติซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถขัดเกลา หล่อหลอม และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ ได้ การเข้ากรรมในล้านนาซึ่งเป็นเรื่องของ ส่วนรวมหรือเป็นเรื่องของคนในสังคมที่ดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดการเข้ากรรมเกิดขึ้น ซึ่งมีใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง การเข้ากรรมในล้านนาจึงมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมล้านนา เพราะการเข้ากรรมเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งที่สามารถควบคุมสังคมให้ประพาศปฏิบัติไปในทิศทาง เดียวกัน โดยมีเป้าหมายเหมือนกัน มีความเชื่อโดยพื้นฐานเหมือนกัน รูปแบบวิธีในการปฏิบัติ คล้ายกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่สามารถขัดเกลาคนในสังคมได้ทางหนึ่ง และมีอิทธิพลเป็น อย่างยิ่งต่อสังคมล้านนา

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชุมชน

การเข้ากรรมในล้านนาทุกที่ ส่วนมากจะมีพิธีกรรมไม่แตกต่างกันยังคงสาระสำคัญในการ เข้ากรรมไว้ เพราะพิธีกรรมนั้นแยกออกเป็น ๒ ประเภทกล่าวคือ

๑. พิธีกรรมเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์สามเณรผู้เข้ากรรม ซึ่งจะเป็นพิธีกรรมที่เป็น เนื้อหาสาระในการปฏิบัติเป็นส่วนมาก เน้นเรื่องของการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงสาระสำคัญของการเข้า กรรมหรือการปฏิบัติธรรม เพื่อความขัดเกลา หลุดพ้นความเป็นชาวบ้านเข้าสู่หลักของพุทธศาสนา อย่างแท้จริง

๒. พิธีกรรมเกี่ยวกับชาวบ้านซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชาวบ้านและไม่จัด รวมอยู่ในพิธีกรรมของพระภิกษุสงฆ์สามเณร ซึ่งพิธีกรรมนี้จะแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ กันระหว่างพุทธศาสนากับสังคม หรือพระสงฆ์กับชาวบ้าน โดยมีพิธีกรรมเป็นสื่อในการสร้าง ความสัมพันธ์และเป็นประจักษ์เชื่อมระหว่างชุมชนชาวบ้านกับชุมชนพระสงฆ์ที่คอยช่วยเหลือกัน

พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมในล้านนาเพราะถือเป็น สิ่งที่หล่อหลอม และสรรค์สร้างให้เกิดรูปแบบในการประพาศปฏิบัติและควบคุมสังคมโดยมีความ เชื่อ คติธรรม วัฒนธรรม ประเพณีเดียวกัน และที่สำคัญเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการสร้างสังคม รวมสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เพราะในสังคมล้านนาอดีตนั้นมีอยู่หลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในล้านนา แต่ ด้วยความเป็นพุทธ ที่มีพระพุทธรูปเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวเหมือนกันทำให้การรวมสังคมเข้าไว้ ด้วยกันและมีความเหมือนกันไม่แปลกแยกออกจากสังคม ทำให้การเข้ากรรมในล้านนามีอิทธิพล ต่อคนล้านนาทั้งระบบความเชื่อ คติธรรมและการยึดถือปฏิบัติ

๒) การเข้ากรรมในล้าหน้ากับการสอดแทรกแนวคิด ปรัชญาชีวิตของสังคม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการเข้ากรรมในล้าหน้าที่มีอิทธิพลต่อสังคมนั้นคือการถ่ายทอดความคิด แนวคิด ปรัชญาชีวิตของสังคมโดยผ่านพิธีกรรม ความเชื่อที่แฝงอยู่ในขั้นตอนของการเข้ากรรม แนวคิดหลักประการหนึ่งคือ เชื่อว่าผู้ที่ปฏิบัติธรรมนั้นเป็นผู้ที่ฝึกขัดเกลากิเลสเพื่อความหลุดพ้น เป็นผู้มีความมั่นคงแน่วแน่ต่อการปฏิบัติ มักน้อยสันโดษ หากช่วยกันทำนุบำรุงช่วยเหลือท่านเหล่านั้นจะทำให้เกิดบุญกุศลเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นบุญอย่างยิ่งที่ได้คอยช่วยเหลือผู้ปฏิบัติธรรม โดยผ่านพิธีกรรมตั้งแต่การช่วยกันปิดกวาด ปรับปรุงพื้นที่และการสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติธรรมของท่านเหล่านั้นถือว่าได้กุศลมาก แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้หายไปจากสังคมล้าหน้าแต่กลับถูกหล่อหลอมสร้างขึ้นใหม่โดยผ่านการประพุดติปฏิบัติสืบต่อกันมา และมีได้จางหายไปตามกาลเวลา การสอดแทรกแนวคิดในการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักความพอประมาณ ไม่มักมาก มีความสันโดษ แสวงหาในสิ่งที่เป็นกุศลไม่ยึดติดต่อสิ่งต่าง ๆ แนวคิดนี้ปรากฏเป็นอย่างมากในสังคมล้าหน้าแม้ในปัจจุบันก็ยังมีแนวคิดนี้ปรากฏอยู่ แนวคิดการดำเนินชีวิตแบบนี้เป็นการถ่ายทอดตัวตนไม่ให้หลงมัวเมาต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอก แต่กลับนำแนวคิดนี้มาพัฒนาให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งถือเป็นปรัชญาชีวิตของสังคม สามารถสรุปได้คือ

๑. การแสวงหาในสิ่งที่ควรแสวงหา แสวงหาในคุณงามความดี ในกุศลซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนล้าหน้าไม่ชอบเบียดเบียนใคร เป็นสังคมที่สุขสงบเรียบง่ายแต่มาด้วยข้อคิด

๒. การรักษาสิ่งที่ดีงาม รักษาความดีงามให้คงอยู่สืบต่อไป แม้กาลเวลาบุคคลสมัยจะเปลี่ยนไปแต่ความเป็นสังคมล้าหน้ายังคงอยู่ ซึ่งดูได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมล้าหน้ายังถูกสรรค์สร้าง รื้อฟื้นขึ้นมา แม้การเข้ากรรมในล้าหน้าที่ยังคงคุณค่าอยู่ในปัจจุบัน

๓. การเลือกเข้าสู่สังคมที่ดี พื้นฐานความเชื่อที่ผ่านพุทธศาสนานั้น จะเน้นในเรื่องของการคบคน ในหลักของมงคลสูตรนั้น ข้อแรกคือการไม่คบคนพาล คนไม่ดี คนไม่มีกุศล ให้เลือกคบคนดี คนมีกุศล จะทำให้เกิดมงคลต่อชีวิต เช่นเดียวกันกับการเข้ากรรมในล้าหน้า การเลือกคบหาผู้ประพุดติปฏิบัติธรรมถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดที่ดีงาม เป็นกุศล ทำให้สังคมล้าหน้าคงอยู่และคงความเป็นล้าหน้าไว้ได้

๔. การตั้งตนอยู่ในคุณค่าของสิ่งที่ดีงาม สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือการดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความพอเพียง พอประมาณอยู่ในตนเอง ไม่มีความทะเยอทะยาน มีความยาก มีจิตใจที่เย็นไม่รีบร้อน ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนในล้าหน้าที่ทั้งการพูด การกระทำ และจิตใจต่างจากสังคมในส่วนอื่นอย่างเห็นได้ชัด

กล่าวโดยสรุป แนวคิดปรัชญาชีวิตเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากพิธีกรรมที่เป็นส่วนรวมอย่าง การเข้ากรรมแทบทั้งสิ้น เพราะเป็นพิธีที่ทั้งพระภิกษุสามเณร และชาวบ้านต่างปฏิบัติเหมือนกัน และคอยช่วยเหลือกันสืบต่อกันมา

๓) การเข้ากรรมในล้าหน้ากับคุณค่าในการดำเนินชีวิต

ในหลักสาระสำคัญที่ปรากฏในการเข้ากรรมนั้นมีหลักธรรมอยู่มากมายในการดำเนินชีวิต ของชุมชนที่ยึดหลักของพุทธศาสนาในลักษณะของคตินิยม สาระหลักประการหนึ่งของการเข้า กรรมคือการแสดงคุณและโทษของกาม ที่พระพุทธรเจ้าแสดงแนวทางปฏิบัติที่เป็นความพ้นทุกข์จาก โทษของกามตามเหตุหรือพื้นฐานชีวิตจิตใจ สำหรับชีวิตคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนในสังคม หลักธรรมที่ ปรากฏในการเข้ากรรมนั้นเป็น ไปเพื่อยกระดับชีวิตมิให้ตกลงเข้าสู่ชีวิตระดับกามที่เป็นความชั่ว เป็นบาป เป็นอกุศล และประคับประคองปัญหาชีวิตที่มีสัมมาทิฏฐิ เป็นพื้นฐาน ไปในทางที่เป็นกาย สุจริต วิสสุจริต มโนสุจริต ธรรมจริยาที่ปรากฏเป็นหลักส่วนใหญ่ คือ ทาน ศีล และการมีความเคารพ เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ในฐานะเป็นสิ่งบริสุทธิ ประเสริฐสูงสุด เพราะความปราศจาก ราคะ โทสะ โมหะ หลักธรรมที่ปรากฏในการเข้ากรรมนั้นนอกจากประกอบด้วย ทาน ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น เป็นพื้นฐานที่นำไปสู่ ศีลเพราะเหตุว่า ทาน การให้ การแบ่งปันทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนการให้ อภัย ให้ธรรมทาน เป็นต้น ล้วนเป็นเครื่องขัดเกลาความโลภ ความตระหนี่ ความหวงแหน รู้จักสละ ละความเห็นแก่ตัว มีน้ำใจ ความมีเมตตาต่อผู้อื่นมีความเป็นธรรมและยุติธรรมทั้งนี้มีกฎธรรมชาติ ของความเป็นเหตุเป็นปัจจัยของกระแสการปรุงแต่งที่ความต้องการครอบครอง ความหวงแหน ได้ สร้างความเห็นแก่ตัวที่หยาบขึ้น ๆ จึงถึงขั้นมีความตระหนี่ อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง การ ทะเลาะวิวาท ความเบียดเบียน สร้างชีวิตการอยู่ร่วมกันไม่ปรกติสุขต่อกัน

เนื่องจากกฎธรรมชาติของความเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ความหวงแหนและความตระหนี่เป็น เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเบียดเบียนถึงขั้นประทุษร้ายทางกาย ทางวาจาดังกล่าว หลักธรรม ที่ปรากฏในการเข้ากรรมที่พระพุทธรเจ้าทรงชี้แนะให้ประพฤติทานเป็นพื้นฐานของศีล หรือปฏิบัติ ทาน ศีล ประกอบกันไป อีกประการหนึ่งหลักธรรมที่ปรากฏในการเข้ากรรมนั้นจะเน้นไปที่การ ออกจากกามหรือเนกขัมมะ เป็นกุศลโลบายในการที่ให้ชาวบ้าน ได้ดำเนินตามเพื่อที่จะยกระดับ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง เพราะการเห็นโทษของชีวิตระดับกาม ทั้งที่เป็นความชั่ว และความดี ทั้งที่เป็นนรก และสวรรค์ถ้ามิได้มีปัญหา นำต่อไปถึงการออกจากกามแล้ว จักเกิดความเบื่อหน่าย ชีวิตและสังคม ที่เป็นด้านลบ ผิดหวัง แต่หาทางออกไม่ได้

ด้วยเหตุนี้การเข้ากรรมมิใช่เป็นเพียงพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาเพียงอย่าง เดียวแต่เป็นกระบวนการที่ฝึกตนเองให้มีเนกขัมมะคือการสลัดออกจากภาวะที่บีบคั้นในชีวิตอย่าง

สร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการยกระดับชีวิตให้สูงขึ้นด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในการเข้ากรรมในล้านนา

๔) การเข้ากรรมในล้านนาในฐานะเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

การศึกษาวิเคราะห์ การเข้ากรรมในล้านนา จะพบว่าแนวคิด ปรัชญาชีวิตและ คตินิยมอันปรากฏในการเข้ากรรมนั้น ได้มีส่วนในการควบคุมสังคมอยู่ไม่น้อย โดยศูนย์กลางอยู่ที่การเข้ากรรมหรือการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน คือพระภิกษุสงฆ์เอาเป็นศูนย์กลางหลักในการยึดเหนี่ยวควบคุม ซึ่งมีหน้าที่ในการสอนจริยธรรมแก่สังคม โดยยึดหลักธรรมของพุทธศาสนา ฉะนั้น การเข้ากรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนความประพฤติ จริยธรรมแก่สังคม ผ่านการประพฤติปฏิบัติและความเชื่อที่ปรากฏจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม แต่แก่นของการปฏิบัติในการเข้ากรรมมุ่งที่จะเสนอแนวคิดในการควบคุมสังคม สอนจริยธรรมแก่สังคมโดยยึดความเชื่อในศาสนาเป็นหลักสำคัญในการเชื่อมแนวคิดเหล่านั้น แนวคิดการใช้การเข้ากรรมเป็นสื่อเชื่อมโยงในการควบคุมสังคมนั้นผู้วิจัยเชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากไตรภูมิพระร่วง และนำแนวคิดนั้นมาประยุกต์เข้ากับ ความเชื่อในท้องถิ่น ซึ่งเน้นหนักในความเชื่อทางศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม การกระทำดีในชาตินี้เพื่อผลแห่งกุศลในชาติหน้า เป็นการใส่แนวคิดให้ชาวบ้านอดกลั้นอดทนลำบาก ต่อชะตากรรม เพื่อความสุขในชาติ ดังนั้น ชาวบ้าน ชุมชนจึงยอมรับกรอบและบทบัญญัติของสังคม ยอมรับสภาพความต่ำต้อยของตนเอง และมุ่งที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อเสพสุขในชาติหน้า แนวคิดเหล่านี้ปรากฏมากในความเชื่อของคนล้านนา ทั้งความเชื่อเรื่อง สวรรค์ นรก บาปบุญ จึงมีอยู่อย่างมากในสังคมล้านนา โดยเฉพาะการเข้ากรรม ที่พยายามปลูกฝังทัศนคติของชาวบ้าน รวมทั้งแนวคิดในการควบคุมสังคมของสถาบันศาสนาที่พยายามสร้างแนวทางปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันแต่ผลแห่งการควบคุมสังคม และการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้าน นับว่าการเข้ากรรมในล้านนาบรรลุเป้าหมายอย่างยิ่ง สังคม ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุขและมีอิทธิพลเหนือบทบัญญัติทางสังคมอื่น ๆ

ดังนั้น การเข้ากรรมในล้านนาจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างสังคมเข้าด้วยกันทั้งสังคมของพระสงฆ์และสังคมของชาวบ้านที่มีข้อปฏิบัติแบบเดียวกันจนเกิดความรู้สึกว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน โดยมีการเข้ากรรมเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างสังคม และสามารถที่จะปกครองหรือควบคุมสังคมเหล่านั้นให้อยู่ในปกติสุขคือความสุข ความสงบได้ภายใต้กฎเดียวกัน และความเชื่อ ความเข้าใจในเรื่องเดียวกันจึงถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะอย่างของการเข้ากรรมในล้านนาประการหนึ่งด้วย

๕) การสร้างระบบคิดของผู้คนโดยคตินิยมและความเชื่อ

ความเชื่อโดยทั่วไปของคนในสังคมประการหนึ่งนั้นส่วนมากจะมีความเชื่อในหลักศาสนา ส่วนน้อยนั้นจะมีความเชื่อในหลักของธรรมชาติ หรืออำนาจที่อยู่ในธรรมชาติ ความเชื่อของคนใน

สังคมที่ผ่านการหล่อหลอมผ่านยุคสมัย โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐานความคิดทั้งระดับความเชื่อ และการดำเนินชีวิต เพราะพระพุทธศาสนามีฐานมาจากคนในชุมชนที่มีความเชื่อร่วมกันในการที่จะดำเนินชีวิตและรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติของคนในสังคม ความเชื่อเหล่านี้จะถูกส่งผ่านไปยังระบบความคิด ทำให้เกิดคติข้อคิดหรือคตินิยมในการประพฤติปฏิบัติ การศึกษาวิจัยพบว่า การเข้ากรรมในล้านนาคือเป็นเบ้าหลอมของระบบความเชื่อของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้การเข้ากรรมในล้านนาได้ประสานความเชื่อ คตินิยม ของคนในสังคมเขาไว้ด้วยกัน

๑) อิทธิพลของการเข้ากรรมโดยคตินิยม

การเข้ากรรมในล้านนาเป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยหลักของการดำรงอยู่ของสังคม หลักการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งสรุปโดยใจความได้ว่า หากการดำรงวิถีชีวิตของคนในสังคมเน้นหนักที่จิตใจเป็นสำคัญ ถ้าจิตใจดีงามก็สามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตัวเอง ชุมชน สังคม ที่สืบเนื่องจากคติที่ได้จากการสวดเบิกมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคม เป็นหลักคติต่อการประพฤติปฏิบัติประกอบด้วย

(๑) หลักของความขยันหมั่นเพียร

การเข้ากรรมถือเป็นหลักปฏิบัติต่อชุมชนความร่วมมือ การมีส่วนร่วม ทั้งรูปแบบแบบอย่างในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับคติความเชื่อในเรื่องของการบำเพ็ญบารมี การสร้างสมความดีต้องอาศัยความอดทน เมื่อมองในทัศนะของชาวบ้านหลักการสร้างบารมีนั้นคือการสร้างความขยันหมั่นเพียรให้กับตนเองเพื่อที่จะประสบความสำเร็จตามสิ่งที่ได้ตั้งใจไว้ ในคตินิยมที่ได้จากการเข้ากรรมในด้านหลักของความขยันหมั่นเพียรนี้ เช่น

๑. เมื่อตั้งใจทำอะไรที่คิดไว้ในทางดีงาม ตั้งทำสิ่งนั้นให้ได้จริง ไม่เบื่อง่ายหรือท้อแท้ใจ เป็นการเพาะนิสัยให้เป็นคนจริงเอาการเอางาน มีสมรรถภาพเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ

๒. ไม่ทอดทิ้งการงานเสียกลางคัน จะทำอะไรต้องทำให้สำเร็จไม่เป็นคนจับจด

๓. ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ทำงานตามอารมณ์หรือตามความสบายโดยไม่คำนึงถึงผลงานอันนั้น

๔. ประกอบการงานอย่างเต็มความสามารถ แม้การงานนั้นจะลำบากยากเย็นประการใดก็ไม่ท้อแท้

๕. ต้องพยายามเพิ่มพูนทรัพย์สิน หารายได้ให้มากขึ้นเสมอมิใช่ทำแล้วก็หยุดหมดแล้วก็เริ่มต้นทำงานใหม่

๖. ต้องมีความหวังไว้เสมอ พร้อมกันนั้นก็ต้องตั้งความเพียรมานะบากบั่นให้เดินคู่เคียงกันไปด้วย ก็จะบรรลุผลตามที่หวังไว้ ถ้าพลังความหวังบันดาลความสำเร็จให้ไม่ได้ หากสร้าง ความหวังอย่างเลื่อนลอย แล้วก็นอนคอยผลอยู่โดยไม่ต้องลงมือทำอะไร

(๒) หลักการรู้จักเอื้อเพื่อเผื่อแผ่และเสียสละ

๑. ต้องมีความเอื้อเพื่อเต็มใจช่วยเหลือบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้แก่กันด้วยน้ำใสใจจริง โดยมีเห็นแก่หน้าหรือหวังอามิสลาภผลใด ๆ เป็นเครื่องตอบแทน อย่าเป็นคนนั่งดูคายนั่งนิ่งไม่คิดจะช่วยเหลือใคร

๒. ต้องเป็นคนเผื่อแผ่มีน้ำใจกว้างขวางไม่คับแคบ ใดอะไรมาก็ไม่ตระหนี่หวงแหนไว้บริโภคนคนเดียว อวดคิดที่จะเจือจานให้ผู้อื่นเพื่อให้เขาได้กินได้ใช้มีความสุขเช่นตนบ้างไม่ได้

๓. รู้จักใช้เงินทอง ที่เก็บออมและประหยัดไว้ได้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้าง ตามควรแก่กำลังและฐานะ มิใช่จะตั้งหน้าแต่เก็บออมสะสมไว้ฝ่ายเดียว ขณะเดียวกันก็ไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่คนอื่นจนสิ้นเนื้อประดาตัว

๔. ต้องรู้จักเสียสละ คือยอมเสียสละสิ่งที่ตนมีอยู่บ้าง จะเป็นทรัพย์สินเงินทอง และความสุขส่วนตัว หรืออย่างสูง แม้ชีวิตอันมีค่าของตนตาม โอกาสที่เห็นสมควรและจำเป็น

(๓) หลักความกตัญญูกตเวที

๑. ต้องหมั่นรำลึกถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นได้ทำต่อตนเสมอ แม้แต่เพียงเล็กน้อย ไม่ลืมบุญคุณ อย่าเป็นคนเนรคุณใคร เพราะทำให้เป็นคนหมดสง่าราศีในตัวเอง และทำตัวให้ไม่มีใครจะคิดช่วยเหลือต่อไป

๒. ต้องทำตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่นได้ทำแก่ตนบ้างในเมื่อมีโอกาสหรือกำลังพอที่จะทำได้ มิใช่คอยแต่จะรับอุปการะของเขาเรื่อยไป เพราะทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจแก่ผู้ที่เคยมีบุญคุณแก่จนและแสดงให้เห็นน้ำใจอันงามของผู้ทำตอบอีกด้วย

๓. เมื่อตนได้รับอุปการคุณจากผู้อื่น แม้เพียงเขาอุกให้ที่นั่งหรือช่วยเหลือยกสิ่งของให้ หยิบสิ่งนี้ให้ อย่าลืมที่จะกล่าวขอบคุณแก่ผู้ที่เอื้อเพื่อต่อตนเสมอ อย่าคิดเป็นเรื่องน่าอาย และแสดงถึงมารยาทน้ำใจที่ดีงาม

(๔) หลักการขอกฎัยให้อภัย

๑. เมื่อทำผิดพลาดล่วงเกินผู้ใดกระทำไปด้วยเจตนาหรือไม่เจตนา ต้องกล่าวคำขอภัยทันที

๒. ผู้ที่ทำผิดพลาดเมื่อขอภัยแล้ว ก็ควรให้อภัยทันทีอย่าไปถือโทษโกรธเคือง

(๕) หลักความสามัคคี

๑. ต้องร่วมมือร่วมใจกันช่วยทำกิจการงานของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
๒. ทุกคนมีกิจการงานที่จะต้องทำอยู่เสมอเมื่อเหลือกำลังก็ต้องขอความช่วยเหลือทำให้เป็นผู้มีจิตใจไม่คับแคบ
 ๑. การร่วมมือร่วมใจกัน ต้องใช้ไปในทางที่ดีงาม ไม่ใช่ไปในทางผิด
 ๔. เมื่อมีเรื่องราวที่ทำให้ต้องแตกร้างกันต้องรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวและโอนอ่อนเข้า หากันไม่ถึงโทษ ต้องหมั่นปรับความเข้าใจเพื่อให้ถูกต้องกันเสมอ
 ๕. อย่าถือบุคคลเป็นใหญ่กว่ากิจการงานที่ทำ ร่วมกันวินิจฉัยว่าอะไรถูกอะไรผิด ใ้ยิ่งกว่าใครถูกใครผิด

(๖) หลักความซื่อสัตย์สุจริตและรักษาวาจ

๑. ต้องซื่อตรงไม่คดโกง หรือหลอกลวงเขากิน ประกอบอาชีพแต่ในทางสุจริต การสิ่งใดทุจริตผิดศีลธรรม ต้องเลิก
๒. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อมิตรสหาย ต่อชุมชน สังคม และประเทศ
 ๑. อย่าเชื่ออะไรจนเกินไปต้องพินิจวิเคราะห์ประกอบดูว่าอย่างไรไม่ควร
 ๔. ต้องซื่อสัตย์ให้ถูกทาง เฉพาะที่เป็นประโยชน์และดีงามเท่านั้น ถ้าจะทำลายประโยชน์และเสียหายแล้วไม่ควร
 ๕. ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือได้ พูดอะไร ทำอะไรก็ให้เป็นไปทำคำพูดเสมอ
 ๖. เวลาอยู่ร่วมกันในหมู่คณะควรที่จะรักษาวาจไว้เสมอไม่ควรพูดที่หาสาระไม่ได้

(๗) หลักความเมตตากรุณา

๑. ต้องผูกไมตรีจิตและมีความรักเอ็นดูต่อคนและสัตว์ทั่วไปไม่เลือกหน้า แม้ผู้ที่ไม่เป็นมิตร ก็ไม่ตั้งตนเป็นศัตรู
๒. หมั่นเปรียบเทียบคนกับผู้อื่นเสมอว่า เราชักสุขเกลียดทุกข์ ผู้อื่นก็เช่นกัน ไม่ควรเบียดเบียนกัน
 ๑. เมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก ต้องคิดช่วยเหลือ หากสุดวิสัยช่วยไม่ได้ก็แสดงความเห็นอกเห็นใจ เห็นเขาทุกข์ก็ไม่คิดซ้ำเติม และเห็นเขาสุขก็ไม่คิดริษยาอาฆาต

(๘) หลักความสุภาพไม่หยาบคาย

๑. ใช้วาจาสุภาพไม่หยาบคายและอ่อนหวาน
๒. ไม่กล่าววาจาก้าวร้าว เสียดสีหรือลามกหยาบคาย หรือก่อให้เกิดเสียง

อื้อฉาว

๑. รักษาภิยามารยาทให้สุภาพเรียบร้อย ไม่แข็งกระด้าง

(๙) หลักการใช้ปัญญาในทางที่ถูก

๑. ปัญญาคือความฉลาด อาจก่อให้เกิดผลในทางดีก็ได้ทางเสียก็ได้ สุดแต่จะ
ใช้ไปถูกทางหรือผิดทาง

๒. ความฉลาดที่จะให้เกิดประโยชน์ ต้องเป็นคนมีความฉลาดที่กำกับด้วยความเฉลียว รู้จักการควรและไม่ควร เลือกใช้แต่ในทางที่ถูกที่ควร

๑. การใช้ปัญญาในทางที่ถูกจะต้องใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น

โดยสรุปแล้วคตินิยมที่ได้จากการเข้ากรรมนั้นเป็นเพียงแนวคิดพื้นฐานของการดำเนินชีวิตเท่านั้นเพราะคตินิยมที่เกิดขึ้นในการเข้ากรรมเป็นสิ่งที่มิได้อยู่โดยทั่วไปในสังคมล้านนาเป็นแต่เพียงนำเอาคตินิยมนั้น ๆ มาใช้เท่านั้นเอง เพราะการเข้ากรรมในแต่ละที่ไม่ใช่เฉพาะส่วนหรือตัวบุคคลแต่หมายรวมเอาความเป็นชุมชนทั้งหมดเข้าไปด้วย เมื่อรวมเอาชุมชนทั้งหมดก็หมายถึงคนในชุมชนก็ต้องมีแบบแผนในการปฏิบัติต่อกันและแบบแผนนั้นมีที่มาจากคตินิยมความเชื่อที่สั่งสมสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นระบบความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี

๔.๔.๒ อิทธิพลของการเข้ากรรมต่อการสร้างระบบวัฒนธรรม จารีตประเพณีของล้านนา

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นความเชื่อ คตินิยมที่ผ่านกระบวนการทางสังคมในส่วนของการเข้ากรรมในล้านนาเป็นตัวสร้างระบบวัฒนธรรม จารีตประเพณีของคนในล้านนา เพราะการเข้ากรรมในล้านนานั้นมิใช่จะทำได้ตามความต้องการหรือไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์อะไร แต่มีพื้นฐานที่อิงคัยทางสังคมของคนในชุมชนด้วย กล่าวคือ การเข้ากรรมแต่ละครั้งจะเลือกวันเวลาที่เหมาะสมกับสังคมชุมชนนั้น ๆ ส่วนมากจะนิยมเข้ากรรมในช่วงหน้าหนาวราวประมาณ เดือน ๑ เหนือ คือประมาณเดือนธันวาคม เป็นต้นไป การเข้ากรรมในช่วงนี้จะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระให้กับชาวบ้านอีกด้วย เพราะในช่วงนั้นเป็นช่วงของการเกี่ยวข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วก็เริ่มต้นเข้ากรรมจะตกประมาณเดือน ๔ เหนือ หรือ มกราคม ซึ่งเป็นช่วงว่างเว้นจากการทำงานของชาวบ้านที่เสร็จจากการทำไร่ทำนา และเอาผลผลิตจากการทำไร่ทำนามาเป็นองค์ประกอบของการเข้ากรรมด้วย อย่างเช่น ฟางข้าวที่ผ่านการตีข้าวแล้วจะนำมาทำเป็น คุบ (กระท่อม) ให้กับพระภิกษุสามเณรในการใช้เป็นที่พักอาศัยในการเข้ากรรม จากช่วงเวลาของการประพฤติปฏิบัติของชาวบ้านจนเกิดเป็นประเพณีของการเข้ากรรมในล้านนาว่าเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ ตู้เจ้า(พระภิกษุสามเณร)จะเข้ากรรม

และได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นประเพณีนิยมในหมู่ชาวล้านนา และถือเป็นประเพณีประจำปีหรือประเพณี ๑๒ เดือนของคนล้านนาที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวิจัย แสดงให้เห็นว่า ประเพณีการเข้ากรรมในล้านนานั้น นอกจากจะเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนาแล้ว ยังถือเป็นช่วงเวลาของการทำบุญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาเข้าพรรษาส่วนใหญ่ชาวบ้านจะยุ่งเกี่ยวในเรื่องของการปลูกข้าว เมื่อออกพรรษาแล้วก็เข้าช่วงหน้าหนาวก็ยุ่งเกี่ยวกับการเกี่ยวข้าวอีกต่อหนึ่ง ทำให้เวลาในการทำบุญ ส่งเสริมพระพุทธศาสนาไม่เต็มที่ และมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าหากว่าใครได้ดูแลอุปฐากทำนุบำรุงพระภิกษุสามเณรผู้เข้าปฏิบัติธรรมถือว่ามีผลานิสงส์มาก จึงทำให้ช่วงเวลาการเข้ากรรมจึงอยู่ในช่วงเวลาที่พอเหมาะและถือเป็นช่วงบุญพิธีของชาวล้านนาที่จะได้ทำบุญส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยช่วยเหลือขวนขวายในการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์สามเณรซึ่งถือว่าได้บุญเป็นอย่างมาก

๔.๕ องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรม

๔.๕.๑ องค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้

สาระสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนาดังที่กล่าวไปแล้วว่า การเข้ากรรมคือการสำรวมระวังจิตใจมิให้ยินดียินร้ายต่อโลกธรรม ด้วยการปฏิบัติกรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เหมาะสมกับจริตของตัวเอง ซึ่งโดยพื้นฐานนั้นสิ่งสำคัญคือ การไม่ยินดีต่อโลกธรรม การไม่ยินดีในปัจจุบัน ๔ การไม่ยินดีในที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาพยายามที่จะลดระดับของความยินดีเหล่านี้ซึ่งเรียกว่า มีความสันโดษในการประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มจากการสำรวมระวังมี สติสัมปชัญญะ คือมีความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ ซึ่งประมวลสรุปองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้ได้คือ

สติปฏิฐาน ๔^{๔๓} ที่ตั้งแห่งความระลึกได้

๑. กายานุปัสสนา สติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์ว่า กายนี้สักว่ากาย ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เรียก กายานุปัสสนา

๒. เวทนานุปัสสนา สติกำหนดพิจารณาเวทนา คือ สุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ เป็นอารมณ์ว่า เวทนานี้ก็สักว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เรียก เวทนานุปัสสนา

๓. จิตตานุปัสสนา สติกำหนดพิจารณาใจที่เศร้าหมอง หรือฟุ้งแล้ว เป็นอารมณ์ว่า ใจนี้ก็สักว่าใจ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เรียก จิตตานุปัสสนา

^{๔๓}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๗/๑๒๕.

๔. ชัมมานุปัสสนา สติกำหนดพิจารณาธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศล ที่บังเกิดกับใจ เป็นอารมณ์ว่า ธรรมนี้ก็ดีกว่าธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เรียก ชัมมานุปัสสนา

สัมมปธาน ๔^{๔๔} คือ ความเพียรอันชอบ

๑. สังวรปธาน	เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน.
๒. ปหานปธาน	เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว.
๓. ภาวนापธาน	เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน.
๔. อนุรักขนาปธาน	เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

อิทธิบาท ๔^{๔๕} คือ สิ่งที่ทำให้สำเร็จ

๑. ฉันทะ	พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ	เพียรประกอบสิ่งนั้น
๓. จิตตะ	เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา	หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

อินทริย ๕^{๔๖} คือ ความเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน

๑. สัทธา	ความเชื่อ
๒. วิริยะ	ความเพียร
๓. สติ	ความระลึกได้
๔. สมาธิ	ความตั้งใจมั่น
๕. ปัญญา	ความรู้

พละ ๕^{๔๗} คือ กำลัง

๑. สัทธา	ความเชื่อ
๒. วิริยะ	ความเพียร
๓. สติ	ความระลึกได้
๔. สมาธิ	ความตั้งใจมั่น
๕. ปัญญา	ความรู้

^{๔๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๕๖.

^{๔๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๕/๒๕๒.

^{๔๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓/๑๑.

^{๔๗} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓/๑๑.

โพชฌงค์ ๗^{๔๘} คือ องค์แห่งความตรัสรู้

๑. สติ	ความระลึกได้
๒. ชัมมวิจยะ	ความสอดส่องธรรม
๓. วิริยะ	ความเพียร
๔. ปีติ	ความอิ่มใจ
๕. ปีสัทธาธิ	ความสงบใจและอารมณ์.
๖. สมาธิ	ความตั้งใจมั่น
๗. อุเบกขา	ความวางเฉย

มรรคมืองค์ ๘^{๔๙} คือ ทางสายกลาง

๑. สัมมาทิฏฐิ	ปัญญาอันเห็นชอบ คือเห็นอริยสัจ ๔
๒. สัมมาสังกัปปะ	คำริชอบ คือ ๑. คำริจะออกจากกาม ๒. คำริในอันไม่พยายาม ๓. คำริในอันไม่เบียดเบียน
๓. สัมมาวาจา	เจรจาชอบ คือเว้นจากวจีทุจริต ๔ ๑. พูดเท็จ ๒. พูดส่อเสียด ๓. พูดคำหยาบ ๔. พูดเพ้อเจ้อ
๔. สัมมากัมมันตะ	ทำกรงานชอบ คือเว้นจากกายทุจริต ๓ ๑. ฆ่าสัตว์ ๒. ลักขื้อ ๓. ประพฤตึผิดในกาม
๕. สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากความเลี้ยงชีวิต โดยทางที่ผิด
๖. สัมมาวายามะ	เพียรชอบ คือเพียรในที่ ๔ สถาน ๑. เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน ๒. เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๗/๒๖๔.

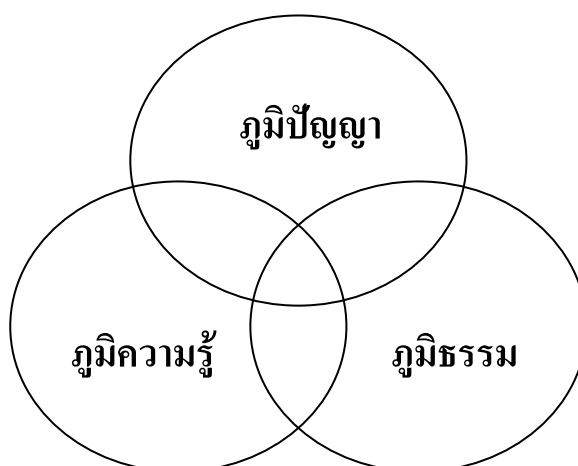
^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๕/๑๒๓. อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๖๕/๓๐๗.

๗. สัมมาสติ
๑. เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
 ๔. เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม
- ระลึกชอบ คือระลึกในสติปัฏฐานทั้ง ๔
๑. กายานุปัสสนา
 ๒. เวทนานุปัสสนา
 ๓. จิตตานุปัสสนา
 ๔. ชัมมานุปัสสนา
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ คือเจริญฌานทั้ง ๔

ในองค์มรรคทั้ง ๘ นั้น เห็นชอบ ดำริชอบ สงเคราะห์เข้าไปในปัญญาศึกษา วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ สงเคราะห์เข้าไปในศีลศึกษา เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจไว้ชอบ สงเคราะห์เข้าไปใน จิตตศึกษา จากที่กล่าวมานั้นเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้ที่ปรากฏอยู่ในการเข้ากรรมในล้านนาซึ่งผลของการสำรวมปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงของผู้ปฏิบัติ โดยผ่านพิธีกรรมอันเป็นเปลือกของสาระในการดึงดูและเชื่อมโยงแนวคิดให้เกิดแนวคิดในการเข้าถึงหลักธรรมในทางพุทธศาสนาโดยซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญของการประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า โภธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ

๔.๕.๒ องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ผสมผสาน

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่าการเข้ากรรมในล้านนานั้นนอกจากจะมีทั้งองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้และความเป็นพุทธแบบชาวบ้านรวมอยู่ด้วยแล้วยังสามารถที่จะแยกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความผสมผสานระหว่างความเป็นพุทธแท้กับความเชื่อคติชาวบ้านที่ผ่านกลไกทางสังคมในรูปแบบของการเข้ากรรม กล่าวคือการเข้ากรรมในล้านนานั้นนอกจากจะเป็นข้อปฏิบัติที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบแล้วยังปรากฏให้เห็นถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ และภูมิปัญญาที่ผสมผสานอยู่ในการเข้ากรรม ดังต่อไปนี้

จากภาพดังกล่าว แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ที่เรียกว่าภูมิความรู้ของชุมชน ที่สร้างสมสืบต่อกันมาในลักษณะของความคิด ความเชื่อ แนวคิดในดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ หล่อหลอม ขัดเกลาทางสังคมจนเป็นแบบแผนปฏิบัติที่รูปแบบที่ดำรงอยู่ในสังคม ส่วนภูมิธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของทางศาสนาที่สร้างสรรค์องค์ความรู้ทางธรรมะที่เหมาะสมกับสภาพสังคมบนพื้นฐานความคิดของคนในชุมชน ซึ่งภูมิธรรมนี้เป็นแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของคนที่ยึดหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนภูมิปัญญาเป็นส่วนที่ผสมผสานทั้งความคิด แนวทางในการดำรงชีวิตที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรีกคิดของคนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ที่ดำรงชีวิตตามแบบปฏิบัติและความเหมาะสมของสภาพสังคม หากรวมทั้ง ๓ ภูมิเข้าด้วยกันก็ทำให้เกิดมิติของแนวคิด ความเชื่อ และการดำรงตนอย่างเห็นได้ชัด หมายความว่า ในสังคมของคนล้านนานั้น ไม่ได้ยึดถือรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างตายตัว แต่ผสมกลมกลืนกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในการดำรงชีวิตได้อย่างลงตัวมากกว่า ซึ่งการเข้ากรรมนั้นเป็นการผสมผสานแนวคิด ภูมิความรู้ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาเข้าด้วยกันและเหมาะสมกับสภาพของสังคมมากที่สุดที่ไม่ยึดเอาส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นหลักในการดำรงชีวิตแต่ผ่านระบบความคิด ความเชื่อแต่ละอย่างเข้าด้วยกัน อาทิเช่น

การเข้ากรรมในล้านนานั้นส่วนหนึ่งมักจะมีความเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ส่วนหนึ่งเป็นการทำบุญให้ผู้ตาย ส่วนหนึ่งเป็นการสืบต่ออายุ ต่อดวงชะตา เสริมโชคลาภ ส่วนหนึ่งเห็นว่าเป็นกิจกรรมทางสังคม ส่วนหนึ่งเห็นว่าการเข้ากรรมนั้นเป็นการสงเคราะห์ชุมชนไปในตัว ซึ่งแต่ละส่วนความคิดนี้เป็นผลมาจากการมองโลกทัศน์ที่แตกต่างกันแต่สรุปรวมได้ใน ๓ ภูมิดังที่กล่าว เพราะในระบบความเชื่อพื้นฐานของคนในล้านนานั้นยังถือปฏิบัติต่อความเป็นธรรมชาติหรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ซึ่งเห็นได้จากการที่การเข้ากรรมนั้นยังผูกเชื่อมโยงไปยังภูตผี เทวดา โดยมีความเชื่อว่าการเข้ากรรมนั้นจะช่วยปลดปล่อยให้ภูตผีที่มีอยู่ในบริเวณนั้น ๆ ได้ไปสู่สุคติตามความเชื่อ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากการผสมผสานเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ก่อนแล้วมาผสานกับแนวความคิดของพระพุทธศาสนาผ่านการเข้ากรรม หากมองในส่วนลึกแล้วการเข้ากรรมเป็นเรื่องของพระภิกษุสามเณรเท่านั้น แต่สังคมล้านนาก็เชื่อมต่อกับสังคมให้เป็นเรื่องเดียวกัน

ทั้งนี้การเข้ากรรมในล้านนานั้นถือเป็นกุศโลบายประการหนึ่งของคนในอดีตที่พยายามสอนให้คนในสังคมลดความยึดถือในตัวตน แล้วหันมามองโลกทัศน์และการดำเนินชีวิตเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์คือ ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนิจจัง และความเป็นอนัตตา โดยฝึกให้ผู้คนพยายามตั้งสมภารมิ บุญกุศลไว้ให้มากเพื่อเป็นปัจจัยนำไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเดิมหรือพ้นจากความทุกข์นั่นเอง การนำเอาองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ผ่านการผสมผสานกันอย่างลงตัวมาเป็นเครื่องมือเพื่อให้เข้าถึงสัจจะธรรมของชีวิต โดยมีความเชื่อที่ว่าหากตัวเองยังไม่พร้อมก็สนับสนุนผู้อื่นหรือสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์ก่อนซึ่งแนวความคิดนี้นั้นก็ได้มาจากการผสมผสานภูมิปัญญา

ภูมิธรรม ภูมิความรู้เข้าด้วยกัน นับว่าเป็นการผสมผสานหลักของการเข้ากรรมในพระพุทธศาสนา และหลักการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างพอเหมาะและเหมาะสมกับสภาพสังคมอย่างดี

๔.๕.๓ องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกิดจากการเข้ากรรมในล้านนา

การกระทำอะไรก็ตาม สิ่งที่มาคือผลที่เกิดขึ้น การเข้ากรรมในล้านนาก็เหมือนกัน เมื่อสังคมได้รับเอาแนวคิดของการเข้ากรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตย่อมส่งผลสืบต่อมาเป็นวัฒนธรรมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิปัญญา ที่สั่งสมเอาความรู้ที่ชนรุ่นก่อนได้สรรค์สร้างเอาไว้ และรักษาสืบทอดส่งต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่การเข้าใจถึงแก่นแท้ของชีวิตคือความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การจะเข้าใจในสิ่งนี้ได้ที่สำคัญต้องสร้างสมเอาคุณงามความดีเป็นพื้นฐานที่เรียกว่า บารมี การเข้ากรรมที่ปรากฏในล้านนานั้นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการทำอะไรก็ตาม แนวคิดในการสร้างบารมีเป็นแนวคิดที่ถูกฝังลึกในจิตใจของคนล้านนา ผู้ที่สั่งสมเอาบารมีไว้มาก จะทำให้สามารถทำอะไรบรรลุผลสำเร็จทุกประการ การเข้ากรรมในล้านนาก็เหมือนกันก็มีแนวความคิดที่สั่งสมบารมีไว้เหมือนกัน เพราะการดำเนินการแต่ละครั้งหรือการทำกิจกรรมอะไรก็ตามล้วนแล้วแต่นำเอามาเป็นบุญกุศลทั้งหมดโดยเฉพาะแนวคิดเรื่องของการให้ทาน เป็นปัจจัยอันแรกที่ย่างที่สุดในการทำอะไรก็ตาม แม้แต่การเข้ากรรมแนวความคิดเรื่องของการให้ทานก็ปรากฏให้เห็นเสมอ อย่างเช่น การให้ทานแก่คนยากคนจน เพราะเวลาทำบุญในการเข้ากรรม ชาวบ้านจะนำเอาอาหารหรือสิ่งของต่าง ๆ มาทำบุญเป็นจำนวนมาก ของที่เหลือจากการทำบุญก็แจกจ่ายสงเคราะห์แก่ชาวบ้านหรือแก่ชุมชนนั้น ๆ เพื่อประโยชน์อย่างสูงสุดของเขตอำนาจการให้ทาน คือเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก ซึ่งแนวความคิดนี้ถูกฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนล้านนาและถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นประเพณี สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการเข้ากรรมในล้านนานั้นมิใช่จะเป็นการให้ทานหรือการสร้างบารมีเพียงอย่างเดียว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการในการเข้ากรรม สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้ากรรมหรือที่เรียกว่าผลที่เกิดจากการเข้ากรรมนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกันซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามและนำมาสร้างสรรค์สืบต่อไปให้ปรากฏอันประกอบด้วย

๑) ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ

การเข้ากรรมในล้านนานอกจากจะเป็นการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร และผู้ที่สนใจแล้วยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ กันอีกด้วย กล่าวคือยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาในระดับของครอบครัว ชุมชน สังคม ศาสนา วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เป็นต้น

ในด้านครอบครัว จะส่งเสริมให้เกิดสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง คือการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครอบครัว เพราะการเข้ากรรมนั้นทำให้ครอบครัวได้เรียนรู้ถึงบุญพิธี การ

ชวนขยายในบุญ การแสวงหาบุญในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการถ่ายทอด ความสำคัญของการเข้ากรรมผ่านการบอกเล่า ความเชื่อ ทำให้คนในครอบครัวได้เรียนรู้ถึง พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

ในด้านสังคม เมื่อครอบครัวต่างให้ความสนใจในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะใน การเข้ากรรม แต่ละครอบครัวรวมกันก็ทำให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือในสังคมนั้น ๆ จะมี แบบแผนและแนวปฏิบัติที่จะเข้าสู่สาระสำคัญหรือที่เรียกว่าพิธีกรรมโดยผ่านผู้มีประสบการณ์ ผู้มี ความรู้ ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้มีอายุ ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงพิธีกรรมเนื่องด้วยพุทธศาสนาซึ่งเป็นการ เรียนรู้เป็นขั้นเป็นตอน แต่ละขั้นตอนจะแผ่ธรรมะไว้อย่างชัดเจนทำให้เกิดเป็นแบบแผนแห่งการ ปฏิบัติหรือการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบองค์รวม คือถ่ายทอดได้ทีละมาก ๆ และเข้าใจในทิศทางเดียวกันทำให้สังคมได้เรียนรู้พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป

ในด้านชุมชน เมื่อสังคมรวมกันหลายสังคมที่มีแบบปฏิบัติเหมือนกันความ เป็นชุมชนก็แผ่ขยายมากยิ่งขึ้น เมื่อชุมชนแผ่ขยายกว้างมากเท่าใด พระพุทธศาสนาก็แผ่ขยายไปมาก เท่านั้น ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบได้ผลอย่างดี คือ นำเอาหลักการสำคัญคือการปฏิบัติเป็นสื่อแนะนำเสนอทำให้เกิดความเลื่อมใสต่อคนในชุมชนอีกทาง หนึ่งด้วย

ในด้านศาสนา การเข้ากรรมถือเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา เมื่อมีการเข้ากรรม การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องในการเข้ากรรมซึ่งเป็นแบบปฏิบัติที่สืบทอดต่อกัน มาทำให้เกิดการเรียนรู้สำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรผู้ที่มีพรรษาน้อยและยังไม่มีประสบการณ์ มากพอที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจได้ การศึกษาเรียนรู้จึงเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและ เป็นการรักษาพระพุทธศาสนาโดยการถ่ายทอดด้วยประสบการณ์อีกทางหนึ่งด้วยทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจไปในทิศทางอันเดียวกันและสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่โบราณจารย์ ได้ประพฤติปฏิบัติไว้เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อผู้ที่มีพรรษาใหม่และผู้สนใจในทางศาสนา อีกด้วย

ในด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งที่ดำรงเพราะถูกถ่ายทอดสืบทอดมารุ่นต่อ รุ่น ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเป็นรากฐานสำคัญของสังคม ชุมชนนั้น ๆ ด้วย การเข้ากรรมเป็นวัฒนธรรมอัน ดั้งเดิม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมแห่งการปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติทำให้เกิดความเข้าใจอันดี ด้วยประสบการณ์ตรง ซึ่งวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมนั้นล้วนแล้วแต่มีบ่อเกิดมาจากพุทธศาสนา ทั้งสิ้น และเป็นฐานของประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเรียกการเข้ากรรมอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น พุทธประเพณี ที่เป็นประเพณีของการประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น พุทธวัฒนธรรม ประเพณีนี้ ถูกถ่ายทอดด้วยตัวบุคคลผ่านประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อ

พระพุทธศาสนาจัดอยู่ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยมีวัฒนธรรม ประเพณี เป็นจุดสร้างความสนใจ ซึ่งในล้านนาถือว่าเป็นพุทธประเพณีที่เหมือนกันและมีรูปแบบที่คล้ายกัน ต่างกันตรงรายละเอียดเท่านั้นจึงเป็นเหตุของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายวงกว้างโดยผ่าน วัฒนธรรม ประเพณีนั่นเอง

ในด้านการเมืองการปกครอง สิ่งสำคัญที่สุดในการเข้ากรรมในล้านนาคือการ ปกครอง เพราะถือว่าเมื่ออยู่รวมกันมากขึ้นต่างคนต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างทำให้ยากต่อการ ปกครอง แต่การเข้ากรรมในล้านนาเป็นกุศโลบายในการปกครองโดยนำเอาธรรมหรือ พระพุทธศาสนาเป็นหลัก ยึดหลักธรรมในการปกครองทำให้เกิดการยอมรับนับถือเป็นแบบปฏิบัติ เป็นเนติแบบอย่างของการปกครองที่ไม่มีกฎหมายใด ๆ มาควบคุมทำให้เกิดความอิสระและไม่ เบียดเบียนกันแต่มีโทษทางสังคมต่อผู้ที่ละเมิดกฎทางสังคมเท่านั้นเอง การนำเอาพุทธศาสนามาเป็น เครื่องมือในการควบคุมคนถือเป็นการนำเอาพุทธศาสนาเข้ามาสู่ระบบสังคมมากขึ้น ทำให้เกิดการ ยอมรับนับถือมากกว่าการบังคับกฎหมาย

๒) ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

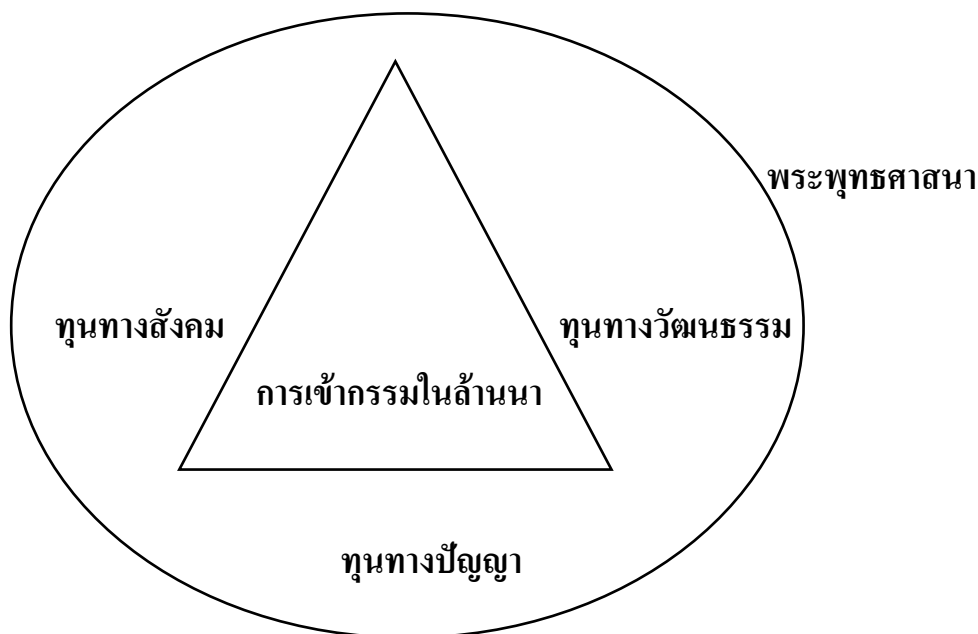
จากการศึกษาค้นคว้าเข้ากรรมในล้านนานั้น จะเห็นว่า นอกจากจะส่งเสริม พระพุทธศาสนาแล้วยังส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นอีกด้วย การเข้ากรรมนั้นถือเอา ช่วงเวลาที่ว่างจากการทำไร่ ทำนา ซึ่งอยู่ในฤดูหนาวแล้ว ทำให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยการเข้ากรรมอีกด้วย เช่น การदानหลวงพระเจ้า (การถวายทานฟืนแก่พระพุทธเจ้า) ซึ่ง โดยความหมายแล้ว จัดเป็นช่วงเวลาหน้าหนาวทำให้ได้รับความลำบากชาวบ้านเกิดความสงสารต่อ พระภิกษุสงฆ์สามเณรจึงทำไม้ฟืนมาถวายเพื่อใช้เป็นฟืนสำหรับคลายความหนาว ซึ่งปรากฏเป็น อย่างมากในสังคมล้านนาและถือว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญที่สืบเนื่องจากการเข้า กรรมเพราะกลัวพระสงฆ์หนาวตายจึงคิดวัฒนธรรม ประเพณีदानหลวงเจ้าขึ้น ทั้งนี้ประเพณีที่ เกี่ยวข้องกับไฟยังมีอีกเมื่อพระสงฆ์ใช้ไม้ฟืนหรือหิ้วมาก่อไฟเพื่อคลายความหนาวแล้ว ชาวบ้านก็ ถือโอกาสนำเอาข้าวที่ตนเองเพราะปลูกไว้และทำการเก็บเกี่ยวใหม่มาถวายพระภิกษุสงฆ์โดยวิธีการ เผาข้าวหลาม ซึ่งเป็นประเพณีจีข้าวหลามของท้องถิ่นที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่งแล้วนำเอาข้าว หลามมาถวายพระภิกษุสงฆ์ผู้เข้ากรรมอยู่ จัดเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่คนใน ชุมชนให้ความสำคัญมาก เพราะถือว่าการเข้ากรรมมีคนเป็นจำนวนมากมาอยู่ร่วมกัน การสร้าง ถวายสิ่งใด ๆ ก็เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่คนหมู่มาก จากสิ่งนี้เองทำให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่นที่ตักขุดที่ขุดคือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๓) ส่งเสริมความก้าวหน้าและความมั่นคงในลักษณะของคำสอน

สาระสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา นอกจากจะเป็นการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์แล้ว การเทศนาสั่งสอนประชาชนชาวบ้านก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ เพราะต้องมีการเทศน์อบรมชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ ด้วยหลักคำสอนต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ผู้เป็นประธานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอน เทศน์ ให้กับชาวบ้าน ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในโลกทัศน์ ทั้งแนวคิด ปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นการสงเคราะห์ชาวบ้านให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยการฟัง เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางด้านจิตใจ กล่าวคือเป็นการขัดเกลาจิตใจของชาวบ้านอีกทางหนึ่งเมื่อชาวบ้านพร้อมใจกันมาสู่ที่ชุมนุมด้วยความเลื่อมใสศรัทธาโดยมิได้บังคับกฎเกณฑ์ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลที่ดีตามมาโดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งยังทำความเข้าใจต่อชีวิตที่ผ่านมาอีกด้วย เป็นการเผยแผ่หลักธรรมให้มั่นคงในลักษณะคำสอน และการปฏิบัติพร้อม ๆ กัน ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา และการอบรมสั่งสอนจะมีประจำทุกวันทั้งช่วงเช้าและช่วงกลางคืนตลอดจนกว่าจะเสร็จงาน คำสอนแต่ละวันนั้น ถือเป็นสาระสำคัญต่อชาวบ้านที่มุ่งหวังให้เกิดความสุขทั้งทางกายและทางใจ ทั้งยังเสริมสร้างศรัทธาให้มั่นคงอีกทางหนึ่งด้วย

๔) ส่งเสริมการสร้างทุนทางสังคม มรดกทางวัฒนธรรมและปัญญา

การส่งเสริมการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางปัญญาที่ปรากฏอยู่ในการเข้ากรรมในล้านนานั้นนับว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นในจากการเข้ากรรม เพราะการเข้ากรรมนั้นมีไว้จะเป็นเพียงแก่การปฏิบัติสำรวมระวังจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้นหรือเกี่ยวข้องกับศาสนาเพียงอย่างเดียวแต่สัมพันธ์ต่อการส่งเสริมในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญา

จากภาพแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนต่าง ๆ กับการเข้ากรรมในล้านนา เพราะ คำพังการเข้ากรรมที่ดำรงอยู่ไม่สามารถก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีนี้ได้ ทั้งนี้การเข้ากรรมใน ล้านนาต้องอาศัยทุนทางสังคมเป็นตัวหนุนนำ ความเป็นสังคมของชุมชนเพราะปราศจากความเป็น สังคมแล้วก็ไม่สามารถก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้เช่น วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งมีพื้นฐาน จากทุนทางสังคมทั้งสิ้น ความเป็นทุนทางสังคมมีความหมายกว้างขวางมากเพราะรวมเอาทุกสิ่งที่มี อยู่ในสังคมทั้งระบบความคิด อิทธิพลสภาพแวดล้อม ความเชื่อ เป็นต้น หลอมรวมอยู่ในสังคมมี พื้นฐานทางพุทธศาสนาแบบเดียวกันทำให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมตามมา เมื่อสังคมมีรูปแบบที่ยึดถือ ปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาก็ถือว่ามีวัฒนธรรมที่เหมือนกันและเป็นแบบเดียวกัน วัฒนธรรมเหล่านี้ถูก หล่อหลอมขัดเกลาโดยผ่านกระบวนการทางสังคมในรูปของพิธีกรรม ความเชื่อความศรัทธา การ ปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ หมายรวมไปถึงเป็นประเพณีเดียวกันที่มีจารีตปฏิบัติที่คล้ายกัน เมื่อทุนทาง วัฒนธรรมถูกขยายพร้อมกับการเคลื่อนไหวทางสังคม การลองผิดลองถูกย่อมปรากฏขึ้น สิ่งใดที่ เหมาะสม ไม่เหมาะสมสังคมวัฒนธรรมนั้นเป็นผู้ตัดสิน เมื่อตัดสินแล้วยอมรับเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ก็สรรสร้างสืบต่อโดยแฝงไว้ในรูปแบบพิธีกรรมซึ่งเรียกว่าทุนทางปัญญา ทุนทางปัญญานี้ถือว่าเป็น การตกผลึกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องคิดหรือสงสัยว่าทำไปทำไม ทำ อย่างไรถูกหรือผิด เพราะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมาแล้ว ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาถูก พิสูจน์ต่อกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม จนกลายเป็นรูปแบบข้อปฏิบัติที่ประพฤติอยู่ใน ปัจจุบัน ซึ่งเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญา การเข้ากรรมในล้านนาถือเป็นจุดเปลี่ยนอย่างหนึ่งที่จะส่งต่อไปยังอนาคต โดยการขับเคลื่อนทุน ทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญา ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าอย่าง หนึ่งตราบไค้การผสมผสานสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับศาสนายังมีความสัมพันธ์กันทั้งยังมีความ เชื่อพื้นฐาน ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมล้านนา แบบแผนปฏิบัติที่ยึดถือสืบต่อกัน มาก็ยังจะคงอยู่สืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์การเข้ากรรมในด้านนามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา ความหมาย และความสำคัญของการเข้ากรรม ทั้งรูปแบบ วิธีการ และแนวทาง และประโยชน์ คุณค่า ผลที่เกิดจากการเข้ากรรมในด้านนาม โดยผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิในประเพณีวัฒนธรรมด้านนาม

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การเข้ากรรม หมายถึง การอยู่ปริวาสกรรมของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งเรื่องของอาบัตินี้เป็นเรื่องของพระที่ล่วงละเมิดพระวินัยหรือศีลแล้วเกิดโทษหรือความผิด เมื่อเกิดโทษแล้วก็ต้องมีการลงโทษอันเป็นเรื่องธรรมดาของการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีขอบเขตของสังคม หรือกฎระเบียบต่าง ๆ ที่สังคมนั้น ๆ บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันรักษาคนหมู่มากหรือสังคมส่วนรวม ไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบของสังคม

การเข้ากรรม หรือ อยู่กำ เป็นการใช้ปฏิบัติเพื่อชำระจิตใจให้สะอาดด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นการสำรวมจิตใจของผู้ปฏิบัติพระสงฆ์อยู่กำหรือเข้ากำ เพราะจะต้องกำกับ กำอยู่ คือสังวรหรือสำรวมความประพฤติทุกอย่างโดยเคร่งครัด เพื่อต้องการบรรเทาความหวังหาอาลัยต่อวัตถุข้าวของที่ได้รับการถวาย โดยพยายามผ่อนคลายการยึดติดทั้งปวง พร้อมกันนั้นก็ชวนผู้ต้องการบำเพ็ญภาวนาทั้งที่เป็นสามเณรและประชาชน ไปบำเพ็ญศีลและภาวนาร่วมกันด้วย

การเข้ากรรมในล้านนานั้นเป็นวิธีการที่จะชักนำให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจและเข้าถึงสาระของพระพุทธศาสนาโดยอาศัยรูปแบบในการปฏิบัติเพื่อเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจทำให้ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ทั้งประเพณีปฏิบัติ การเข้ากรรมในล้านนานั้นมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็มีวิธีการที่ต่างกันออกไป การเข้ากรรมในล้านนาเป็นพิธีกรรมอันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นในเรื่องของการปฏิบัติ ลักษณะของการเข้ากรรมที่ปรากฏในล้านนานั้นนอกจากจะเป็นการปฏิบัติธรรมแล้วยังทำหน้าที่ในการเผยแผ่ อธิบาย ชักชวน ขยายอรรถแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าออกไป นอกจากนี้ สาระที่แฝงอยู่ใน การเข้ากรรมในล้านนายังก่อให้เกิดปัญญาและได้ข้อคิด

การเข้ากรรมในล้านนา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ปรีวาสกรรม นิโรชกรรม และชุดงกรรม ซึ่งในแต่ละประเภทนั้น ยังแบ่งเป็นข้อปฏิบัติตามหัวข้อย่อยได้อีก ปรีวาสกรรม เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อพระภิกษุต้องล่องอาบัติสังฆาทิเสส หากจะพ้นอาบัติที่ต้องล่องไปก็ต้องอยู่กำหรืออยู่ปรีวาสกรรมจึงจะพ้นได้ การเข้าปรีวาสกรรมของภิกษุในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่น อาจจะมีความแตกต่างกันไปในด้านพิธีกรรม นิโรชกรรม เป็นการเข้ากรรมของภิกษุในล้านนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติขจัดเกลากิเลสให้เบาบางลงได้ เป็นพิธีกรรมแบบผสมผสานระหว่างนิโรชกรรมกับชุดงควัตร เป็นนิโรชกรรมสมมติสงฆ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทยได้ปฏิบัติมาก่อน และเป็นแบบอย่างให้แก่พระภิกษุในล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และชุดงกรรม เป็นพิธีปฏิบัติกรรมตามหลักชุดงควัตร ๑๑ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาชุดงกรรมทั้ง ๑๑ นั้น ชุดงกรรมที่ชาวล้านนานิยมถือปฏิบัติมากที่สุดมีอยู่ ๓ อย่าง คือ รุกขมูลกิงคะ โสสานกิงคะ และยถาสันถติกิงคะ ทั้งนี้ เพราะการเข้ากรรมในล้านนาจะทำเป็นประเพณีนิยมด้วย นอกจากเป็นพิธีทางสงฆ์แล้วชาวบ้านก็นิยมปฏิบัติร่วมและอำนวยความสะดวกในการเข้ากรรมให้แก่คณะสงฆ์ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดของการเข้ากรรม

ความสำคัญของการเข้ากรรมในล้านนา ไม่ว่าจะป็นรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย เพื่อยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก ทั้งต่อตนเอง ชุมชน หรือธรรมชาติ การเข้ากรรมในล้านนาจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมประสานให้เกิดการเรียนรู้ สู้ความหลุดพ้น เป็นการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับวัด เพราะชาวบ้านมองเห็นว่าการได้ช่วยเหลือขนววยพระสงฆ์ในการปฏิบัติธรรมถือเป็นมงคลเป็นบุญกุศลอย่างแรงกล้าในการทำบุญ ซึ่งการเข้ากรรมในล้านนาเป็นการเชื่อมระหว่างพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จากบริบทสังคมวิถีการปฏิบัติธรรม ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในการเข้ากรรมล้วนแล้วแต่แฝงไว้ซึ่งคติธรรม ความเชื่อตามสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดเป็นอุทาหรณ์ในการปลงสังขารหรือการให้เข้าถึงสังขารของชีวิต การเข้ากรรมไม่ใช่เป็นเรื่องของการปฏิบัติแบบต่างคนต่างทำ หรือปฏิบัติไปคนละทิศละทางโดยไม่มีหลักสาระแก่นสารอะไร แต่การเข้ากรรมในล้านนาได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างเป็นเนติแบบแผนอย่างลงตัวทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ ต่างก็มีหน้าที่ปฏิบัติที่แตกต่างกันไป การเข้ากรรมในล้านนาถือเอาหลักคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ การอาศัยวัตถุภายนอกมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ดีงาม

การเข้ากรรมในล้านนามีรูปแบบในการปฏิบัติที่นิยมกันมีอยู่ ๕ รูปแบบ โดยยึดเอาข้อปฏิบัติในชุดงควัตร ๑๑ มาเป็นรูปแบบในการปฏิบัติ ในล้านนาจะนิยมเฉพาะชุดงควัตรเพียง ๓ ข้อมาใช้ในการเข้ากรรมคือ โสสานกรรม รุกขมูลกรรม และยถาสันถติกกรรม และที่นอกเหนือจากชุดงควัตรก็จะมีปรีวาสกรรมและนิโรชกรรม ที่ล้านนานิยมนำมาเป็นรูปแบบของการเข้ากรรม

รูปแบบการเข้าปริวาสกรรม โดยสรุป ศรัทธาชาวบ้านจะอำนวยความสะดวกด้วยการสร้างเพิงพักชั่วคราวทำด้วยฟางข้าวหรือตบหญ้าคาที่วาง ๓ ไร่รอบ ๆ วิหารหรืออุโบสถตามจำนวนภิกษุที่จะอยู่กรรม ในระหว่างที่มีการเข้าปริวาสนั้น เขตแนวกำแพงของวัดนั้น ๆ ถือว่าเป็นเขตหวงห้ามสำหรับภิกษุอื่นที่จะล่วงล้ำเข้าไปไม่ได้ ซึ่งไม่เหมือนการเข้ากรรมในรูปแบบอื่น ๆ ส่วนวิธีการของการเข้าปริวาสกรรม คือ ก่อนวันที่จะกระทำพิธีเข้าปริวาสกรรม มีการขึ้นท้าวทั้ง ๔ คือการบูชาท้าวจตุโลกบาล เป็นการบอกกล่าวขอให้งานที่ทำขึ้นสำเร็จไปด้วยดี เมื่อถึงวันที่ทำพิธี พระภิกษุจะไปรวมตัวกันในวิหารหรืออุโบสถ มีพานดอกไม้รูปเทียนจำนวนหลายพาน พานหนึ่งจัดดอกไม้รูปเทียนเป็น ๕ กอง เรียกว่าขัน ๕ โกลูกา แล้วมอบให้พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งกล่าวคำขอมาแก้วเจ้า ๕ โกลูกา

รูปแบบการเข้านิโรธกรรมในล้านนา ได้ทำตามรูปแบบการเข้านิโรธกรรมตามแบบฉบับของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยให้ขุดหลุมลึก ๑ สอก กว้าง ๒ สอก พอดีเข้า แล้วสร้างซุ้มฟางครอบให้มีความสูงแก่เลขหัว ๑ สอก จะยื่นไม่ได้ ไม่ถ่างหนัก ไม่ถ่างเบา ถิ่นแต่น้ำเพียง ๑ บาท ที่นำเข้าไปด้วย มีผ้าขาวปู ๔ ผืน รองนั่งแทน ส่วนวิธีการเข้านิโรธกรรมไม่มีลำดับขั้นตอนที่สลับซับซ้อนเหมือนการเข้ากรรมอย่างอื่น แต่เป็นวิธีการที่เน้นการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เหมือนธุดงค์วัตรชั้นอุกฤษฏ์ ซึ่งผู้เข้านิโรธกรรมนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนอย่างสูง จิตใจมั่นคง หนักแน่น มีปฏิภาณจริยาวัตรเรียบร้อยงดงาม และมีศีลบริสุทธิ์

รูปแบบการเข้าโศสานกรรม หรือทูลเจ้าเข้ากำนี้ เป็นพิธีอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์จะอยู่ในป่าช้าหรือสุสานต้องเข้าไปพักอยู่โคนไม้ใหญ่ในป่าช้า แต่ละต้นห่างกันพอประมาณ ในพิธีกรรมดังกล่าว พระสงฆ์จะต้องถือปฏิบัติในธุดงค์วัตรอย่างเข้มงวด จึงเรียกอย่างหนึ่งว่าเป็นการที่พระสงฆ์อยู่กำ หรือ เข้ากำ เพราะจะต้อง กำกิน กำอยู่ คือ สวรรหรือสำรวมความประพฤติทุกอย่างโดยเคร่งครัด ทั่วไปมักเขียนว่า “เข้ากรรม อยู่กรรม” ส่วนวิธีการของการเข้าโศสานกรรม ทุกคนจะมารวมกันที่ผามใหญ่ หรือประรำพิธีที่ประชาชนจะมาฟังธรรม หรือฟังเทศน์ โดยจะทำที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและอาสนะสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมกันตามเสียงระฆังสัญญาณทั้งในเวลาค่ำและเช้าแล้วพระภิกษุที่เป็นประธานจะ โยงขันซึ่งเป็นขันแก้วห้าโกลูกาหรือยกพานดอกไม้รูปเทียนซึ่งจัดเป็นห้าส่วนเพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ และองค์กัมมัญฐาน ด้วยคำบูชาขันแก้วห้าโกลูกา

รูปแบบการเข้ารุกขมุลกรรมในล้านนานั้น นิยมเข้ากันในช่วงฤดูหนาว เพราะไม่ต้องมีความกังวลเรื่องฟ้าฝน และรูปแบบที่นิยมกันก็คือในฉาปนสถานหรือป่าช้า อันที่จริงจะเข้ากรรมที่ไหนก็ได้ที่มีต้นไม้แต่ต้องเป็นสถานที่สงบ เพราะจะได้บำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวก แต่ที่นิยมทำในป่าช้าเพราะจะได้ปฏิบัติธุดงค์กรรมข้ออื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย และเป็นการเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้

ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์อย่างอื่น เช่น การสร้างเมรุเผาศพ และศาลา เป็นต้น ส่วนวิธีการของการเข้ารกขุมลกรรม พระสงฆ์จะต้องตั้งจิตอธิษฐานด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะทำให้การปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย คือถ้อยอย่างเคร่งครัด ถ้อยอย่างปานกลาง และถ้อยอย่างเพลา ผู้ถ้อยอย่างเคร่งครัดนั้น เมื่ออธิษฐานจิตแล้ว จะไม่ออกไปจากเขตของยอดใบไม้ ผู้ถ้อยอย่างกลาง เมื่ออธิษฐานจิตแล้ว จะไม่ออกไปจากเงาไม้ที่พระอาทิตย์ส่องถึง และผู้ที่ถ้อยอย่างเพลา ถ้ามีธุระจะออกไปจากที่นั้น ให้ถอนอธิษฐานได้เพียงชั่วคราก่อนกลับมาแล้วอธิษฐานใหม่ได้

รูปแบบการเข้าถาดสันถติกัณฑ์กรรม เตรียมเครื่องขันห้า คือดอกไม้ ๕ กลุ่ม เทียนเล่มบาท ๕ เล่ม ขิง ข่า น้ำขมิ้นส้มป่อย ผลไม้สัหมหวาน ลูกเผือกหัวมัน หมากพลู ข้าวตอกดอกไม้ จัดรวมใส่ในพาน (ขันโตก) เดียวกัน เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีเข้าถาดสันถติกัณฑ์กรรม และรวมทั้งจัดขัน หรือพานดอกไม้ เทียน ๒ เล่มให้พระสงฆ์สำหรับอธิษฐานควบด้วย จัดให้ครบจำนวนสงฆ์ที่นิมนต์มา ส่วนวิธีการนั้น จัดตามภิกษุผู้ถือวัตรถาดสันถติกัณฑ์ มี ๓ ประเภท คือ ผู้ปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ ผู้ปฏิบัติอย่างกลาง และผู้ปฏิบัติอย่างต่ำ

คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนา ด้านจิตใจในฐานะเป็นหลักปฏิบัติโดยเฉพาะหลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชีวิตตามหลักของศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจของตนเองให้ดีขึ้น แก้ไขสภาวะที่ไม่เหมาะสมของชีวิตมนุษย์โดยทำให้จิตใจของมนุษย์มีความเบิกบาน แจ่มใสขึ้น จัดเกล้าจิตใจให้ผ่องแผ้วและสูงส่งยิ่งขึ้น ในด้านสังคมทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับประโยชน์ในระดับเบื้องต้น ประโยชน์ระดับกลาง และประโยชน์ระดับสูงสุด คือ ได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่ายที่เป็นทั้งโลกิยะและโลกุตระ และคุณค่าด้านการพัฒนาสาธารณประโยชน์ เช่น การสร้างศาลาในป่าช้า การสร้างถนนเข้าป่าช้า การสร้างห้องน้ำ เชิงตะกอน และกำแพง เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนา เช่น พิธีกรรมขึ้นท้าวทั้ง ๔ เป็นความเชื่อทางด้านจิตใจ การบูชาพระอุปคุตเกิดจากความศรัทธาเป็นเบื้องต้น จึงทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ และที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาจะมีการเทศน์ธรรมอานิสงส์ล้านนา พรรณนาถึงการประกอบคุณงามความดีขั้นพื้นฐาน คือ ทาน ศีล และภาวนา หรือเป็นภูมิปัญญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งบุญกิริยาวัตถุทางพระพุทธศาสนา สำหรับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในการเข้ากรรมในล้านนานั้น ประกอบด้วยองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้ คือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความรู้ด้านการฝึกฝนจิตใจเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ตลอดถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ผสมผสานอันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการเข้ากรรมในล้านนาเป็นการศึกษาถึงความเชื่อที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมและส่งผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี จากการศึกษาวิจัยพบว่ายังมีเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเข้ากรรมอยู่อีกมาก ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาดังนี้

๑. เปรียบเทียบการเข้ากรรมในล้านนาในชุมชนต่าง ๆ
๒. ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระของการเข้ากรรมล้านนาที่มีผลต่อสังคมชาวพุทธล้านนาในปัจจุบัน
 ๑. ศึกษาเปรียบเทียบการเข้ากรรมล้านนากับการเข้ากรรมในภาคอื่น
 ๔. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของการเข้ากรรมในล้านนา
 ๕. ศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเข้ากรรมในล้านนา
 ๖. ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมในล้านนากับภูมิภาคอื่นหรือประเทศอื่น ๆ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ควรมีการส่งเสริมทางด้านจิตใจของพลเมืองควบคู่ไปกับทางด้านวัตถุ โดยเฉพาะควรเผยแพร่คำสอนของพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อประชาชนประพฤติอยู่ในศีลธรรม มีสัมมาทิฐิย่อมทำให้สังคมมีความสุข ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพลเมืองดีของประเทศสืบต่อไปทำให้ไม่เกิดปัญหาสังคมมากมาย ฉะนั้นในการเผยแพร่ควรมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

๑. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนพาลูกหลานเข้าร่วมในการเข้ากรรมตามโอกาสสถานที่ต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพราะเป็นการสืบต่อประเพณีที่ดีงาม
๒. ควรให้มีการบรรยายเรื่องการเข้ากรรมในล้านนาที่หลากหลายรูปแบบในสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ป้ายโฆษณา เครือข่าย Internet หรือจัดให้มีโครงการเข้ากรรมตามตามชุมชนหรือตามสถานที่ศึกษา สถานทีราชการ เป็นต้น
๓. ควรทำแผ่น CD-DVD. เกี่ยวกับวิธีการเข้ากรรมในล้านนาที่ประชาชนสามารถศึกษาเรียนรู้ปฏิบัติตามได้ง่ายและให้ผลเร็ว

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กล่าวถึงการเข้ากรรมในล้านนาในลักษณะกว้างและครอบคลุมไม่ได้วิเคราะห์อย่างละเอียดลึกซึ้งลงไปในแต่ละประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ดังนั้น จึงมีแง่มุมที่อาจนำไปศึกษาได้หลายประเด็น ตัวอย่างเช่น

๑. การศึกษาวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาสังคม เช่น ท่านได้อะไรจากการเข้าร่วมในลัทธิ
เป็นต้น อันเป็นประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมที่น่าสนใจ

๒. การศึกษาวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เช่น การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วย
การเข้าร่วม เป็นต้น

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบการเข้าร่วมในลัทธิกับภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต. กรุงเทพมหานคร : เฉลิม

ชาวยุทธพิมพ์, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ. **ธรรมสำหรับครู**. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๗.

กิตติ บุญเจือ. **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

คณะศึกษานิเทศก์ของครูบาเจ้าโสภณ. **นักบุญของหมู่เฮาครูบาเจ้าโสภณ (เข้า) โสภโณ**. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

คุณ โทจันทร์. **พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๕.

คณาจารย์เชียงใหม่. **พุทธศาสนาสุภายิต** นักรธรรมชั้นเอก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๕.

_____ . **พุทธศาสนาสุภายิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๕.

จางงัก ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต, ๒๕๓๗.

คณิน ไชโยธา. **สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล. **วรรณกรรมล้านนา วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนา ; วรรณกรรมคำสอน**.

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

พระครูเวฬุวันพิทักษ์. **ประวัติสี่ครูบา**. เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิกส์, ๒๕๔๗.

พระครูอดุลสีกิตติ์และคณะ. **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๖๓๕ ปี**, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๕.

พระญาณวโรดม (ประยูร สุนตงกูโร) ศาสนาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชิง, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระใบฎีกาเจริญ อภิบุญโย. การเข้ากรรมรูกขมูล. เอกสารอัดสำเนา, วัดท่าไคร้ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.

พระประพันธ์ สุทฺธจิตฺโต. อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอุปคุตที่มีต่อพิธีกรรมชาวพุทธล้านนา. ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๓.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนากับคุณค่าร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕.

พระมหามิรินทร์ อนาคตริโก. คู่มือเข้ากรรมถาสน์ถดถังคชดงค์ (ฉบับสมบูรณ์). เอกสารอัดสำเนา. พระมหาสิงห์คำ รักป่า. คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา, เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๔๓.

พระมหาเสกสรร อุกุคฺปญฺโย. เถระประวัติพระสุพรหมยานเถร. เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนนวิรัฐการพิมพ์, มปป.

พระยาอนุমানราชชน.ชาติ ศาสนา วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.

_____ . วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย, กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๔.

พระราชพรหมจารย์. ทางสายเอก ฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, ๒๕๔๓.

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พรรณเพ็ญ เครือไทย. คำสอนอันสงฆ์ มรดกศาสนาในเชียงใหม่ ภาค ๒ : หลักคำสอน. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พิสิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์. หลักพระพุทธศาสนา. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๕, เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____ . พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

แม่ชีอัครกัญญาณี. สติและวิธีการพัฒนาเพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มปป.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

รัตนพร เศรษฐกุล. ความเชื่อแลพิธีกรรมของไทย-ไท ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน. เอกสารสัมมนาทางวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๗ (อัดสำเนา).

วงศ์ ชาญบาลี. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๓).

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒ เข้ากรรม. มุตนธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย : ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๒ เข้าปริวาสกัมม. มุตนธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก. ๒๕๔๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

เสฐียร โกเศศ. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๕.

แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๓๔.

หนานปวงคำ ตูยเขียว. มุตกัมมัฏฐานรอม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐.

(๒) สารสังเขปออนไลน์

www.thainews70.com {19 มีนาคม 2553}.

Emile Durkeim, The Elementary Forms of the Religious Life : A Study in Religious Sociology.(London : George Allen and Unwin, 1971)}p.47.

<http://www.fm100cmu.com/blog/Lanna/content.php?id=318>

[http://www.pantown.com/board.phpid=3854 &area=1&name=board5&topic=12&action=view](http://www.pantown.com/board.phpid=3854&area=1&name=board5&topic=12&action=view)

(๓) บทสัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระมหาพุทธรินันท์ ฐมมานนฺโท. เจ้าอาวาสวัดสุวรรณประดิษฐ์ ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. ๑๘ มกราคม ๒๕๕๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการนิวัฒน์ กิตฺติโสภโณ. เจ้าอาวาสวัดเกาะกลาง ตำบลป่าแดด อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๐.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูวิโรศาสน์โสภณ ฉายา วิสุทฺธจิตฺโต นามสกุล ชินะกุล
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ ๔ มกราคม ๒๔๙๘ วันพุธ ปีมะแม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๐๘ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนหนองบัว (เทศบาล ๒) ตำบลรอบเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๑๗ สำเร็จการศึกษา น.ธ.เอก วัดเจ็ดยอด ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๑๗ สำเร็จการศึกษาระดับ ๔ โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๐ อุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดเซตวัน เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๐ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๑ สำเร็จการศึกษา ม. ๖ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัดบุญเรือง อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (คณะครุศาสตร์) เอกการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ พ.ศ. ๒๕๔๘ เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
หน้าที่การงาน	พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นรักษาราชการเจ้าอาวาส วัดจำบอน ตำบลดอยลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส วัดจำบอน ตำบลดอยลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นครูพระสอนวิชาศีลธรรม ในโรงเรียน ประจำโรงเรียนบ้านจำบอน ตำบลดอยลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจำบอน ตำบลดอยลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๓ วัดจำบอน ตำบลดอยลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕๗๐๐๐ โทร. ๐ - ๕๓๖๕ - ๔๑๘๘